Ο ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΙΩΑΚΕΙΜ Ο Γ'

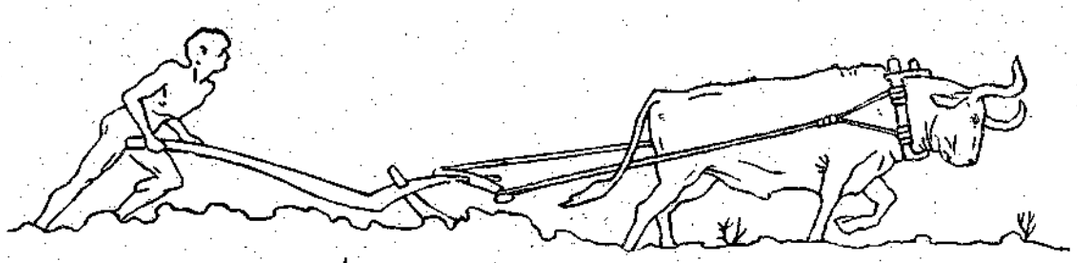

ΠΑΝΑΘΗΝΑΙΑ

ΕΤΟΣ Η' 31
ΜΑΪΟΥ 1908

Ο ΟΙΚΟΥΜΕΝΙΚΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΙΩΑΚΕΙΜ Ο Γ'

Ο μορφωμένος ξένος ποὺ φθάνει εἰς τὴν Κων/πολιν, οἱαςδήποτε ἐθνικότητος καὶ ἂν ἦναι, θὰ ἔχῃ πάντοτε ὑπ' ὄψει του ν' ἀφιερώσῃ μίαν ἡμέραν πρὸς ἐπίσκεψιν τῶν Πατριαρχείων. Πολὺ περισσότερον ὁ Ἕλλην διὰ τὸν ὁποῖον τὸ Φανάρι εἶναι ὁ μαγνήτης ποὺ σύρει τὴν σκέψιν καὶ τὴν ψυχήν του. Τὸν συνδέουν τόσα συμφέροντα ἐθνικά, καὶ εἰς τὸν νοῦν του βομβοῦν τόσαι ἀναμνήσεις. Κάτι ἀπὸ τὴν παλαιὰν ζωὴν καὶ ἀκόμη περισσότερον κάτι ἀπὸ τὴν νέαν, τὴν γεμάτην ἀπὸ μόχθους, ὄνειρα καὶ πόθους, ἔχει νὰ ἰδῇ κανεὶς μέσα εἰς τὰ ξύλινα ἐκεῖνα οἰκήματα ποὺ συμφύρονται τόσαι καλογηρικαὶ ἀντιζηλίαι, ποὺ συντρίβονται τόσαι ἐπιθέσεις τῶν ξένων καὶ τῶν ἰδικῶν μας, καὶ ποὺ δέσμια μένουν ἐπάνω των τὰ βλέμματα τῆς Εὐρώπης καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ.

Ὅταν ἔφθασα εἰς τὴν Βασιλεύουσαν, ἡ πρώτη μου φροντὶς ἦτο νὰ ἐπισκεφθῶ τὴν Ἁγίαν Σοφίαν. Τὰ βλέμματά μου κατόπιν ἐστράφησαν πρὸς τὸν γοητευτικὸν Κεράτιον. Ἕνα βαποράκι μὲ ἀπέθεσεν εἰς τὸ Φανάρι ποὺ τὸ φιλοῦν μὲ θελκτικὴν νωχέλειαν τ' ἀκύμαντα νερά. Ἔπειτα ἀπὸ τὸ πολυτάραχον Σταυροδρόμι, τὸν Γαλατᾶν καὶ τὴν Πόλην, τὸ Φανάρι βυθισμένον εἰς μίαν γοητευτικὴν σιωπὴν μοῦ ἔκαμε τὴν ἐντύπωσιν ποὺ ἠσθάνθην ὅταν ἐξῆλθον εἰς τὴν Ὀξφόρδην. Βεβαίως δὲν ἔχει τοὺς πλουσίους κήπους τῆς ἀγγλικῆς πανεπιστημιακῆς πόλεως, ἀλλ' οἱ δρόμοι του εἶνε καθαροί, χωρὶς λάσπες καὶ σκυλιά. Οἱ ἄνθρωποι δὲν συνωστίζονται ἐκεῖ καὶ αἱ ἀπόψεις του εἶνε γεμᾶτες ἀπὸ ποίησιν καὶ γραφικότητα. Ἕνας τέτοιος δρόμος καθάριος καὶ ἥσυχος ὁδηγεῖ ἀπὸ τὴν ἀποβάθραν εἰς τὰ Πατριαρχεῖα.

Ἀσφαλῶς δὲν εἶμαι ἐξ ἐκείνων ποὺ εὐκόλως συγκινοῦνται. Εἴτε ἐξ ἰδιοσυγκρασίας, εἴτε διότι δὲν διέρχομαι τὰ χρόνια τῆς πρώτης νεότητος, βλέπω μὲ κάποιαν ἀπάθειαν, ὄχι ἀμέριστον εἰρωνείας, τὰ πρόσωπα καὶ τὰ πράγματα ποὺ περνοῦν ἐνώπιόν μου. Ἀλλ' ὅταν εἰσῆλθα εἰς τὸν περίβολον τῶν Πατριαρχείων, ἐξομολογοῦμαι ταπεινότατα, ὅτι ἐγὼ ὁ εὐλαβὴς εἰδωλολάτρης πού, δι' ἕνα στίχον τοῦ Σοφοκλέους, θὰ ἔθαπτα εἰς τὰ βάθη τοῦ ὠκεανοῦ ὅλα τὰ ἔργα τῶν Πατέρων τῆς Ἐκκλησίας, ἠσθάνθην τὸ κεφάλι μου νὰ γέρνῃ ὑπὸ τὸ βάρος μιᾶς ὑπερόχου πνευματικῆς καὶ κοσμικῆς ζωῆς.

***

Ἕνας πατριωτικώτατος νέος ὁ κ. Γεώργιος Λ. Ζαρίφης εἶχε τὴν εὐγένειαν νὰ μὲ παρουσιάσῃ εἰς τὴν Α. Παναγιότητα Ἰωακεὶμ τὸν Γ'. Ὁ διέπων σήμερον τὰς τύχας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τοῦ Γένους δὲν εἶνε κοινὸς ἄνθρωπος. Μᾶλλον ὑψηλοῦ ἀναστήματος, εὔσωμος καὶ μὲ ὡραῖα χαρακτηριστικὰ ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς προσελκύει τὸν σεβασμὸν τοῦ ἐπισκέπτου, ὄχι μόνον διὰ τὸ ὑψηλόν του ὑπούργημα ἢ τὴν μεγαλοπρέπειαν τῆς παραστάσεως, ἀλλὰ διὰ τὴν προσήνειαν τοῦ ἤθους καὶ τὴν δύναμιν τοῦ νοῦ ἡ ὁποία τόσον βαθειὰ εἰκονίζεται εἰς τὸ αὐστηρῶς γλυκὺ πρόσωπόν του.

Ἐνθυμοῦμαι ὅτι ἀπὸ παιδάκι εἶχα ὀνειροπολήσῃ αὐτὴν τὴν γνωριμίαν. Διάφορα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες ποὺ περιέγραφον τὴν ζωὴν καὶ τὴν ἐθνικὴν ἐργασίαν τοῦ ἀκοιμήτου φρουροῦ τοῦ Γένους καὶ ὡς Μητροπολίτου Θεσσαλονίκης καὶ ὡς Πατριάρχου καὶ ὡς ἐρημίτου εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος διὰ νὰ ἐπανέλθῃ μετὰ πολυετῆ ἀπομάκρυνσιν τροπαιοῦχος καὶ πάλιν εἰς τὸ Φανάρι, εἶχαν ὁμιλήσει πολὺ δυνατὰ εἰς τὴν ψυχήν μου. Ὁμολογῶ ὅτι τώρα ποὺ ἐγνώρισα ἐκ τοῦ πλησίον τὴν Α. Παναγιότητα δὲν μετανοῶ διὰ τὸν πρὸς Αὐτὴν θαυμασμόν μου. Εἰμπορῶ μάλιστα νὰ σᾶς εἴπω ὅτι εἶμαι ἀπολύτως πεπεισμένος ὅτι ἐξ ὅλων τῶν ἱεραρχῶν, ποὺ περικυκλώνουν ζηλοτύπως τὸ Φανάρι καὶ ἐποφθαλμιοῦν τὸν Πατριαρχικὸν Θρόνον, εἶνε ὁ μόνος εἰς τὸν ὁποῖον τὸ

Γένος δύναται μὲ πεποίθησιν νὰ ἐμπιστεύεται τὴν δεξιὰν ὑποστήριξιν τῶν συμφερόντων του.

Καὶ αὐτὸ δὲν τὸ λέγω ἁπλῶς καὶ ὡς ἔτυχεν οὔτε διὰ νὰ ὑποβιβάσω τὴν ἀξίαν ἄλλων ἱεραρχῶν. Τὸ στηρίζω εἰς κάποιαν παρατήρησιν ποὺ μοῦ ἔδωκεν ἡ συνομιλία μου μὲ τὸν Ἰωακεὶμ τὸν Γ΄ καὶ τὴν ὁποίαν ἴσως δὲν ἔκαμαν οὔτε οἱ λυσσώδεις ἐχθροί του, οὔτε οἱ πλέον ἀφωσιωμένοι φίλοι του. Ὁ Πατριάρχης κατέχεται βαθύτατα ἀπὸ τὸ θρησκευτικὸν πνεῦμα. Ὄχι ἀπὸ τὸ δόγμα, ἀλλ' ἀπὸ τὸ πνεῦμα. Εἶνε δὲ γνωστὸν ποῖον σπουδαιότατον πολιτικὸν πρόσωπον διεδραμάτισε τὸ θρησκευτικὸν πνεῦμα εἰς τὴν ὕπαρξιν τῶν λαῶν, διότι τοῦτο ὑπῆρξεν ὁ μόνος ἱκανὸς φορεὺς νὰ δράση ἐπιτυχῶς καὶ ἀστραπιαίως ἐπὶ τοῦ χαρακτῆρος τοῦ ἀνθρώπου. Τώρα ἴσως ἡ Α. Παναγιότης εἰς τὰ βάθη τῆς συνειδήσεώς της νὰ σκέπτεται, ὅπως ἐγώ, ὅτι οἱ θεοὶ δὲν εἶνε ἀθάνατοι. Τὸ θρησκευτικὸν πνεῦμα ὅμως, αὐτὸ καθ' ἑαυτό, εἶνε αἰώνιον.

***

Ὁ Πατριάρχης, μετὰ τὴν πρώτην ἐπίσκεψίν μου, εἶχε τὴν εὐμένειαν νὰ μὲ δεχθῇ ἐπανειλημμένως. Ἔτρεχα πλησίον του ὅπως ἡ μέλισσα εἰς τὰ ἄνθη. Ἡ διάνοιά του ποὺ εἶνε τόσον ἰσχυρὰ μὲ ἠχμαλώτιζε καὶ μὲ συγκινοῦσε. Δὲν γνωρίζω ἂν ἡ Παναγιότης του ἀνέγνωσε ποτὲ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ Νίτσε. Ἡ συνομιλία του ὅμως εἶνε Νιτσαϊκή. Ἡ σκέψις του ἐπίσης. Ὁμιλεῖ ἥρεμα καὶ εὐγενικά, ἀλλὰ κάθε λόγος του εἶνε ἕνας συλλογισμὸς τετραγωνικός. Ἐκ τῶν συνομιλιῶν μας ἀντελήφθην ὅτι δὲν κατέγινε πολὺ μὲ τὰ διάφορα φιλοσοφικὰ συστήματα, ἔχει ὅμως μέσα του ἔμφυτον τὴν φιλοσοφίαν τῆς πείρας. Ἤντλησεν ἀπὸ τὴν φύσιν, τὴν κοινωνίαν καὶ τὴν ζωὴν ὅ,τι ἕνας νοῦς ὑπέροχος δύναται ν' ἀντλήσῃ. Διὰ νὰ ὀσφρανθῇ τὸν τριγύρω του κόσμον, ὅπως λέγει ὁ γερμανὸς φιλόσοφος, δὲν ἔχει μόνον τὴν μύτην του, ἀλλὰ τὰ μάτια του διὰ νὰ βλέπῃ καὶ τ' αὐτιά του διὰ ν' ἀκούῃ καὶ μαντεύῃ κατόπιν, ποῦ ὁδηγεῖ ὅλη αὐτὴ ἡ σύγχρονος πολιτικὴ ἀκαταστασία.

Καὶ τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ἰωακεὶμ τοῦ Γ΄ ἔγκειται ἀκριβῶς εἰς τὸ ὅτι ἀντελήφθη πολὺ ἐνωρὶς τὰς σκέψεις τῆς συγχρόνου εὐρωπαϊκῆς πολιτικῆς ποὺ δὲν ξεχωρίζει τὸν χριστιανισμὸν ἀπὸ τὸν ἑλληνισμόν. Καὶ ὄντως, εἰς τὴν Ἀνατολὴν ὁ *χριστιανισμὸς εἶνε μία ἀπὸ τὰς πολλαπλὰς ἐκδηλώσεις* τῆς ἑλληνικῆς μεγαλοφυΐας. Ἡ πίστις, ὅπως τὴν ἤθελεν εἰς τὰ πρῶτα του χρόνια ὁ χριστιανισμὸς καὶ ὅπως συχνὰ τὴν ἐπραγματοποίησε, δὲν εἰμπορεῖ νὰ ὑφίσταται σήμερα χωρισμένη ἀπὸ τὸν ἑλληνισμόν. Ὁ ἀσκητισμὸς καὶ τὰ χρόνια ποὺ ἡ Ἐκκλησία χτυποῦσε μὲ τόσην ὁρμὴν τὴν θρησκείαν τοῦ ὡραίου, χάριν τοῦ ἀγαθοῦ μόνον, ἀνήκουν εἰς τὸ παρελθόν, καὶ οἱ σημερινοὶ ἀντιπρόσωποι τῆς Ἐκκλησίας δὲν λησμονοῦν ὅτι εἶνε ἀπόγονοι μιᾶς μεγάλης καὶ εὐγενικῆς φυλῆς. Ἔπειτα ἡ πίστις των πρὸς τὴν θεότητα τοῦ Ἰησοῦ δὲν ἀπέκλεισεν ἀπὸ τὴν διάνοιάν των τὴν γνῶσιν, ὅτι ἡ ἐνσάρκωσις τοῦ λόγου εἶνε θεωρία καθαρῶς ἑλληνικὴ καὶ ἑπομένως κάτι πολὺ ἀπὸ τὸ ἰδικόν μας πνεῦμα καὶ τὴν ἰδικήν μας ψυχὴν ὑπάρχει μέσα εἰς τὴν θρησκείαν τοῦ Ναζωραίου. Ἕνεκα τούτου ὑποθέτω καὶ οἱ σημερινοὶ Ἕλληνες Ἱεράρχαι τῆς Ὀρθοδοξίας, μεταξὺ τῶν ὁποίων πρωτεύει ὁ Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄, ἀτενίζουν πρὸς τὸ ὡραῖον, ὅπως ἠτένιζον πρὸς τὸ ἀγαθὸν τὸ πάλαι, δηλαδὴ ὡς «ὑπόσχεσιν ψυχικῆς εὐδαιμονίας».

***

Ἐφ' ὅσον μελετοῦσα τὴν φυσιογνωμίαν τῆς Α. Παναγιότητος καὶ ἀνέλυα μέσα εἰς τὴν σκέψιν μου τὴν περασμένην καὶ τὴν τωρινὴν ζωήν της, ἐπὶ τοσοῦτον μοῦ ἤρχετο εἰς τὴν μνήμην ἡ ἔνδοξος ἱστορία τοῦ βασιλέως Βισβαμήτρα, ὁ ὁποῖος ἤντλησεν ἀπὸ τὰς κακουχίας ποὺ ἐπέβαλεν εἰς τὸν ἑαυτόν του ἐπὶ χίλια ἔτη, ἕνα αἴσθημα αὐτοδυνάμεως, μίαν πίστιν εἰς τὸ ἐγώ του, τέτοια, ὥστε ἐπεχείρησε νὰ ἀνοικοδομήσῃ ἕνα «νέον οὐρανόν».

Ἕνα τέτοιον οὐρανὸν ἐδημιούργησε ὁ Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄ διὰ τῆς ἀπομονώσεώς του εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος, ὄχι διὰ νὰ βυθισθῇ εἰς τὸν ἀσκητισμόν, ποὺ ὁδηγεῖ εἰς τὴν ἐκμηδένισιν, ἀλλὰ πρὸς τὰ μεγάλα ἰδεώδη τοῦ Γένους. Τὰ ἰδανικὰ αὐτὰ τοῦ ἐγαλούχησαν τὴν ψυχὴν καὶ τοῦ ἐλίκνισαν τὴν σκέψιν. Καὶ ἐστράφη ἔκτοτε, ὅπως στρέφεται καὶ σήμερον ἀκόμη, ἐναντίον ἐκείνων ποὺ ἐπιβουλεύονται αὐτὰ τὰ ἰδανικά, καὶ ἀντιδρᾷ μὲ τὴν ὁρμὴν καὶ τὴν δύναμιν τοῦ νοῦ εἰς τὴν κάθοδον τῶν νέων Σταυροφόρων τῶν ὁποίων πολλάκις παραλύει τὰς κινήσεις.

Εἰς τὸν μεσαιῶνα μία ἐλπὶς ἀπατηλὴ εἶχεν ὁδηγήσει τοὺς Σταυροφόρους πρὸς τὴν Ἀνατολὴν διὰ τὴν κατάκτησιν ἑνὸς τάφου. Σήμερον πάλιν ἡ αὐτὴ ἀπατηλὴ ἐλπὶς ὁδηγεῖ τὴν εὐρωπαϊκὴν διπλωματίαν πρὸς τὴν Ἀνατολήν, ὄχι πλέον διὰ τὴν κατάκτησιν ἑνὸς τάφου, ἀλλ' ἑνὸς ὁλοκλήρου λαοῦ. Ἂν στηρίζεται εἰς τὴν ἀλήθειαν ἢ εἰς τὸ ψεῦδος, αὐτὸ τῆς εἶνε ἀδιάφορον. Ἐν τούτοις αὐτὴν τὴν φορὰν οἱ νέοι Σταυροφόροι τῆς Δύσεως καὶ τοῦ Βορρᾶ εὑρίσκουν τὸ δόντι τοῦ Ἑλληνισμοῦ περισσότερον τροχισμένον καὶ πλέον ἐπιτήδειον εἰς τὸ δάγκαμα καὶ τοῦ ἰσχυροτέρου ἐπιδρομέως. Μοῦ φαίνεται ὅτι ἕνα τέτοιο δόντι ἔχει ὁ Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄, ὁ ὁποῖος γνωρίζει τόσον βαθειὰ ὅτι ἡ ζωὴ εἶνε ἕνας ἀδιάκοπος ἀγὼν καὶ ὅτι διὰ νὰ μεγαλουργήσῃ κανεὶς πρέπει ὑπεραν-θρώπως νὰ ἐργασθῇ.

***

Ἡ φιλεργία τοῦ Πατριάρχου ὑποθέτω ὅτι εἶνε ἕνα ἀπὸ τὰ σύμβολα τῆς πίστεώς του. Εἰς τὴν

ἐργασίαν του εἶνε τόσον μεθοδικὸς ὅσον καὶ ἀκούραστος. Προικισμένος ἀπὸ τὴν φύσιν μὲ μνήμην ἰσχυρὰν καὶ βαθεῖαν ὀξύνοιαν βυθίζεται εἰς τὰς ὥρας τῆς ἀνέσεώς του εἰς ποικίλας μελέτας. Τὴν πνευματικὴν κίνησιν τοῦ Γένους τὴν παρακολουθεῖ μὲ ζηλευτὸν ἐνδιαφέρον. Οἱ γλωσσολογικοὶ ἀγῶνες ὡσαύτως δὲν τὸν ἀφίνουν ἀδιάφορον. Τὴν ἁπλῆν γλῶσσαν φαίνεται ὅτι τὴν συμπαθεῖ καὶ τὴν προτιμᾷ. Αἱ σκέψεις του ἐπὶ τοῦ ζητήματος τούτου μοῦ ἤρεσαν. Δὲν ὡμίλει οὔτε ὅπως ὁ κ. Μιστριώτης, οὔτε ὅπως ὁ κ. Ψυχάρης. Ὡμίλει ὡς ἂν ἦτο ἕνας μεγάλος λογοτέχνης ποὺ θέλει τὴν γλῶσσαν ὄργανον ζωντανὸν πρὸς ἀπεικόνισιν τῶν διανοημάτων. Ἡ κομψὴ φράσις τὸν γοητεύει, ἀρκεῖ νὰ εἶνε σφιχτοδεμένη μὲ τὴν οὐσίαν. Πιστεύει ὅτι μὲ τὸν καιρὸν θὰ ἐξέλθωμεν ἀπὸ αὐτὸ τὸ γλωσσικὸν χάος ποὺ μᾶς ἐβύθισαν οἱ ὀπαδοὶ τῆς ὑπερκαθαρευούσης ἀφ' ἑνὸς καὶ ἀφ' ἑτέρου οἱ ὀπαδοὶ τοῦ κ. Ψυχάρη. Καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ σκέπτεται διαφορετικὰ ἕνας ἄνθρωπος ποὺ αἰσθάνεται τόσον βαθειὰ τὸ ὡραῖον. Διαισθάνεται ὅτι ἀπὸ τὰ ὁμιλούμενα γλωσσικὰ ἰδιώματα — ἂν εἶνε ἰδιώματα, διότι θεωρεῖ τὴν γλῶσσαν ὡς μίαν καὶ ἑνιαίαν — θὰ ἐπικρατήσῃ ἐκεῖνο ποὺ ἔχει ζωήν, ἀλήθειαν καὶ εὐμορφιὰ καὶ δὲν εἶνε κατασκεύασμα ἑνὸς μόνον ἀνθρώπου.

Μὲ τοιαύτας σκέψεις ὡπλισμένος καὶ μὲ τόσον πολὺ τὸ αἴσθημα τῆς καλαισθησίας ἀνεπτυγμένον, εἶμαι πλέον ἢ βέβαιος ὅτι, θὰ εἰρωνεύεται ὅλους τοὺς ὀπισθοδρομικοὺς διδασκάλους ποὺ τὸν πλησιάζουν, καὶ οἱ ὁποῖοι χάριν τῶν τύπων παραβλέπουν τὴν οὐσίαν. Ζήσας ὁλόκληρα ἔτη μακρὰν τοῦ κόσμου ἐπάνω εἰς ἕνα ὡραῖον βράχον, ἐπεκοινώνησε περισσότερον τῶν ἄλλων μὲ τὴν γόησσαν φύσιν. Τὰ μυστικά της φαίνεται ὅτι κατώρθωσε νὰ τὰ ἐννοήσῃ, διότι καὶ αὐτὴ θὰ τοῦ ὡμίλησεν εἰς τὴν ψυχήν του μὲ τὰ κελαδήματα τῶν πουλιῶν καὶ μὲ τὰ ψιθυρίσματα τῶν φύλλων ὅλας τὰς μυστηριώδεις σκέψεις της. Ὅπως ὁ ἅγιος Ἰλαρίων ἀπέναντι τοῦ πανοράματος τῆς φύσεως, ποῖος εἴξεύρει, ἂν καὶ αὐτὸς δὲν ἔμεινεν ὁλοκλήρους ὥρας μὲ τὰ χέρια σταυρωμένα ὡς εἰς μυστικὴν δέησιν καὶ ἂν τὰ χείλη του δὲν ἐψιθύρισαν τοὺς στίχους τοῦ Σοφοκλέους

> «Ὁρῶ γὰρ ἡμᾶς οὐδὲν ὄντας ἄλλο πλὴν
> εἴδωλ', ὁσοῖπερ ζῶμεν ἢ κούφην σκιάν».

Εἰς τὰς συνομιλίας του αὐτὰς μὲ τὴν πάγκαλον φύσιν τῆς ὁποίας τὸ βασίλειον ἐκτείνεται ἐνώπιόν μας μὲ τόσην μεγαλοπρέπειαν, οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι θὰ ἐδοκίμασε τὸν μυστηριώδη ἐκεῖνον τρόμον ποὺ αἰσθάνεται κάθε σκεπτόμενος καὶ μεγαλόφρων ἄνθρωπος ποὺ βλέπει τὰ συμφέροντα καὶ τὰ καθήκοντα τῆς μηδαμινῆς, τῆς ἐφημέρου ὑπάρξεώς του, νὰ λαμβάνουν τὴν μορφὴν ἑνὸς παραδόξου μεγαλείου. Καὶ θὰ ἔθεσε τότε εἰς τὸν ἑαυτόν του τὸ ἐρώτημα ποὺ εἶχε θέσει ὁ Καρλάϊλ. «Ἐξερχόμεθα ἀπὸ τὸ μέγα Κενὸν καὶ ὅπως μία θύελλα περνοῦμεν ἐμπρὸς ἀπὸ τὴν Γῆν διὰ νὰ εἰσέλθωμεν καὶ πάλιν εἰς τὸ μέγα Κενόν. Ἀλλά, ὦ βαθύτατοι οὐρανοί! πόθεν ἐρχόμεθα καὶ ποῦ πηγαίνομεν; Ὁ νοῦς δὲν γνωρίζει τίποτε, ἡ πίστις ὡσαύτως, ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἀπὸ τὸ ἕνα μυστήριον βυθιζόμεθα εἰς τὸ ἄλλο». Ἐν τούτοις ἡ πίστις ποὺ μᾶς πραΰνει τὴν ψυχήν, μᾶς ἀπαλλάσσει ἀπὸ τόσας θλίψεις, μᾶς ἐξασφαλίζει τὴν πλήρη κατοχὴν τοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ μᾶς δίδει ἕνα ἔδαφος σκέψεως καὶ ἐνεργητικότητος βασίμου, εἶναι ζωγραφισμένη εἰς τὸ πλατὺ μέτωπόν του. Ὁ Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄, ἂν δὲν μὲ ἀπατᾷ ἡ ἀντίληψίς μου, πιστεύει εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὸν ἑαυτόν του.

***

Ὅταν ἐπὶ πολὺ συναναστραφῇ κανεὶς τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην, βλέπει ὅτι ὄπισθεν τῆς ἐμφύτου προσηνείας, ἕνας σιδηροῦς χαρακτὴρ διανοίγεται τόσον ἁρμονικὰ συνηρμοσμένος μὲ τὴν εὐθυκρισίαν καὶ τὴν εὐστροφίαν τοῦ πνεύματος. Χωρὶς καλογηρικὰς ἀντιζηλίας—πιθανὸν νὰ ἔχῃ τοιαύτας καὶ νὰ γνωρίζῃ νὰ τὰς ἀποκρύπτῃ—χωρὶς σχολαστικισμοὺς ὁ νοῦς του εἶναι ἀνοικτὸς πρὸς ὅλους τοὺς ὁρίζοντας τῆς σκέψεως. *Ἂν τὰ πράγματα ἐνίοτε τὸν ἀναγκάζουν νὰ ὑποκύπτῃ εἰς μερικοὺς τύπους, τὸ κάμνει διότι ἠξεύρει τὴν ματαιότητα τῶν τύπων καὶ συγχρόνως τὴν δύναμιν αὐτῶν.* Καὶ πρέπει νὰ εἶναι κανεὶς πολὺ ἰσχυρὸς τὸν νοῦν καὶ τὴν ψυχὴν διὰ νὰ γνωρίζῃ τοῦτο. Καὶ ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι πολὺ ἰσχυρὸς ἀπαιτεῖ ὅλα τριγύρω του, πρόσωπα καὶ πράγματα, νὰ εἶναι ἰσχυρά. Δὲν ἀγαπᾷ μεθ' ὅλην τὴν ἀγαθότητά του, τοὺς ἀνισχύρους χαρακτῆρας. Εἴξεύρει ὅπως ὁ Ζαρατούστρας ὅτι οἱ ἀσθενικοὶ τὸν χαρακτῆρα ἄνθρωποι εἶνε ὁ μεγαλύτερος κίνδυνος διὰ τοὺς ὑγιεῖς καὶ τοὺς ρωμαλέους. Τὴν ζωὴν δὲν τὴν ὑπονομεύουν τὰ τυχὸν σφάλματα τῶν δυνατῶν ἀλλ' οἱ νικημένοι ἀπὸ τὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς, οἱοςδήποτε καὶ ἂν εἶναι αὐτὸς ὁ ἀγών, ἐμπορικὸς ἢ πνευματικός, ἐθνικὸς ἢ ἐπιστημονικός.

Καὶ μὲ αὐτὴν τὴν ἀρχὴν ποὺ θαρρεῖ κανεὶς ὅτι ἔχει ἐξέλθει ἀπὸ τὴν φιλοσοφίαν τοῦ θετικισμοῦ, κρίνει ἐχθροὺς καὶ φίλους. Δὲν κύπτει πρὸ τοῦ ἐχθροῦ του ὅταν οὗτος εἶναι ἰσχυρός, οὔτε τὸν κατηγορεῖ κρυφίως. Ὄχι. Προσπαθεῖ νὰ τὸν νικήσῃ. Μὲ τὸ κεφάλι ὑψηλὰ ἀντιμετωπίζει κάθε κίνδυνον, καὶ ἂν ἐνίοτε ὑποχωρῇ, τὸ κάμνει διὰ νὰ ἐπανέλθῃ ὁρμητικώτερος. Εἶνε ἡ τακτικὴ τῆς πολιτικῆς του αὐτὴ ποὺ ποτὲ δὲν ἀποτυγχάνει, μολονότι οἱ ἀντίζηλοί του τὸν ἐπικρίνουν ὁριμύτατα, ὅπως ἐπικρίνουν κάθε ἰσχυρόν, διὰ τὸν τρόπον τῆς Πατριαρχικῆς του δράσεως.

Ὅμως δὲν γνωρίζω ἂν οἱ ἐπικριταί του ἔχουν δίκαιον. Τὰ ἔργα τῶν μεγάλων πολιτικῶν ὅπως εἶνε ὁ Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄ ὑποθέτω ὅτι δὲν εἶνε καὶ

τόσον εὔκολον νὰ κριθοῦν ἀπὸ ἐκείνους ποὺ ἔχουν συμφέρον νὰ παρεξηγοῦν κάθε διάβημά του καὶ κάθε του πρᾶξιν. Ἂν τὰ ἔβλεπαν ὅπως ἡμεῖς, ὀλίγον ἀπὸ μακρὰν καὶ μὲ τὸν φακὸν τῆς ἀμεροληψίας, χωρὶς φανατισμὸν καὶ κομματισμούς, δὲν θὰ ἠρνοῦντο τὴν δύναμιν καὶ τὴν λεπτότητα μὲ τὴν ὁποίαν πολιτεύεται.

Ἤκουσα εἰς τὴν Κων/πολιν οἱ ἀντίπαλοί του νὰ τοῦ ἀρνοῦνται κάθε πατριωτισμόν. Ἐχαμογέλασα εἰς τὸ ἄκουσμα μιᾶς τέτοιας βλασφημίας. Ἐσκέφθην ἀμέσως τὰ καλογηρικὰ πάθη καὶ ἐνθυμήθην τὰ λόγια ἑνὸς πολὺ πεπαιδευμένου Ἱεράρχου ποὺ μοῦ ἐψιθύριζεν εἰς τὸ αὐτὶ «ὅτι πρέπει νὰ δυσπιστῇ κανεὶς πρὸς τὰ φαρδομάνικα καὶ ὅταν ἀκόμη λέγουν τὴν ἀλήθεια». Ὁ Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄ εἶνε πατριώτης ἀλλ' εἶνε καὶ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης. Εἶνε ἑλληνικώτατος ἀλλὰ συγχρόνως εἶναι καὶ ἡγέτης τῆς Μ. Ἐκκλησίας εἰς τὴν ὅμορον ἐπικράτειαν. Ὅλαι δὲ αὐταὶ αἱ ἰδιότητες πρέπει νὰ εἶναι εἰς ἁρμονίαν διὰ νὰ ἀποτελοῦν τὸν ἐκκλησιαστικὸν βράχον ἐπάνω εἰς τὸν ὁποῖον νὰ θραύωνται αἱ τρικυμίαι τῆς πολιτικῆς. Ὑποθέτω ὅτι ὁ Ἰωακεὶμ ὁ Γ΄ εἶναι ὁ ποθητὸς αὐτὸς βράχος τῆς Ἐκκλησίας καὶ δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ ὅτι ὀσάκις συνωμίλησα μαζί του, ἀπῆλθα κατόπιν μὲ τὴν ψυχὴν ἐλαφροτέραν καὶ τὸ ὄνειρον τοῦ Ἑλληνισμοῦ μέσα μου περισσότερον ἰσχυρὸν καὶ φωτεινόν.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

ΝΕΑ ΠΟΙΗΜΑΤΑ

ΤΟ ΟΝΕΙΡΟ

Καὶ τὸ θυμοῦμαι τ' ὄνειρο καὶ θὰ τὸ λέγω ἀκόμα
ὡσότου θ' ἀποκοιμηθῶ στὴν κλίνη τὴ στερνὴ
καὶ τὸ κλειστό μου στόμα
δὲν θἄχῃ πειὰ φωνή.

Σ' ἕνα παλάτι ὁλόλαμπο, ποὺ ἡ φαντασία τὸ πλάττει
καὶ ποὺ ξεφεύγει βιαστικὰ τὸ νοῦ τὸν πλέον γοργό,
σὲ τέτοιο ἕνα παλάτι
εὑρέθηκα κ' ἐγώ.

Δὲν ξέρω ἂν ἤμουν μοναχὸς — κανεὶς δὲν θὰ πιστέψῃ
μήτε θὰ νοιώσῃ ξάστερα τὰ λόγια μου κανεὶς —
ἔβλεπα μὲ τὴ σκέψι
τὴν ὄψι μιᾶς φωνῆς.

Κι' ἄλλαζε ἡ ὄψι κι' ἄλλαζε, ὅπως ν' ἀλλάζῃ ξέρει
φωνὴ τεχνήτρα ποὺ κυλᾷ σὲ τραγουδιοῦ σκοπό,
κ' ἐκράταγε στὸ χέρι
λαγῆνι ἀργυρωπό.

Κι' ἀπ' τὸ λαγῆνι ἐζήτησα νὰ πιῶ κρασί, κ' ἐκείνη
τὸ σήκωσε, τ' ἀνάστρεψε μὲ κίνημα τρανὸ
κ' εὑρέθη τὸ λαγῆνι
πὼς ἦταν ἀδειανό.

Κ' ἐτράβηξε ἀπ' τὴ ζώνη της ὁλόχρυση μαχαῖρα
καὶ τὴν καρδιά μου ἐπέρασε — ὠϊμὲ καρδιὰ φτωχή! —
κ' αἷμα ἐτινάχθη ὡς πέρα
μὲ σφύριγμα τραχύ.

Καὶ τὸ λαγῆνι ἐγέμισε καὶ μοῦδινε νὰ πίνω,
κ' ἔπινα τότε ἀπανωτὰ μὲ δίψα περισσὴ
κ' ἐμέθυσα μ' ἐκεῖνο
τὸ φλογερὸ κρασί.

Καὶ τὸ τραγοῦδι ἀρχίνησα καὶ τραγουδοῦσα, ὡσότου
πρὶν νὰ συνάξῃ τ' ἄστρα της ἡ νύκτα ἡ σκοτεινή,
τοῦ πετεινοῦ τοῦ πρώτου
μ' ἐξύπνησε ἡ φωνή.

Καὶ τ' ὄνειρό μου ἀλήθεψε. Πίνω ἀπὸ τότε, πίνω
τῆς πληγωμένης μου καρδιᾶς τὸ αἷμα ποὺ στάζει ἐδῶ
κι' ὁλημερὶς μ' ἐκεῖνο
μεθῶντας, τραγουδῶ.

ΤΟ ΑΤΙ

Ἄτι γοργὸ κι' ἀκούραστο, τί πᾶς τὸν καβαλάρη
στὰ μονοπάτια; ἐχάθηκαν οἱ στράτες οἱ πλατειές;
σύννεφα μαῦρα καὶ πυκνὰ σκεπάζουν τὸ φεγγάρι
κι' ὁ δρόμος σου εἶν' ἀδιάβατος, γεμάτος ρεματιές.

Κι' ἂν ξεγλυστρήσῃς στ' ἄφεγγα μέσ' στ' ἄγρια ριζολίθια
καὶ τὸν ξαπλώσῃς στοὺς κρεμνοὺς καὶ στὴν κακοτοπιά,
ποιὸς θὰ βρεθῇ πονόψυχος νὰ δώσῃ μιὰ βοήθεια
καὶ ποιὰ χεράκια σπλαχνικὰ θὰ τὸν σηκώσουν, ποιά;

— Σώπα, διαβάτη ταπεινέ, μικρόβουλε διαβάτη,
οἱ πλατειὲς στράτες ἔγειναν γιὰ τὸν πολὺ σωρό,
ὅμως οἱ λίγοι, οἱ διαλεκτοί, παίρνουν τὸ μονοπάτι
μηδὲ ψηφοῦν στὸ διάβα των τ' ἀγκάθι τὸ ξερό.

Μὰ κι' ἂν τὸν ρίξω στοὺς κρεμνοὺς τοῦ δρόμου αὐτοῦ ποὺ ἐπῆρα,
ὄρνεια θὰ φᾶν τὰ σπλάχνα του, κοράκια τὸ κορμί.
Τέτοια εἶναι πάντα ἐδῶ στὴ γῆ τῶν Προμηθέων ἡ μοῖρα,
καινούργιοι δρόμοι, ἀπάτητοι, κρεμνίσματα, χαμοί.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΠΟΛΕΜΗΣ

ΨΕΥΤΙΚΟ ΣΤΕΦΑΝΙ

Φίλος τῶν «Παναθηναίων» μᾶς ἔστειλε τὰ δύο αὐτὰ ἀνέκδοτα διηγήματα τῆς Ἀλεξάνδρας Παπαδοπούλου. Οἱ ἀναγνῶσται μας μὲ χαρὰν βέβαια θὰ ξαναδιαβάσουν ἔργα ἰδικά της. Ἂς ἦναι ἡ δημοσίευσις αὐτὴ εὐλαβὲς μνημόσυνον τῆς ἐκλεκτῆς συνεργάτιδος καὶ φίλης τοῦ περιοδικοῦ μας. Σ. τ. Δ.

Τὸ δάσος γεμᾶτο μυστήριο καὶ ἄρωμα.

Γύρω ὅλα πράσινα, πράσινα, πράσινα, καὶ ἂν ἡ κάθε φουντωτὴ πεύκη ἔχει τὴ χάρι της καὶ τὴ σκιά της, ὅλαις μαζὶ εἶναι τὸ δάσος τὸ σκιερό.

Μὰ ξεχωρίζει μιὰ πεύκη σεβάσμια, ἄψηλή, πειὸ φουντωτὴ ἀπ᾽ τὴς ἄλλαις, μὲ χίλια ἀνοιχτόχρωμα βλασταράκια, ὅλη ζωή, ποὺ καὶ μέσα στὸ δάσος ἐκείνη ξεχωρίζει καὶ τὴν λέγουν: ἡ *πεύκη*. Πᾶμε στὴν πεύκη. Καὶ ἡ ἄλλαις πεύκαις τὴν κρυφοκαμαρώνουν, καὶ ἡ αὔρα διαφορετικὰ σφυρίζει μέσα ἀπ᾽ τὸ βαθυπράσινο φύλλωμά της.

Μὰ σήμερα στὴν κορφὴ τῆς πεύκης, κάτι χρωματιστὸ πολύχρωμο ξαφνίζει.

Μὴ φόρεσε στεφάνι ἡ βασίλισσα τοῦ δάσους;

***

Κάτω στὴ ῥίζα τῆς πεύκης — ἐπάνω στὰ ξερὰ βελονωτὰ φύλλα, ποὺ σχημάτισαν στρῶμα γύρω της γλυστερὸ καὶ ἁπαλὸ—ἕνα παιδάκι ἔχει καρφωμένα τὰ δακρυσμένα μάτια του, ἐκεῖ στὸ πολύχρωμο στεφάνι τῆς πεύκης.

Εἶναι, ξεύρετε, ὁ ἀετός του. Ἄχ, πετοῦσε ἀεροπόρος περήφανος, καὶ κουνῶντας τὴν ψεύτικη οὐρά του ἔβλεπε τὰ πουλιὰ μὲ καταφρόνεσι, μὰ ἔξαφνα ἔπεσε σὰν ἀπόπληκτος μέσα στὸ δάσος, καὶ μπλέχθηκε στῆς πεύκης τὴν κορφή· στῆς πεύκης τῆς βασίλισσας, ποὺ δὲν ἔγειρε λίγο νὰ τὸ ξεφύγῃ.

***

Τὸ *παιδάκι κλαίει στὴ ῥίζα τῆς πεύκης ἀπαρηγόρητο.*

Ἡ ἄλλαις πεύκαις χοῦϊ χοῦϊ χοῦϊ σφυρίζουν περιπαικτικά.

Μὰ ἡ πεύκη ἄδικα τεντώνεται, ἄδικα λιγάει τὸ περήφανο κορμί, ἀργὰ εἶναι τώρα. Ἔπρεπε νὰ γείρῃ ὅταν τὸ ἀεράκι τῆς τὸ ἔφερνε, αὐτὸ τὸ ψεύτικο στολίδι.

Ἄδικα ντρέπεται ἡ ἴδια.

Ἀεράκι, ποὺ δὲν τὸ ψήφισε, τὸ ἔμπλεξε στὰ κλαδιά της, καὶ τώρα χρειάζεται ἀγριοβόρρι, νὰ τὴν σείσῃ, νὰ τὴν ξανασείσῃ, νὰ τὴν κλονίσῃ ἀνήμερα, ἴσως νὰ τὴν ξερριζώσῃ, γιὰ νὰ τὸ ξεμπλέξῃ τὸ ψεύτικο στεφάνι, ποὺ ἄθελα φορέθηκε ἡ ἀληθινὴ βασίλισσα τοῦ βουνοῦ.

ΞΕΝΑΙΣ ΕΝΟΙΑΙΣ

Ο Εὖρος καὶ ὁ Νότος μάλωσαν. Τοὺς ἔβαζε ὁ Ζεὺς θαρρῶ νὰ μαλώνουν γιὰ νὰ διασκεδάζῃ, ὅταν ἦταν εἰρήνη κάτω στὴ γῆ.

Μάλωσαν, ἀγρίεψαν, δοκίμασαν ἀκόμα μιὰ φορὰ τὴ δύναμί τους τὴ θεϊκή, καὶ ὅταν εἶδαν πὼς καὶ οἱ δυὸ εἶναι παντοδύναμοι, χαμογέλασαν — ἔνοιωσαν οἱ ναῦται τὸ χαμόγελό τους— καὶ πέρασεν ὁ καθένας τὸν δρόμο του.

***

Στὸ δάσος τὸ παρθένο, τὰ δένδρα ἥσυχα ἔγερναν μὲ ἀγάπη τὰ βαρειὰ κλαδιά τους τὸ ἕνα ἐπάνω στὸ ἄλλο καὶ ἔπλεκαν πλεμάτι, ποὺ δὲν τὸ διαπεροῦσε τοῦ ἥλιου ἀκτῖνα. Ἀδέλφια τὰ δένδρα, στὴν ἐρημιὰ καὶ στὴ ξενητιά, κάθε κλαδάκι τους φιλοξενοῦσε καὶ μιὰ ἀγάπης φωλιὰ καὶ πρωΐ βράδυ γλυκοκελαδοῦσαν τὰ πουλάκια.

Μὰ ἔξαφνα ἐξέσπασε στὸ δάσος τοῦ Εὔρου καὶ τοῦ Νότου ὁ πόλεμος.

Τὰ ἥσυχα κλαδιά, τὰ φιλικὰ γερμένα, ποὺ τὰ θαρροῦσες σὲ λήθαργο, ζωντάνεψαν, ἀγρίεψαν, θέριεψαν, καὶ ἑκατόγχειρο τὸ κάθε δένδρο, ἔπεφτε ἐπάνω στὸ πλαγινό του, τὸ ἀγκάλιαζε γιὰ νὰ τὸ ξερριζώσῃ, ἔσπαναν τὰ κλαδιά, γκρεμνοῦσαν ἡ φωλιαὶς τῆς ἀγάπης, ἔκλαιαν τὰ πουλάκια παραπονεμένα γιὰ τὴ φωλιὰ καὶ τὰ ἀνήλικά τους τὰ ἄφτερα.

Ἡ γῆ κάτω γέμισε ἀπὸ φύλλα, ἡ ἔμορφαις κορφαὶς φαλάκρωσαν, ἄγρια μουγκρίσματα ἀγρίεψαν τὸ δάσος.

Τὰ θεριὰ ἔφευγαν τρομαγμένα, καὶ τὰ δένδρα τὰ θεριεμένα, πειὸ θεριὰ ἀπ᾽ τὰ θεριά, ἔπεφταν μὲ πειὸ πολλὴ λύσσα ἐπάνω στοὺς προαιώνιους γείτονες καὶ ξεσποῦσαν καὶ ἔσπαναν καὶ ξέγδερναν ἀλύπητα.

Δύο τριῶν δένδρων σείσθηκαν ἡ ῥίζαις, καὶ ἔπεσαν κατάχαμα, μεγάλα μὲ ἄγριά βροντή.

***

Καὶ ἔξαφνα στὸ χαμόγελο τῶν ἀνέμων, ἡσυχία... Τὰ κλαδιὰ σταμάτησαν τὸ καταστρεπτικό τους ἔργο, τὰ δένδρα τεντώθηκαν φαλακρὰ καὶ ἄσχημα, μόνο ἕνας ἐλαφρὸς τρόμος τὰ κλόνιζε ἀκόμα.

Ἂν ἡ γῆ δὲν ἦταν σκεπασμένη ἀπὸ φύλλα, φωλιαίς, κλαδιὰ καὶ δένδρα μεγάλα, κανεὶς δὲν θὰ ἔλεγε, πὼς ἔγεινε τόσο μεγάλο κακό... Τόσον ἀδελφωμένα ἔγερναν τὸ ἕνα ἐπάνω στὸ ἄλλο τὰ δένδρα, τὴς πληγωμέναις κορφαίς τους:

Τὰ θεριὰ ἦλθαν πάλι, καὶ ῥώτησε ἕνα λεοντάρι.

— Μαλώνομε ἀδέλφια καὶ μεῖς... μὰ... τοὐλάχιστον γιὰ τὴν τροφή... γιὰ τὸ νερό... γιὰ τὴ ζωή μας... Τὰ δένδρα γιατὶ μαλόνουνε καὶ σκοτόνονται;...

Κρῖμα σ᾽ αὐτὰ τὰ καταπράσινα σκιερὰ στολίδια τοῦ δάσους... λύπη μὲ πιάνει νὰ τὰ βλέπω πεθαμένα...

Καὶ μιὰ ἀλεποῦ εἶπε στὸ βασιλέα σεμνὰ σεμνά...

— Βασιλέα μου, κάθεσαι στὸ δάσος πάντα, μὰ ἐγὼ ἡ σκλάβα σου ἡ ταπεινὴ κατεβαίνω καὶ κάτω στὸν κόσμο, καὶ ξέρω... ξέρω... ἀπ᾽ τὴς συνήθειαις τῶν ἀνθρώπων, πὼς ἡ λύσσα εἶναι πιὸ ἄσβεστη, καὶ ἡ ὁρμὴ πιὸ μεγάλη, ὅταν πολεμᾶς γιὰ αἰτία ποὺ δὲν ξέρεις... ὅταν ἄλλοι σὲ βάλλουν νὰ πολεμήσῃς...

Τώρα στ᾽ ἄψηλὰ μάλωσαν ὁ Εὖρος καὶ ὁ Νότος καὶ κανένα κακὸ δὲν ἔπαθαν... μὰ τὸ δάσος τὸ παρθένο, τὸ καταφύγιό μας, παρ᾽ ὀλίγο νὰ ξερριζωθῇ σύσσωμο γιὰ ξέναις ἔνοιαις...

— Ἀλήθεια γιὰ ξέναις ἔνοιαις... εἶπαν τὰ θηρία μὲ ἀπορία...

ΑΛΕΞΑΝΔΡΑ ΠΑΠΑΔΟΠΟΥΛΟΥ

ΠΩΣ ΑΓΑΠΟΥΝ ΟΙ ΑΓΓΛΟΙ

Δὲν ἐλησμονήθησαν ἐλπίζω τὰ περὶ τῶν *θυγατέρων* τοῦ *Μακρῆ*, Μαριάννας, Αἰκατερίνης καὶ Θηρεσίας (τῆς Κόρης τῶν Ἀθηνῶν τοῦ Βύρωνος) γραφέντα ἄλλοτε παρ᾽ ἡμῶν εἰς τὰ «Παναθήναια» *. Εἰς τὰς ὀλίγας ἐκείνας γραμμὰς ἐκάμαμεν λόγον καὶ διὰ τὸν ἀτυχῆ ἔρωτα τοῦ Ἄγγλου *Ἔνρυ Οὐΐττινκτον*, ὡς ὑπογράφεται οὗτος ἑλληνιστί, πρὸς τὴν πρωτότοκον Μαριάνναν (τὴν Ντουντοῦ) ὁ ὁποῖος ἐρχόμενος νὰ τὴν νυμφευθῇ, ἀφοῦ χάριν της ὑπέστη τόσα βάσανα, ἐπνίγη κατὰ τὸν πλοῦν. Τότε ἐδημοσιεύσαμεν καὶ τρεῖς ἐπιστολάς του πρὸς αὐτὴν ἀπευθυνομένας.

Ἤδη εὐτυχήσαντες ν᾽ ἀνεύρωμεν καὶ ἄλλας ἐπιστολάς, αἵτινες περιεσώθησαν παρὰ τῇ σεβαστῇ καὶ ὑπερόχῳ δεσποινίδι Καρολίνᾳ Μπλάκ, θυγατρὶ τῆς Θηρεσίας Μακρῆ, (τῆς Κόρης τῶν Ἀθηνῶν), δημοσιεύομεν καὶ ταύτας μετ᾽ εὐλόγου χαρᾶς.

Δ. ΓΡ. ΚΑΜΠΟΥΡΟΓΛΟΥΣ

***

Εἰς τὴν Κόρινθον

Πέμπτη—Νοεμβρίου δὲν ἤξεύρω τί ἡμέρα.

Ἦλθα ὡς ἐδῶ, ἀκριβή μου Μαριάνα, μὲ καλὴν τύχην, μὰ μὲ κακὸν κέφι. Ἔλαβα μὲ τὴν πιοῦ μεγάλην εὐχαρίστησιν, τὸ μῆλον καὶ τὸ κομμάτι βασιλικοῦ ὅπου μοῦ ἔστειλες μὲ τὸν Τάρταρι [1] εἰς τὴν Λευσίναν, καὶ τώρα, διὰ ἀπόκρισιν, σᾶς στέλλω ἕνα φύλλον ἀπὸ ταῖς μυρτιαὶς τῆς Γόρθου [2]. Δὲν ἔχω καμμίαν εἴδησιν νὰ σοῦ γράψω, μόνον πῶς ἀπέθανε ἡ κακόμοιρη ἡ Μαδάμα Σιμολέττη, εἶναι τώρα σαράντα ἡμέραις, καὶ ἔτσι ἐχάσαμεν τὴν τύχην μας. Εἰς τὰ Μέγαρα δὲν μᾶς ἦλθε ἡ Οὐρανία, καὶ δὲν ἐμάθαμεν τίποτες διὰ λόγου της, μὰ μοῦ φαίνεται πῶς ὅλοι οἱ Μεγαραῖοι ἐτρελλαθήκανε μὲ τὴ βίζιτα τῶν δύο Μαδάμων Ἄττικων. Εἴδαμεν πολλαὶς ὁμορφιαὶς (ὄχι κοκκώναις, μὰ) θεωρίαις καὶ πολλὰ ὤμορφα παλαιά, μὰ δὲν εἴχανε νοστιμάδα εἰς τὰ μάτια μου. Τώρα ἠξεύρω θὰ γελάσῃς μὲ ἐμένα, μὰ τί νὰ κάμω ἂν δὲν ἔχεις νησάφι. Τὸ ποδάρι μου καλὰ εἶναι, σᾶς χαιρετάει, μὰ τί σὲ κόφτει διὰ ἐμένα. Ἐγὼ σοῦ ἔκαμα νὰ πονῇ τὸ κεφάλι, μὰ ἡ ἀφεντιά σου μοῦ ἔκαμες νὰ πονῇ ἡ καρδιά.

Ὁ ἐδικός σου

Η. D. W.

Εἰς Πάτρα Δεκεμβρίου 10. 1817

Τί νὰ σοῦ εἰπῶ, ἐδική μου Μαριάννα, διὰ τὴν εὐχαρίστησιν μὲ τὴν ὁποίαν ἔλαβα τὸ ἀκριβό σου γράμμα, διατὶ διαβάζωντας ἐθάρρεψα νὰ εἶμαι πάλιν στὴν Ἀθήναν μας καὶ νὰ ἀκούω πάλιν τὴν γλυκήν σου φωνήν. Μόνο δὲν ἔχεις δίκαιο, πουλάκι μου, νὰ μὲ μαλώνῃς ποῦ ἄργησα εἰς τοῦτο τὸ ταξίδι, διατὶ δὲν εἶμαι μοναχός, καὶ (ὥσὰν ἐσυνήθισες νὰ εἰπῇς), ὅ,τι θέλει ὅλη ἡ συντροφιά, ἔτζι πρέπει νὰ θέλω καὶ ἐγώ. Διὰ τὸν κακὸ καιρὸ ὅποῦ μᾶς ἐμπόδισε, νὰ ἐρωτήσῃς τὸν Πετράκη [1]. Ἕνας χειμῶνας, μία βροχή, ἕνα κακό, τί νὰ σοῦ εἰπῶ; ἀλήθεια τέτοια καθημέρινα φορτουνάλια δὲν ἔχω ἰδομένα μήτε εἰς τὸν τόπο μου, ποῦ ἐθάρρεψα νὰ εἶναι τὸ πιοῦ ὕγρο τοῦ κόσμου. Μὰ μὲ ὅλο τοῦτο δὲν ἔπαθα τίποτες, διατὶ ἐπῆγα καθημέρα τραγουδῶντας τὰ τραγού-

* Ἴδε «Παναθήναια» 30 Νοεμβρίου 1901.

[1] Ταχυδρόμον.

[2] Κορίνθου.

[1] Πέτρον Ρεβελάκην ἕνα τῶν ἱδρυτῶν τῆς Φιλομούσου Ἑταιρείας.

δια σας μὲ τὴν *ἀγγέλικη* φωνήν μου, ἤπια καθημέρα ἕνα μεγάλο ποτῆρι ρακὶ στὴν ὑγεία σου, καὶ κάθε νύκτα ἐπλάγιασα ζεστὰ μὲ τὴν Μουσκετιάρα τὴν ἐδική μου, καὶ ἔτζι πῶς νὰ κρυώνω; Διατί μοῦ γράφεις νὰ μὴ σᾶλησμονήσω; Ἀκόμα δὲν μ' ἠξεύρεις ποῦ φοβᾶσαι δι' ἐμένα; Νὰ μὴν ἔχεις ἔννοιαν διὰ τίποτες ἄλλο, μόνο νὰ φυλάῃς καλὰ τὴν ὑγεία σου, ποῦ εἶνε τόσο ἀδύνατη. Τώρα δὲν ἔχεις κανένα κοντά σου νὰ σὲ πειράζῃ, ὡσὰν ἐγὼ μὲ καθημερινὸ σκάσιμο, καὶ ἔτσι ἐλπίζω θὰ περάσῃς καλλίτερα ὥς τότες ποὺ μπορῶ νὰ ἔλθω πάλιν. Μὰ ἠξεύρω πάλιν τί λογῆς εἶναι αἱ γλῶσσαις τῆς Ἀθήνας, καὶ πῶς σοῦ πειράζουνε τὴν καρδιά. Σὲ παρακαλῶ, ἀκριβή μου Ντουντοῦ, νὰ γελάῃς μὲ ὅλα τέτοια, νὰ φορῆς δυὸ γοῦνες τὸ χειμῶνα καὶ νὰ μὴν σκάῃς διὰ κάθε ὀλίγο πρᾶγμα. Ἂν κάμνῃς ἔτσι, ἐλπίζω νὰ σὲ εὕρω παχειὰ καὶ καλά. Ἀκούσαμεν ἐδῶ νὰ εἶναι ἕνα καράβι Ἰγγλέζικο στὴν Σάλονα ποῦ θὰ ἔλθῃ ἐδῶ εἰς τὴν Πάτρα ὕστερα ἀπὸ ὀκτὼ ἡμέραις, καὶ μὲ τοῦτο, πιστεύω, θὰ πᾶμεν ἴσια στὴ Μάλτα ποῦ θὰ κάμωμεν εἴκοσι ἢ τριάντα ἡμέραις κοντομάτζια καὶ τότε θὰ πάμεν στὴν Ἀνάπλι[1], ἀπὸ κεῖ δὲν εἶναι πλέον δύσκολο νὰ ταξιδεύσωμεν ἴσια με τὴ Λόνδρα. Ἔτζι θὰ ἔχωμεν μία κοντομάτζια μοναχά, καὶ ὄχι δύο ποῦ ἔπρεπε, ἂν ἐπήγαμεν στοὺς Κορφοὺς καὶ ἀπ' ἐκεῖ στὴν Ἰτάλια. Σ' εὕρηκα ἐδῶ ἕνα σεβαὴ[2] καὶ μία γοῦνα, μὰ φοβοῦμαι νὰ μὴν σοῦ ἀρέσουνε μήτε τὸ ἕνα μήτε ἡ ἄλλη. Ὡς τόσο τὰ καλλίτερα εἶναι ποῦ ἠμποροῦσα νὰ εὕρω σὲ τοῦτο τὸν τόπο. Τὰ πράγματα—Φράγκικα, ποῦ μοῦ εἶπες, θὰ στείλω ἀπὸ τὴ Μάλτα ποῦ ἔχουνε πιοῦ φτενὰ καὶ καλλίτερα. Τώρα θὰ γράψω ὁποῦ σοῦ εἶπα μὲ τὸ στόμα τόσαις βολαῖς· δὲν εἶμαι πλούσιος, Μαριάνα μου, μήτε ποτὲς θὰ εἶμαι ἀπὸ τοὺς πλούσιους, μόνον ἂν μ' ἀκούῃ ὁ πατέρας μου καθὼς ἐλπίζω καὶ πιστεύω, θὰ ἔχω ἀρκετὰ νὰ περάσω καλά. Λέγω τοῦτο νὰ μὴ μὲ στοχάζεσαι ἕνα ἀκριβὸν ἄνθρωπον. Δὲν μοῦ εἶπες ἂν μπορῆς νὰ καταλαμβάνῃς τὰ γράμματά μου ποῦ δὲν ἐντρέπομαι νὰ σοῦ στέλλω τέτοια πράγματα, χωρὶς νὰ ἠξεύρω μήτε γράψιμο, μήτε γραμματικά. Μόνο ἠξεύρω νὰ ἔχω μία μεγάλην εὐχαρίστησιν ὅποτε σοῦ γράφω καὶ δὲν μὲ κόφτει ἂν γελάῃς μὲ ἐμένα. Τὰ λόγια ἂς μὴ εἶναι καλὰ γραμμένα, τὰ ἔμαθα ἀπὸ τὸ στόμα τῆς Μαριάνας, καὶ διὰ τοῦτο θὰ εἶναι ἀκριβὰ εἰς λόγου μου. Ἕνα πρᾶγμα μόνον, σὲ παρακαλῶ, νὰ μὴν δείξῃς τὰ γράμματά μου ποὔποτες εἰς κανένα, διατὶ δὲν ἔχω ὄρεξιν νὰ γίνομαι μάσκαρας ἀλλοῦ. Σοῦ γράφω ὡσὰν σοῦ ὡμιλοῦσα, ἀπὸ τὴν καρδιά μου, χωρὶς νὰ σπουδάζω τίποτες, καὶ διὰ τοῦτο ἐλπίζω θὰ μὲ κάμῃς τούτην τὴν χάριν, νὰ μὴν δείξῃς τὰ γράμματά μου.

[1] Νεάπολιν (τῆς Ἰταλίας).
[2] Εἶδος ὑφάσματος.

Δὲν ἔχω καμμίαν εἴδησιν νὰ σοῦ στέλλω, μόνο ποῦ ἐπέθανε ἡ πριγκήπισσα τῆς Ἰγγλιτέρας, ἡ μικρή, ὁποῦ ἤθελε νὰ εἶναι βασίλισσα, θυγατέρα ἤτονε ἐκείνης ὁποῦ ἤτονε στὴν Ἀθήνα· καὶ ἐπέθανε στὸ γεννητό. Διὰ τὸ κακόμοιρο τὸ Ἄλλερ μᾶς κακοφαίνεται πολύ. Τὴν Νενέ σου καὶ ταῖς ἀδελφάδες σου ταῖς χαιρετῶ, καὶ ὅλους τοὺς φίλους καὶ φιλενάδες μου στὴ χώρα, ποῦ δὲν ἠμπορῶ νὰ ὀνομάζω ὅλους. Πὲς τὴν Κατίγκω νὰ ἐκάμαμεν τὴν ἑορτή της, καὶ ἔπιαμεν ρακὶ στὴν ὑγείαν της, μέσα εἰς ἕνα χάνι. Εἰς τὸ καλό, ἀκριβή μου, νὰ μὴ μ' ἀλησμονήσῃς· ποῦ θὰ εἶμαι μακρυὰ ἀπὸ τὰ μάτια σου.

Ὁ ἐδικός σου
ΕΝΡΥ ΟΥΪΤΤΙΝΚΤΟΝ

Δὲν εὕρηκα μίαν καθρέφτην, μήτε τὸ κόκκινο νέμας[1], μὰ σοῦ στέλλω τὴν κορδέλλα τὴ μπαμπακηνή. Δὲν εἶναι ἄλλης λογῆς εἰς Πάτρα. Ἡ σεβαὴ ἔχει ἐννέα πήχες, μὰ δὲν θὰ σοῦ ἀρέσκῃ τὸ ἠξεύρω. Αἱ γούναις ἔχουνε τὸ ἴδιο παζάρι αἱ δύο, μὰ ἡ μία εἶνε πιοῦ ἄσπρη παρὰ τὴν ἄλλη καὶ ἔτζι πρέπει νὰ κάμετε λόττο. Εὕρηκα μιὰ ὥμορφη μπρῆκι νὰ νιφτῆς, καὶ τὸ στέλλω μὲ τὰ ἄλλα πράγματα ποῦ πᾶνε μὲ τὴ μπάρκα. Τὸ Σταμπόλτζελλι[2] θὰ διαλέξῃς καλλίτερα στὴν Ἀθήνα, θὰ γράψω πάλι μὲ τὸ Μούσιου Μπέλη, ἕνα Ἰγγλέζο ποῦ πάει ἀπ' ἐδῶ στὴ χώρα. Εἶναι ὀλιγάκι παράξενος, μὰ ἐγνώρισε τὸν ἀδελφό μου ποῦ ἀπέθανε στὴν Ἴνδιαν. Συγχωρῆτε τὸ γράψιμό μου, μὰ δὲν ἔχω μήτε πέννα, μήτε ὑπομονήν.

Η. D. W.

Λιβοῦρνον, 20 Ἰουνίου 1818

Ἀκριβή μου Μαριάνα,

Ἐστείλαμεν στὸ Μούσιου Γρόπιους κάτι ἄσπρα Ἤλθαμεν ἐδῶ ἀπὸ τὴν Φερέντζα γιὰ νὰ κυττάζωμεν διὰ τὰ ροῦχα μας ποῦ εἴχαμεν ἀπὸ τὴ Σμύρνη στελμένα, μὰ τὸ πιοῦ πολὺ μέρος τὸ ἐκλέψανε οἱ πραγματευτάδες καὶ τὰ ἄλλα εἶναι ὅλα ἢ χαμένα ἢ χαλασμένα.

Ἔδιωξα τὴ θέρμη καὶ εὑρίσκομαι τώρα πολλὰ καλά. Στὸν Αὔγουστο θὰ εἶμαι στὸν τόπο μου παγεμένος χωρὶς ἄλλο, ποῦ ἐλπίζω νὰ εὕρω τὸ ἀκριβώτατο γραμματάκι σου.

Τοῦτο θὰ εἶναι ἀλήθεια μία χαρά, ἡ πρώτη ποῦ ἔλαβα, εἶναι τώρα τόσοι μῆνες. Μὰ πῶς νὰ κάμω τὴν ἑορτήν σου, ποῦ θὰ εἶμαι τόσο μακριὰ ἀπὸ τὴ Μαριάνα μου καὶ ἀπὸ τὸ εὔμορφο Γυψέλι;[3] ποῦ θὰ εἶναι οἱ ἐγκλεντζίδες ποῦ ἐκάμαμεν πέρση; Ἡ ἀφεντειά σου θὰ χορέψῃς μὰ

[1] Νῆμα.
[2] Ὕφασμα.
[3] Ἡ σημερινὴ Κυψέλη κατὰ τὴν ὁδὸν Πατησίων.

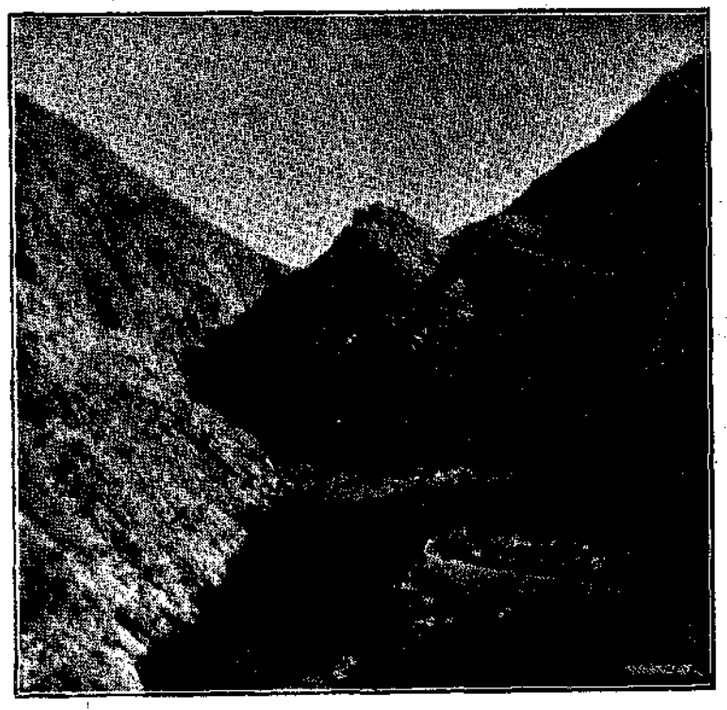

ΒΑΛΗΝΙΚΑ ΤΑΞΙΔΙΑ — ΔΙΑ ΤΗΣ ΚΑΓΚΑΔΑΣ ΦΩΤΟΓΡ. Γ. Σ.

ἐγὼ δὲν θὰ εἶμαι κοντά σου νὰ παίζω τὸ *ντέφι*, καὶ διὰ τοῦτο θὰ μοῦ φανῇ ὅλο μαῦρο.

Δὲν μοῦ ἀρέσει ἡ Ἰτάλια καθόλου, ἀκούομεν πολὺ μουσική, μὰ δὲν ἀξίζει τὸν ἀνήφορο τῆς Θήβας. Δὲν πάομεν συχνὰ στὴ συντροφιὰ μὲ ὅλο ποῦ ὁ τόπος εἶναι γεμάτος Ἰγγλέζους καὶ Ἰγγλέζαις. Ἄλλη δουλειὰ δὲν κάμνομεν, μόνο νὰ ὁμιλοῦμεν διὰ τὴν Ἀθήνα καὶ ἀλήθεια κάθε ροϊδιὰ ποῦ βλέπω στὴν στράτα, μὲ κάμνει νὰ ἐνθυμοῦμαι τὸ κακόμοιρο τὸ Γυψέλι. Ἐδῶ εἶναι ἕνας Μούσιου Γραμπὼ ποῦ ἤτονε στὴν Ἀθήνα μαζὺ μὲ τὴν φιλονάδα σου Μάνταμ Μποῦργον. Ἐκεῖνος εἶδε πολλὰ γράμματα ἀπὸ τὴν ἀφεντειά της ποῦ κάθεται κοντὰ στὴ Λόνδρα· καλὰ εἶναι, καὶ τώρα τῆς ἀρέσει πολὺ ἡ Ἰγγλιτέρρα. Δὲν γράφει διὰ νὰ πάῃ γλίγορα στὸ Λεβάντε πάλιν. Χαιρετίσματα καὶ προσκυνήματα εἰς ὅλους. Νὰ μὴ μ' ἀλησμονήσεις καὶ νὰ μὴν θυμώνεσαι μ' ἐμένα. Δὲν ἐξεπέταξα ἀκόμη τὰ μαλλιά σου καθὼς μοῦ εἶπες, μὰ γλίγορα θὰ τὸ κάμω.

Ὁ ἐδικός σου
ΕΝΡΥ ΟΥΪΤΤΙΝΚΤΟΝ

Στέλνω ἕνα μικρὸ βιβλίο διὰ τὸν Πετράκι, τὸν ὁποῖον χαιρετάω, μὰ δὲν ἔχω καιρὸ νὰ τοῦ γράψω.

Δὲν εἶχα ἡσυχίαν ὡς νὰ εἶδα τὴν ρητράτα[1] ποῦ σοῦ ἔκαμε ὁ Μουσιοῦ Λήνκ, στὰ ροῦχα τὰ Ὑδριότικα ἐνδυμένη, μὰ δὲν μοῦ φαίνεται νὰ σοῦ ὁμοιάζῃ πολύ. Ὁ μεγάλος κάθηται στὴ Ρώμα μέσα, μὰ δὲν τὸν ὁμιλούσαμεν.

Ταῖς παράδες ἐστείλαμεν μαζὺ μὲ τοῦτο τὸ γράμμα.

Εἰς τὸ καλό, καλή μου Μαριάνα.

Η. D. W.

Βενέτζια, 9 Ἰουλίου 1818

Ἀκριβή μου Μαριάνα,

Δὲν ἔχω μήτε καιρό, μήτε κεφάλι νὰ σοῦ γράψω πολύ, διατὶ ἤμασθε νὰ φύγωμεν καὶ τὸ σπήτι εἶναι ὅλο ἀνωκατωμένο. Ὕστερα ἀπὸ εἴκοσι ἡμέραις θὰ εἶμαι στὴν Ἰγγλιτέρρα μέσα, ποῦ ἐλπίζω νὰ εὕρω τὸ γράμμα ἐδικό σου.

Ἐστειλα στὸ Μούσιου Μασσὼν στὸ Τριέστε τὸ γράμμα τῆς θείας σου, καὶ τοῦ ἐρώτησα νὰ μὴν εἶχε κανένα γράμμα ἢ καμμίαν εἴδησιν διὰ λόγου μου ἀπὸ τὴν Ἀθήνα. Μὰ δὲν ἔχει, καὶ ἐγὼ δὲν ἠξεύρω ἀκόμα πῶς ἐπέρασες τὸν χειμῶνα ποῦ πάντα σὲ εἶχα καὶ σὲ ἔχω μπροστά

[1] Προσωπογραφία δημοσιευθεῖσα ἤδη εἰς τὰ «Παναθήναια».

μου. Συχνὰ θαρρῶ νὰ εἶσαι ἄρρωστη, καὶ κάποιαις βολαὶς (ποῦ εἶμαι πολὺ κακὸς) πιστεύω πῶς μ' ἀλησμόνησες καθόλου. Ἀλήθεια ἂν δὲν θὰ εὕρῶ ἕνα γράμμα στὴν Ἰγγιλτέρρα, δὲν θὰ ἠξεύρω τί νὰ κάμω. Ἤθελα νὰ ἠξεύρω ἂν ἤμποροῦσες νὰ διαβάζῃς τὸ γράψιμό μου, ποῦ δὲν ἠμπορῶ νὰ τὸ διαβάζω μήτε ἐγὼ ὁ ἴδιος. Εἶχα θέρμη πάλιν, μὰ ὀλίγο πρᾶγμα. Τώρα ἔμαθα νὰ τὴν διόκνω χωρὶς τὸν ἰατρό, καὶ δὲν μοῦ φαίνεται τίποτες. Ταχὺ πλέον θὰ ἀφήσω τὴ θάλασσα τὴ μεγάλη στράτα τῆς Ἑλλάδος, ποῦ πάει ἴσια στὴ Γόρθο, μὰ ἂς κάμῃ ὁ Θεὸς νὰ τὴ βλέπω πάλιν γλίγορα. Εἰς δεκαπέντε ἡμέραις πάμεν στὸ Παρίζι καὶ εἰς εἴκοσι στὴ Λόνδρα, ἀπὸ ποῦ μία ἡμέρα φθάνει νὰ μὲ φέρῃ στὸν τόπον μου. Ἐκεῖ θὰ μάθω τὴν τύχην μου. Ἤθελα νὰ σὲ ἔχω μαζί μου νὰ σὲ δείξω στὸν πατέρα μου καὶ νὰ τὸν ἐρωτήξω ἂν δὲν ἔχω δίκαιο. Ὥμορφο ταξεῖδι ποῦ ἠθέλαμεν νὰ κάμωμεν ζάβαλη! Τὴν Νενὲ καὶ ταὶς ἀδελφάδες καὶ ὅλους τοὺς φίλους τοὺς χαιρετῶ.

Ὁ ἐδικός σου
ΕΝΡΥ ΟΥΪΤΤΙΝΚΤΟΝ

Ἀκριβή μου Μαριάνα, *Ἰουλίου 17*

Ἔλαβα σήμερον τὰ γράμματα ὅπου μοῦ ἔστειλες διὰ τὸν Μούσιου Γρὴν [1], καὶ χαίρομαι πολλὰ νὰ ἰδῶ πῶς εἶσαι ἀκόμη μέσα εἰς τοὺς Κορφοὺς καὶ σωστή. Ταῦτα εἶναι τὰ πρῶτα γράμματα ὁποῦ ἔλαβα ὕστερα ἀπὸ τὸν Φεβρουάριον· ἐλείπουν τὰ ἄλλα. Ἡ ἰδέα τῆς θλίψεώς σου κάθεται πάντα ἔμπροστὰ εἰς τὰ μάτια μου, καὶ μὲ πειράζει κάθε στιγμή. Ὅλο ὅπου ἠμπορῶ νὰ κάμω μὲ εὐχαρίστησιν θὰ κάμω, μὰ φοβοῦμαι νὰ μὴν εἶναι ὀλίγον. Ἔχεις, καλή μου Μαριάνα, τὴν πίστιν μου, καὶ τὴ πρώτη στιγμὴ ποῦ ἠμπορῶ θὰ ἀφήσω τὴν πατρίδα μου καὶ θὰ σὲ πάρω. Μὰ τώρα καθὼς σοῦ εἶπα τόσαις βολαίς, δὲν εἶναι τρόπος. Μούσιου Γρὴν θὰ σοῦ εἴπει ποῦ δὲν εἶναι δυνατόν. Δουλεύω διὰ κάθε παρᾶ ποῦ ἔχω, καὶ ἂν θ' ἀφήσω τὴν δουλειάν μου, δὲν μοῦ μένει τίποτες. Ὕστερα θὰ εἶμαι πιοῦ ἀνεξάρτητος. Λοιπὸν *τζάνουμ*, ἂν μ' ἀγαπάεις καθὼς μὲ ἠγαποῦσες, νὰ μὴ μὲ μαλώνῃς. Γράφε διὰ τὴν ὑγείαν σου, διὰ τὴν ἀγάπην σου, καὶ ὅταν ἠμπορεῖς διὰ τὸ θάρρος σου εἰς ἐμένα. Γράφε καὶ διὰ ταὶς εἴδησες τῶν συμπατριωτῶν σου, μά, σὲ παρακαλῶ, νὰ μὴ γεμίσῃς τὰ γράμματα μὲ μαλώματα εἰς ἐμένα, ποὺ κάμνω ὅλο ὅπου ἠμπορῶ. Μοῦ κακοφαίνεται πολὺ διὰ τὸν θάνατον τῆς εὔμορφης καὶ καλῆς Ντουντούκας καὶ διὰ τὴν θλίψιν ὅλων τῶν συγγενῶν σου. Ποῦ εἶναι ὁ Ρεβαλάκης; Ὅλοι οἱ φίλοι μας μοῦ φαίνεται, εἶναι διεσπαρμένοι ἐπὶ τὸ πρόσωπον τῆς γῆς. Ὁ Μούσιου Γρόπιος, πιστεύω, εἶναι ὑπαγεμένος εἰς τὸν τόπον του. Νὰ εὐχαριστήσῃς ταὶς ἀδελφάδες σου ἀπὸ μέρος μου διὰ τὴν μνημοσύνην ποῦ ἔχουν δι' ἐμένα. Θὰ γράψω πάλιν ὅταν τύχῃ ἕνας ἄλλος ὀκκαζιόνης. Ὁ Κούρτης εἶναι καλά. Ὁ Πέρσεβαλ εἶναι ὑπανδρευμένος. —Εἰς τὸ καλὸν πουλί μου.

Ὁ ἐδικός σου
ΕΝΡΥ ΟΥΪΤΤΙΝΚΤΟΝ

Ἀκριβή μου Μαριάνα,

Ὁ πατέρας μου δὲν μοῦ ἀκούει, καὶ δὲν ἔχω καμμίαν ἐλπίδα ἀκόμα ποῦ ζώντας θὰ μ' ἀφήσῃ νὰ σὲ πάρω. Δὲν θέλει, μήτε νὰ μ' ἀφίνῃ, μήτε μοῦ δίνει τὰ ἄσπρα ποῦ ἐγύρεψα. Ἔτσι ἐτελείωσε διὰ τώρα τὸ πρᾶγμα, μόνον λείπει νὰ μάθῃς τί θέλει ἀκόμα ἡ ἀγάπη μου.

Σοῦ κάμνω ὅρκον, καλή μου Μαριάνα, πῶς ποτὲς δὲν θὰ πάρω ἄλλην γυναίκα, μόνον εὐθὺς ὕστερα ἀπὸ τὸν θάνατον τοῦ πατρός μου θὰ ἔλθω νὰ σὲ γυρέψω, καὶ ἂν σὲ εὕρω ἔτζι ποῦ ἐλπίζω, τὴν ἴδιαν ἰδικήν μου, θὰ γίνω, ὅταν θέλεις ὁ ἄνδρας σου. Ἔγραψα τοῦ Μούσιου Γρόπιους ταὶς εἰδήσεις ὅλαις διὰ τοῦτο τὸ πρᾶγμα καὶ ἡ ἀφεντειά του θὰ σοῦ εἰπῇ ὅ,τι λέγω. Μὰ πρέπει νὰ τὸ κρατήσῃς κρυφότατα, διατὶ ἂν τὸ μανθαίνει ὁ πατέρας μου θὰ γίνῃ τόσο θυμωμένος, ποῦ θὰ δώσῃ ὅλο ποῦ ἔχει εἰς ἄλλον ἕναν καὶ θὰ μ ἀφήσῃ φτωχόν. Ἠμπορεῖς νὰ τὸ εἰπῆς τῆς Νενές σου, τῶν ἀδελφάδων καὶ ἂν θέλεις τοῦ Κυρίου Ρεβελάκη. Μὰ σὲ παρακαλῶ, πουλάκι μου, ἂν μ' ἀγαπάεις καὶ ἂν θέλεις νὰ μὲ πάρῃς, νὰ κάμῃς ὅ τι ἠμπορεῖς νὰ μὴν γίνῃ φανερωμένον εἰς ἄλλον κανένα.

Τώρα μοῦ φαίνεται ποῦ δὲν ἔχεις δίκαιο νὰ θυμώνεσαι μετ' ἐμένα, μόνον νὰ γράφῃς γλίγορα θέλω διὰ νὰ μοῦ εἰπῇς πῶς σοῦ ἄρεσε ὅ,τι ἔκαμα. Ἠξεύροντας ποῦ θὰ εἶμασθε καμμίαν ἡμέραν εὐτυχεῖς ἐλπίζω νὰ ἔχω ὑπομονὴν καὶ νὰ εἶμαι εὐχαριστημένος.

Φέρω τὰ ἀκριβά σου μαλλιὰ ἀκόμη κοντὰ εἰς τὴν καρδιάν μου, καὶ εἶναι ἀκόμα κρεμασμένα ἀπὸ τὸ ἴδιο γαϊτάνι μὲ τὸ ὁποῖον μοῦ τὰ ἔδεσες ἐσύ. Ἐκεῖ τὰ φέρνω ὡς νὰ σὲ ἰδῶ καὶ ἀπὸ τότες ὡς τὸν θάνατόν μου. — Να χαιρετάῃς τὴ Νενὲ καὶ ταὶς ἀδελφάδες ἀπὸ μέρος μου.

Χαιρετίσματα καὶ εἰς Μαντάμα Γρόπιους καὶ εἰς ὅλους.

Ὁ ἐδικός σου
ΕΝΡΥ ΟΥΪΤΤΙΝΚΤΟΝ

Henry Downing Whittington

Ὄξφορτ Αὐγ. 5—1819.

[1] Πρόξενος τῆς Ἀγγλίας εἰς Πάτρας.

Ο ΚΑΠΟΔΙΣΤΡΙΑΣ *

ΩΣ ΘΕΜΕΛΙΩΤΗΣ ΤΗΣ ΔΗΜΟΤΙΚΗΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΕΩΣ ΕΝ ΕΛΛΑΔΙ

Τί ἦτο ἡ παιδεία εἰς τὰς ἑλληνικὰς χώρας 60 ἢ καὶ 50 ἔτη πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως μᾶς πληροφοροῦν καὶ πολλοὶ μὲν ἄλλοι, λεπτομερέστερον δὲ ὅλων ὁ Κοραῆς, ὁ ὁποῖος διηγεῖται ὅτι ὁ πατήρ του, ἄνθρωπος μὲ ὀξύτατον νοῦν καὶ φυσικὴν εὐγλωττίαν, δὲν ἔμαθε καθ' ὅλου γράμματα διότι ἔλαβε τὸ δυστύχημα νὰ μείνῃ ὀρφανὸς πολὺ προώρως. Σωφρόνιος, ὁ ἀδελφὸς τοῦ πατρός του, ἔπρεπε νὰ εἶναι ὁπωσδήποτε πεπαιδευμένος ἐπειδὴ ἦτο Ἀρχιεπίσκοπος Βελιγραδίου, ἡ μάθησίς του ὅμως φαίνεται ὅτι ἦτο μᾶλλον περιωρισμένη, διότι, ἐὰν εἶχεν ἀξίαν τινὰ ὡς λόγιος, ὁ Ἀδαμάντιος δὲν θὰ ἀνέφερε τὴν μετὰ τοῦ θείου συνάντησιν εἰς Βιέννην τόσον ἐπιτροχάδην καὶ χωρὶς νὰ εἴπῃ οὔτε λέξιν περὶ τοῦ ποιοῦ τοῦ ἀνδρός. Ἡ μήτηρ του εἶχε διδαχθῇ ὀλίγα γράμματα ἀπὸ τὸν φιλόμουσον πατέρα της, ἀλλ' ὅλη ἡ προκοπή της συνίστατο εἰς τὸ ἐννοεῖν τοὺς εὐκολωτέρους Ἕλληνας συγγραφεῖς τῆς παρακμῆς, ὄχι τὸν Πλούταρχον βεβαίως ἢ ἄλλον τινὰ τῶν φιλοσοφούντων, ἀλλὰ τοὺς Αἰσωπείους μύθους λόγου χάριν, τρεῖς ἢ τέσσαρας διαλόγους τοῦ Λουκιανοῦ, τὸ πολὺ πολὺ καμμίαν ὁμιλίαν Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, καὶ ταῦτα ἀκόμη λίαν ἐπιπολαίως.

Διδασκαλία ἐγίνετο παντοῦ καὶ οἱ παῖδες πάσης τάξεως ἐφιλοτιμοῦντο νὰ μὴ μείνουν ἐντελῶς ἀγράμματοι. Οἱ στίχοι

Φεγγαράκι μου λαμπρό,
φέξε μου νὰ περπατῶ,
νὰ πηγαίνω στὸ σκολειό,
νὰ μαθαίνω γράμματα,
τοῦ Θεοῦ τὰ πράματα.

μᾶς δίδουν βάσιν νὰ πιστεύωμεν ὅτι παῖδες δαπανῶντες ὅλην τὴν ἡμέραν εἰς βιοποριστικὰς ἐργασίας, συνηθροίζοντο τὸ ἑσπέρας ἀπὸ πολλὰ καὶ διάφορα μέρη εἰς πόλιν ἢ κωμόπολιν ἢ εἰς κεντρικὸν χωρίον ὅπου κάποιος λογιώτατος Ἐφημέριος ἢ Ἱερομόναχος τοῖς ἔδιδε μαθήματα ἀναγνώσεως, τοῖς ἐξήγει τὰ παραγγέλματα τοῦ Θεοῦ καὶ τοὺς ἐγύμναζεν εἰς τὴν γραφὴν τοῦ ὀνόματός των καὶ ἄλλων λεξειδίων καθημερινῆς ἀνάγκης πάντοτε μὲ μικρὰ στοιχεῖα, καθὼς δικαιούμεθα νὰ συμπεράνωμεν ἀπὸ τὴν παντελῆ ἀπουσίαν κεφαλαίων γραμμάτων εἰς ὑπογραφὰς τῶν συμβολαίων καὶ δημοσίων πράξεων ἢ εἰς τὰς σημειώσεις τῶν παντοπωλῶν καὶ τὰ παρόμοια.

Ἀνωτέραν οὕτως εἰπεῖν παίδευσιν ἐλάμβαναν πολὺ ὀλίγοι, ὅσοι προωρίζοντο εἰς τὰ ὑψηλά, πολὺ ὑψηλά, ἀξιώματα τῆς ἐκκλησίας καὶ τῆς διοικήσεως, ἢ προετοιμάζοντο νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην πρὸς σπουδὴν τῆς ἰατρικῆς. Ἀλλὰ καὶ οὗτοι φθάνοντες εἰς τὰς σχολὰς τῆς Ἑσπερίας εὕρισκαν τὰς δυνάμεις των λίαν ἐλλιπεῖς, καὶ ἢ μετά τινα ἔτη ἐπανήρχοντο δοκησίσοφοι μετριώτατοι ἤ, ἐὰν σπουδαίως ἀπεφάσιζαν νὰ ἐπιτύχουν, ἤρχιζαν ἐκ νέου τὴν προπαρασκευὴν ἐπὶ τόπου. Εἰς τὰ ἑλληνικὰ μέρη «ὁ τίτλος Λογιώτατος καὶ Σοφολογιῶτατος, μᾶς λέγει ὁ Κοραῆς, ἐδίδετο εἰς ὅλους ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἐγνώριζαν τὰς κλίσεις τῶν ὀνομάτων καὶ τὰς συζυγίας τῶν ρημάτων».

Οἱ φυγόπονοι κάτοχοι τοῦ τίτλου καὶ ἐπικερδῆ τὸν εὕρισκαν καὶ πολὺ ὑπερηφανεύοντο διὰ τὸ ὀλιγοδάπανον ἀξίωμα. Ἦσαν λοιπὸν ζηλότυποι καὶ ἐπροσπάθουν νὰ κρατοῦν ὅσον τὸ δυνατὸν στενότερον τὸν κύκλον τῶν μεμυημένων. Τρεῖς γενεὰς βραδύτερον τὰ πράγματα εἶχον κἄπως καλλιτερεύσῃ εἰς τὴν ἐλευθέραν Ἑλλάδα. Ἀλλ' ὅ,τι ὁ ἀλύτρωτος μοναχὸς τῆς Πεντέλης, ὁ ἀναλαβὼν τὸ ἔτος 1842 νὰ συμπληρώσῃ τὴν δημοσίευσιν τῶν Προλεγομένων τοῦ Κοραῆ, ἔγραφε πρὸς τοὺς συναδέλφους τῆς Τουρκοκρατουμένης, μᾶς δίδει τὴν εἰκόνα τῶν δυσκολιῶν τὰς ὁποίας εἰς τὴν ἀρχὴν ἐπρόβαλλαν πανταχοῦ οἱ προνομιοῦχοι εἰς τὴν γενίκευσιν τοῦ εὐεργετήματος τῆς παιδείας. Ζητῶν νὰ δαμάσῃ τὴν δυστροπίαν ἡ ὁποία εἶναι ὑπὸ πᾶσαν ἔποψιν ἀσύμφορος τώρα ὅταν «ἡ ὀθωμανικὴ Κυβέρνησις δὲν θέτει πλέον προσκόμματα εἰς σύστασιν σχολείων», ὁ Ἐρημίτης τοὺς συμβουλεύει προτρεπτικῶς μὲ τὰ ἑξῆς· «Ὅθεν κανεὶς ἀπὸ σᾶς, ὦ σεβαστοί μου τῆς ὀρθοδοξίας κληρικοί, κανεὶς ἀπὸ σᾶς ἂς μὴ ὑποπτεύσῃ ὅτι θέλει χάσῃ τὸ πρὸς αὐτὸν τώρα ἀποδιδόμενον σέβας, ἐὰν φωτισθοῦν οἱ ὁμογενεῖς του καὶ ἀναφανοῦν ἄλλοι ἀσυγκρίτως αὐτοῦ σοφώτεροι κληρικοί, ἀρκεῖ μόνον αὐτὸς νὰ διαμένῃ φίλος καὶ προστάτης καὶ ζηλωτὴς τῆς παιδείας· διότι διαμένοντα τοιοῦτον θὰ τὸν θαυμάζουν μάλιστα περισσότερον, ἐπειδή, μολονότι εἶνε ἀμαθὴς ἐξ αἰτίας τῶν περιστάσεων, διψᾷ ὅμως καὶ ποθεῖ τὴν παιδείαν. Τότε δὲ μόνον θέλουν ἀφεύκτως ἀποβάλῃ τὸ πρὸς σᾶς σέβας οἱ λαϊκοί, ὅταν φωτισθοῦν ἐναντίον τῆς θελήσεώς σας καὶ μὲ τὴν ἀντίστασίν σας, καὶ ὅταν κατανοήσαντες τὰ καλὰ καὶ τὴν ἀξίαν τῆς πολυτίμου παιδείας παρατηρήσουν ὅτι σεῖς εἶσθε ἐχθροὶ τῶν φώτων καὶ τῆς ἀναπτύξεως».

Τινὲς τῶν κληρικῶν ἦσαν καλῇ τῇ πίστει ἐναντίοι εἰς τὴν διάδοσιν τῶν φώτων, διότι με-

* Ἀπὸ τὸ τελευταίως ἐκδοθὲν βιβλίον τοῦ κ. Λαζάρου Βελέλη ὑπὸ τοῦ «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων».

ρικὰ σκανδαλώδη παραδείγματα μορφωμένων ἀνθρώπων τοῖς εἶχαν ἐμπνεύσῃ φόβον περὶ τοῦ μέλλοντος τῆς κοινωνίας, καὶ πρὸς τούτους ἔλεγεν ὁ Ἐρημίτης νὰ μὴ καταδιώκουν τὴν παιδείαν διὰ τὸν λόγον ὅτι «τινές, πεπαιδευμένοι καλούμενοι, ἀνάξια τῆς ἀληθινῆς παιδείας καὶ πράττουν καὶ λέγουν».

Τὸ ζήτημα τῆς μεταβολῆς τὴν ὁποίαν ἠδύνατο νὰ φέρῃ εἰς τὰς ἰδέας καὶ παραδόσεις ἡ ἐξάπλωσις καὶ αὔξησις τῆς παιδείας εἶχε τεθῇ ἀφ' ἧς ἡμέρας ὁ Εὐγένιος Βούλγαρις συστήσας εἰς τὸ Ἅγιον Ὄρος σχολήν, ὅπου ἦθελε νὰ διδάξῃ τὴν νεωτέραν ἐπιστήμην καὶ φιλοσοφίαν, ἔθεσεν ἐπὶ τοῦ ἀνωφλίου τῆς εἰσόδου τὴν περίφημον ἐκείνην ἐπιγραφὴν

γεωμετρήσων εἰσίτω, οὐ κωλύω·
τῷ μὴ θέλοντι συζυγώσω τὰς θύρας,

καὶ ἐπροκάλεσεν εἰς τὸν κύκλον τῶν σπουδαστῶν τρικυμίαν σφοδράν, ἡ ὁποία παρετάθη ἕως τὰ 1796, ὅταν καὶ μετὰ τὴν εἰσαγωγὴν εἰς τὰ σχολεῖα τῆς Φυσικῆς τοῦ Νικηφόρου Θεοτόκη ὁ Σέργιος Μακραῖος, διδάσκαλας τῶν ἐπιστημῶν εἰς Κωνσταντινούπολιν καὶ—ὡς λέγει ὁ Πολυζωΐδης εἰς τὰ *Νεοελληνικά*—πάσης ἐπιστημονικῆς γνώσεως ταμεῖον νομιζόμενος, συνέγραψεν ἑλληνιστὶ καὶ ἐδημοσίευσε βιβλίον ἀνασκευάζον τὸ σύστημα τοῦ Κοπερνίκου περὶ κινήσεως τῆς γῆς καὶ τῶν πλανητῶν ὁμοῦ μὲ τοὺς νόμους τοῦ Νεύτωνος περὶ κεντρόφυγος καὶ κεντρομόλου δυνάμεως.

Ἐπανανερχόμενοι εἰς τὸν Κοραῆν ὄχι μόνον θαυμάζομεν τὴν ἀκούραστον φιλεπιστημοσύνην του καὶ τὸν μακαρίζομεν διὰ τὴν τύχην του, διότι ἐμπορευόμενος εἰς Ἀμστελόδαμον εὑρίσκει τὸν Ἀδριανὸν Βύρτον αὐθορμήτως ἀναλαμβάνοντα νὰ τὸν διδάσκῃ «ὅσα ἔκρινεν ἀναγκαῖα εἰς τὸ *καλῶς συλλογίζεσθαι*, ἀπὸ τὸ ὁποῖον ἔπρεπε νὰ ἀρχίζῃ ἡ ὀρθὴ παιδεία», ἀλλὰ καὶ ἐκτιμῶμεν τὸν ζῆλον του νὰ καταστήσῃ τὴν μάθησιν εὔκολον καὶ κοινὸν ἀπόκτημα εἰς ὅλους τοὺς Ἑλληνόπαιδας μὲ τὴν δημοσίευσιν εἰς Βενετίαν κατὰ τὸ 1783 τῆς *Συνόψεως τῆς Ἱερᾶς Ἱστορίας καὶ Κατηχήσεως*. Αὐτὸ τὸ μικρὸν βιβλίον ναὶ μὲν κατόπιν μετετυπώθη πολλάκις, οὐδέποτε ὅμως πλέον ἐξεδόθη μὲ τὸν πρόλογον διότι τὰ περιεχόμενα αὐτοῦ κατήντησαν περιττὰ μὲ τὴν μετέπειτα ἐκδηλωθεῖσαν ἀγάπην πρὸς τὰ γράμματα ἀπὸ ὅλας τὰς τάξεις τῆς ἑλληνικῆς κοινωνίας. Ἀλλ' ὁ ἐπιθυμῶν νὰ σχηματίσῃ πλήρη ἰδέαν τῆς ἀμαθείας εἰς τὴν ὁποίαν ὁ κόσμος ἦτο ἕως τότε βυθισμένος εὑρίσκει εἰς αὐτὸν τὸν πρόλογον πολλὰς λεπτομερείας ἀξίας σημειώσεως.

Θὰ παρατηρήσῃ πρῶτον ὅτι τὸ βιβλίον ἀρχίζει μὲ μίαν «φυλλάδα» περιέχουσαν εἰς πέντε σελίδας τὸν ἀλφάβητον καί τινα γυμνάσματα συλλαβισμοῦ, τὰ ὁποῖα ἀκολουθοῦν ἀμέσως εἰς ἄλλας τρεῖς αἱ κοινότεραι προσευχαί, τυπωμέναι ὡς καὶ τὰ προηγούμενα μὲ μεγάλα στοιχεῖα. Αὐτὴ ἡ φυλλὰ τῶν γυμνασμάτων ἐτέθη ἐκεῖ διότι τὸ βιβλιάριον ἐγράφη διὰ μαθητὰς παντάπασιν ἀρχαρίους καὶ περιελάμβανεν ὅλον τὸ κεφάλαιον τῶν γνώσεων τὸ ὁποῖον ἐθεωρεῖτο ἀρκετὸν διὰ πᾶν παιδίον μέσης ἀγωγῆς,

νὰ μαθαίνῃ γράμματα,
τοῦ Θεοῦ τὰ πράματα.

Αὐτὴ ἡ προσθήκη εἰς τὸ κύριον πόνημα ἦτο ἔργον Θωμᾶ τοῦ Μανδακάση, Ἐξοχωτάτου Ἰατροφιλοσόφου Μακεδόνος, καὶ πρὸς τὸν Κοραῆν φιλτάτου· τόσον δὲ ἀσήμαντος συνεισφορὰ παρ' ἀνδρὸς τόσον σπουδαίου δεικνύει πόσον ἠμελημένη ἦτο ἡ παιδαγωγικὴ κατ' ἐκείνους τοὺς καιροὺς καὶ πῶς εἰς τὴν οἰκοδομὴν τῆς μορφώσεως τοῦ ἔθνους μέγα τι ἔπραττε καὶ ὁ προσφέρων κοινοὺς λίθους διὰ τὰ θεμέλια.

«Ἀναμφιβόλως, λέγει ὁ Κοραῆς, δὲν ὑπάρχει ἄλλο τι ἀθλιώτερον ἀπὸ τὴν ἀνατροφὴν τὴν ὁποίαν δίδουν σήμερον οἱ γονεῖς εἰς τὰ τέκνα των. Ὅταν μάθουν τὸν τρόπον τοῦ ἔνδυεσθαι καὶ τῶν ἀμοιβαίων προσρήσεων, ὅταν διδαχθοῦν νὰ συγκλώθουν μερικὰ φιλοφρονητικὰ λεξείδια, τὰ ὁποῖα μόλα ταῦτα πολλάκις μένουν ἀσύγκλωστα, οἱ γονεῖς ὄχι μόνον ἀρκοῦνται εἰς αὐτό, ἀλλὰ καὶ νομίζουν ὅτι τὰ τέκνα των εἶναι καλοαναθρεμμένα εἰς τὴν ἐντέλειαν». Εἰς αὐτοὺς λοιπὸν ἀποτείνεται ἐξηγῶν πόσον ἀναγκαία εἶναι ἡ παιδεία εἰς τὴν ἠθικὴν διάπλασιν τῶν νέων. εἰς δὲ τοὺς διδασκάλους—ἐνθυμούμενος προσωπικὰ παθήματα καὶ τὴν πρὸς τὰ γράμματα ἀποστροφήν, τὴν ὁποίαν οἱ ῥαβδισμοὶ εἶχαν ἐμπνεύσῃ εἰς τὸν ἀδελφόν του—λέγει ὅτι οἱ μαθηταὶ δὲν ἔχουν ἀνάγκην φραγγελίου, ἀλλὰ γλυκύτητος τρόπων, ὑπομονῆς καὶ συμμορφώσεως πρὸς τὸ πολλάκις ἀδύνατον ἀντιληπτικόν των, διὰ νὰ ἀναπτυχθῇ εἰς τὴν ψυχήν των ἀγάπη πρὸς τὴν μάθησιν.

Οἱ πατέρες ὅμως ὀφείλουν νὰ φροντίζουν περὶ καταλλήλου ἀμοιβῆς τῶν παιδαγωγῶν καὶ νὰ μὴ ἐπιτρέπουν νὰ συσσωρεύεται ὑπέρμετρος ἀριθμὸς μαθητῶν εἰς σχολεῖον ὅπου παραδίδει ἕνας μόνον διδάσκαλος, γινόμενοι τοιουτοτρόπως αἴτιοι ἐλλιποῦς ἀγωγῆς. Τοὺς παρακινεῖ «νὰ μὴ λυπῶνται διὰ τοιαύτην δαπάνην, ἀλλὰ νὰ τὴν δίδουν μετὰ χαρᾶς, οἰκονομοῦντες ἀπὸ ἄλλα μάταια ἔξοδα ἀπὸ τὰ ὁποῖα δὲν κερδαίνουν ἄλλο τι παρὰ φθοράν». Διὰ τὰ παιδία τῶν ἀπόρων ἐκφράζει τὴν ἀνάγκην νὰ συστηθοῦν δημόσια σχολεῖα, προσθέτων ὅμως ὅτι εἰς αὐτὰ δὲν πρέπει νὰ ἐμβαίνουν παρὰ τὰ τέκνα τῶν ἐνδεῶν, ἐκείνων οἱ ὁποῖοι ζοῦν ἀπὸ τὴν ἐλεημοσύνην τῶν κοινοτήτων καὶ διὰ τοὺς ὁποίους ἡ ἀνατροφὴ τῶν παίδων πρέπει νὰ γίνῃ ὑποχρεωτική, μὲ τὴν ἀποκοπὴν τῶν βοηθημάτων εἰς τοὺς γονεῖς τοὺς μὴ στέλλοντας τὰ παιδία εἰς τὸ σχολεῖον δι' ἔλλειψιν ὄχι πλέον χρηματικῶν μέσων, ἀλλὰ

ΒΑΛ. ΤΑΒΙΔΙΑ—ΠΑΛΑΤΙΑ ΝΑΥΠΛΙΟΥ ΚΑΙ ΤΟ ΒΟΥΑΡΥΤΙΚΟΝ ΦΩΤΟΓΡ. Γ. Σ.

τῆς θελήσεως νὰ τὰ βλέπουν ἡμερωμένα. Καὶ ἐπειδὴ καταστήματα αὐτοῦ τοῦ εἴδους δὲν δύνανται νὰ δημιουργηθοῦν χωρὶς τὴν ὑλικὴν ὑποστήριξιν γενναίων προστατῶν, ὁ Κοραῆς τελειώνει τὰς ὁδηγίας του μὲ τὴν ἀκόλουθον ἐπίκλησιν· «Προθυμηθῆτε, ὦ Δυνατοὶ τοῦ Γένους, νὰ συστήσετε τοιαῦτα σχολεῖα, καὶ ὁ Θεὸς ἀπὸ τὸν ὁποῖον εἶναι 'πᾶσα δόσις ἀγαθὴ καὶ πᾶν δώρημα τέλειον' θέλει ἐξομαλύνῃ πᾶσαν δυσκολίαν, καὶ θέλει κατευοδώσῃ τὴν θεάρεστον αὐτὴν ἐπιχείρησιν εἰς δόξαν αὐτοῦ καὶ σωτηρίαν πάντων ἡμῶν. Ἀμήν».

Τοῦτο τὸ κήρυγμα τοῦ Κοραῆ ἦτο ἡ πρώτη προσπάθεια ἡ ὁποία ἔστρεψε τὴν προσοχὴν τῶν ἑλληνικῶν οἰκογενειῶν πρός τινα ἰδανικώτερον καὶ τελειότερον τύπον ἀγωγῆς τῶν μικρῶν. Ἕως τὴν στιγμὴν ἐκείνην, ἐὰν ἐξαιρέσωμεν τοὺς ὀλιγίστους ἐκκλησιαστικοὺς καὶ ὑπαλλήλους καὶ ἰατροὺς περὶ τῶν ὁποίων εἴπαμεν ἀνωτέρω, πάντες ὅσοι ἐπεθύμουν, ἢ ὀρθότερον, εἶχαν ἀνάγκην κάποιας μαθήσεως, ἐδιδάσκοντο τὰ λεγόμενα *κοινὰ γράμματα*, τουτέστιν ἀνάγνωσιν καὶ τὴν ὁπωσδήποτε μὲ ὁρατὰ σημεῖα ἐπὶ τοῦ χάρτου παράστασιν τῶν λέξεων τῆς τρεχούσης ὁμιλίας· αὐτὰ ἀπετέλουν τὴν διανοητικὴν πανοπλίαν μὲ τὴν ὁποίαν ἐστέλλοντο πρὸς ἐμπορικὰς ἐπιχειρήσεις εἴτε εἰς τὴν Ἀνατολὴν εἴτε εἰς τὴν Δυτικὴν Εὐρώπην. Διδακτικώτατον παράδειγμα ἀνθρώπου τοιαύτης τάξεως εἶνε ὁ Σταμάτης τοῦ ὁποίου αἱ περὶ Κοραῆ ἐπιστολαὶ ἐδημοσιεύθησαν τὸ 1892 εἰς τὸν *Παρνασσόν*. Εἰς αὐτὰς ὁ συνέταιρος καὶ συνάμα κηδεμὼν τοῦ μετὰ ταῦτα σοφοῦ φανερώνεται κάτοχος ὄχι μόνον φρονήσεως καὶ ἐμπορικῆς πείρας, ἀλλὰ καὶ εὐφραδείας ὄχι κοινῆς· ἐὰν ὅμως θέλωμεν νὰ κρίνωμεν περὶ τῆς γραμματικῆς παιδείας του, ὀφείλομεν νὰ ἀναπαραστήσωμεν διὰ τῆς φαντασίας ὅλην τὴν πληθώραν τῶν ὀρθογραφικῶν—καὶ ἄλλων ἀκόμη βεβαιότατα—σφαλμάτων τὰ ὁποῖα ὁ κ. Ἄννινος λέγει ὅτι διώρθωσε διὰ νὰ ἀπαλλάξῃ τὸ κείμενον ἀπὸ κηλῖδας καὶ ἐνδεχομένην ἀσάφειαν. Τοῦτο πράττοντες θὰ εὕρωμεν ὅτι ὁ Σταμάτης γραμματικὴν δὲν ἐδιδάχθη οὔτε ποτὲ ἐφοίτησε κανὲν ἀπὸ τὰ ἑλληνικὰ σχολεῖα ὅπου ἐξηγοῦντο οἱ ἀρχαῖοι συγγραφεῖς εἰς ὑποψηφίους λογιωτάτους. Ὁ Σταμάτης εἶχε μάθῃ μόνον τὰ κοινὰ γράμματα, μὲ τὴν εὐφυΐαν του ὅμως κατώρθωνε νὰ κάμῃ αὐτῶν καλὴν χρῆσιν καὶ νὰ κρατῇ τὴν ἀλληλογραφίαν τοῦ σπουδαίου ἐμπορίου τὸ ὁποῖον διεξῆγεν εἰς τὴν ἀπομεμα-

κρυσμένην μεγαλόπολιν τῆς Ὁλλανδίας. Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες τῆς αὐτόθι παροικίας δὲν ἐγνώριζαν περισσότερα τοῦ Σταμάτη, ὁ ὁποῖος μεταξὺ τῶν ἄλλων παρεπονεῖτο πρὸς τὸν Ἰωάννην Κοραῆν ὅτι ὁ υἱός του ἀντὶ νὰ φροντίζῃ περὶ τῆς καλῆς διεξαγωγῆς καὶ ἐπιτυχίας τῶν ἐμπορικῶν των πράξεων, ἐδαπάνα πολύτιμον χρόνον διερευνῶν καὶ κατακρίνων τὰ φαντασιώδη, ὡς αὐτὸς τὰ ἐχαρακτήριζε, λάθη ξένων ἐπιστολῶν.

Ἡ ὥθησις τοῦ Κοραῆ, ἡ γαλλικὴ ἐπανάστασις, οἱ στίχοι καὶ τὸ μαρτύριον τοῦ Ῥήγα καὶ ἄλλων μετ' αὐτόν, ἡ σύστασις τῆς πρώτης ἑλληνικῆς ἐπικρατείας εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους, ἡ πατριωτικὴ δρᾶσις τῆς Φιλικῆς καὶ τῶν συγγενῶν Ἑταιρειῶν, ὅλα αὐτὰ ἔγιναν ἀφορμὴ νὰ αὐξηθῇ ὁ ἀριθμὸς τῶν παιδευτηρίων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ πεποίθησις εἶχε καταστῇ γενικὴ ὅτι τὰ γράμματα ἔμελλαν νὰ ἀνοίξουν τὸν δρόμον εἰς τὴν ἐλευθερίαν, καὶ πλούσιοι ὁμογενεῖς οἱ ὁποῖοι διὰ τὴν κοινὴν ἀμέλειαν τοῦ παρελθόντος ἦσαν ἀμαθεῖς εἰς μέσον ἀμαθῶν προσέφεραν γενναίως τὰ ἀποθέματα τῶν ταμείων των πρὸς διάδοσιν τῶν φώτων. Ὅλη ἡ φροντὶς ὅμως ἦτο διὰ τὸν πολλαπλασιασμὸν τῶν ἑλληνικῶν σχολείων, ὅπου ἐσπούδαζαν τὰ τέκνα τῶν εὐκαταστάτων οἰκογενειῶν ἢ καὶ παῖδες ἀπὸ τὴν φύσιν προικισμένοι μὲ διανοητικὰ χαρίσματα τοὺς ὁποίους ἐλάμβαναν ὑπὸ τὴν προστασίαν των οἱ ἱερεῖς καὶ οἱ πρόκριτοι τῶν διαφόρων τόπων. Καὶ αὐτὴ ἡ περιωρισμένη ἀπαίτησις τοῦ Κοραῆ νὰ μεταδοθῇ ἡ γνῶσις τῆς Ἱερᾶς Ἱστορίας καὶ Κατηχήσεως εἰς ὅλους τοὺς παῖδας τοῦ Γένους, δὲν φαίνεται ὅτι ἐπραγματοποιήθη ποτὲ εἰς βαθμὸν ἄξιον λόγου.

Εἰς αὐτὸ τὸ συμπέρασμα μᾶς φέρει τὸ γεγονὸς ὅτι τοῦ βιβλίου του ἄλλη ἔκδοσις δὲν ἔγινεν ἐπὶ πολλὰς δεκάδας ἐτῶν. Ἀλλὰ τὸ σχέδιόν του εἶχαν συλλάβῃ καὶ ἀναπτύξῃ ἄλλοι σκαπανεῖς τῆς γενικῆς ἐκπαιδεύσεως εἰς σπουδαῖα διανοητικὰ κέντρα τῆς Εὐρώπης, καὶ μία μέθοδος πρόχειρος καὶ οἰκονομικὴ πρὸς ἐξάπλωσιν τῶν γνώσεων καὶ ἡμέρωσιν τῶν ἠθῶν πρώτην φορὰν περὶ τὰ τέλη τοῦ δεκάτου ὀγδόου αἰῶνος ἐφηρμόσθη εἰς διαφόρους χώρας, ἐγενικεύθη δὲ μὲ ἐπιμονὴν καὶ φανατισμὸν ἀπὸ τὸν Ἄγγλον Λάγκαστερ, ὁ ὁποῖος ἔδωκεν εἰς αὐτὴν τὸ ὄνομα του ἂν καὶ δὲν δύναται νὰ θεωρηθῇ ὁ γνήσιος ἐφευρέτης. Ἦτο τὸ λεγόμενον *ἀλληλοδιδακτικὸν σύστημα* τὸ ὁποῖον μόλις ἔπαυσε λειτουργοῦν εἰς τὴν Ἑλλάδα πρὸ 30 ἢ 25 ἐτῶν, καὶ διὰ τοῦ ὁποίου ἕνας καὶ μόνος διδάσκαλος ἠδύνατο κατὰ τὸν ἀκόλουθον τρόπον νὰ ἐπαρκέσῃ εἰς σχολεῖον 100 ἢ καὶ 200 μαθητῶν. Μεταξὺ τῶν εἰς αὐτὸν ἐμπιστευμένων παίδων ἐξέλεγε τοὺς νοημονεστέρους, καὶ εἰς τούτους περιώριζε κάθε πρωΐαν τὴν κατ' εὐθεῖαν παράδοσίν του. Ὠνομάζοντο *πρωτόσχολοι*, καὶ ὅ,τι παρελάμβαναν ἀπὸ τὸ στόμα τοῦ διδασκάλου τὸ ἔφεραν νωπὸν καὶ τὸ μετέδιδε καθεὶς εἰς τὴν μικράν του τάξιν, ἡ ὁποία ἀπετέλει ἓν εἶδος ἑνωμοτίας ἀπὸ μαθητὰς ὀφείλοντας νὰ τὸν ὑπακούουν καὶ εἰς τὸ πρόσταγμά του νὰ ὁμιλοῦν καὶ νὰ κινοῦνται μὲ στρατιωτικὴν πειθαρχίαν. Ὁ δεκανεὺς σχηματίζων ἡμικύκλιον μὲ τοὺς πηχυαίους του ἄνδρας τοὺς ἐγύμναζεν εἰς τὴν ἀνάγνωσιν ἐπὶ πίνακος τυπωμένου μὲ μεγάλα στοιχεῖα καὶ κρεμαμένου ἀπὸ τὸν τοῖχον, ἢ τοὺς ἐκάθιζεν ὅλους εἰς ἓν θρανίον τῆς δικαιοδοσίας του καὶ τοὺς ἐδίδασκε τὴν μὲ πλακοκόνδυλον γραφὴν καὶ τὰς ἀρχὰς τῆς ἀριθμητικῆς. Δὲν ἠδύναντο νὰ μάθουν πολλὰ ἀπὸ γυμναστὰς οἱ ὁποῖοι σοφώτεροί των δὲν ἦσαν, οὔτε ὠξύνετο ὁ νοῦς των μὲ τὴν ὅλως μηχανικὴν αὐτὴν μέθοδον, ἀλλ' ὁπωσδήποτε ἀκτὶς γνώσεως ἤρχιζε νὰ τοὺς φωτίζῃ, καὶ τοῦτο ἤξιζε περισσότερον τοῦ μηδενός. Πρῶτοι τῶν Ἑλλήνων οἱ ὁποῖοι ἐγνώρισαν τὰ ἀλληλοδιδακτικὰ σχολεῖα ἦσαν οἱ τῆς Ὀδησσοῦ, ὅπου ὁ Κλεόβουλος εἰσήγαγεν ἐνωρὶς τὴν μέθοδον τυπώσας καὶ τοὺς σχετικοὺς πίνακας. Τὰ 13 ὅμως σχολεῖα τὰ ὁποῖα εὑρίσκομεν πρὸ τῆς Ἐπαναστάσεως εἰς τὴν Πελόννησον ἦσαν ὅλα τῆς παλαιᾶς μεθόδου διὰ τοὺς προνομιούχους καὶ ἐκλεκτούς, ἐνῷ διὰ τὴν ἐκπαίδευσιν τῆς πολυπληθοῦς ὁμάδος οὐδεμία ἐλαμβάνετο πρόνοια.

ΛΑΖΑΡΟΣ ΒΕΛΕΛΗΣ

ΑΠ' ΑΘΗΝΩΝ ΕΙΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΝ

Ο ἄριστος θεσμὸς ὁ ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ ἡμῶν ἰσχύων ὅπως κατ' ἔτος ἡ ἀνωτέρα τῶν πολιτικῶν μηχανικῶν τάξις κατὰ τὰς ἑορτὰς τοῦ Πάσχα μεταβαίνῃ μετὰ τῶν οἰκείων καθηγητῶν εἰς τὴν ἐπιτόπιον σπουδὴν τεχνικῶν ἔργων καὶ ἀρχαίων μνημείων, μᾶς παρέσχε τὴν εὐκαιρίαν καὶ ἐφέτος μακρᾶς ἀνὰ τὴν Πελοπόννησον ἐκδρομῆς.

Ἀπὸ τὰς διαφόρους τῶν Ἀθηνῶν διευθύνσεις λίαν πρωῒ ἐσπεύδομεν καθηγηταὶ καὶ μαθηταὶ εἰς τὸν ἐνταῦθα σιδηροδρομικὸν σταθμὸν καὶ μὲ μίαν δημοκρατικὴν ἀφέλειαν, ἀπὸ τὴν ὁποίαν χωρὶς νὰ λείπῃ ὁ ἄκρος τῶν μαθητῶν σεβασμὸς ἔλειπεν ὅμως ἡ καθηγητικὴ σοβαρότης, συνηντώμεθα ἐκεῖ ὅλοι. Ὁ συριγμὸς δίδει τὸ σύνθημα τῆς ἀναχωρήσεώς μας καὶ τὸ σύνθημα τῆς τοπογραφικῆς καὶ ἱστορικῆς διδασκαλίας. Ἀπὸ τῶν θυρίδων τῶν σιδηροδρομικῶν προβάλλουσιν αἱ κεφαλαὶ τῶν μαθητῶν καὶ καθηγητῶν καὶ πᾶν σημεῖον καὶ πᾶσα πτυχὴ Ἑλληνικοῦ ἐδάφους ἐρευνᾶται ἀπὸ ποικίλης σημασίας τεχνικῆς καὶ ἱστορικῆς. Μικρὸς σταθμὸς ἐν Ἐλευσῖνι μόλις μᾶς δίδει τὸν καιρὸν μακρόθεν νὰ διακρίνωμεν τῶν μικρῶν καὶ μεγάλων Προπυλαίων τὰ ἐρείπια, τοῦ Τελεστηρίου τοὺς κατερειπωμένους τοίχους καὶ νὰ δείξωμεν τὸ μέρος ἔνθα θαυμασίως μέχρι τῆς σήμερον σώζεται τὸ καλλίχορον φρέαρ. Ἀφίνομεν τὴν χώραν τῶν μυστηρίων καὶ τῆς πομπῆς καὶ χωροῦντες παρὰ τὴν ἀκτὴν τοῦ κόλπου τοῦ Ἐλευσινίου, βλέπομεν ὅλα τὰ σημεῖα τῆς Σαλαμινίας ἀκτῆς καὶ ἀνερευνῶμεν τὰς θέσεις παρὰ τὰς ὁποίας συνεκροτήθη ἡ ναυμαχία τῆς 22 Σεπτεμβρίου τοῦ 480. Γίνεται πρόχειρος περιληπτικὴ διδασκαλία περὶ αὐτῆς καὶ ἐπισφραγίζεται μὲ τοῦ τραγῳδοῦ Αἰσχύλου τοὺς στίχους

«ἡ Θάλασσα ἀφανὴς καθίστατο
ἐκ ναυαγίων καὶ αἱμάτων πλήθουσα
καὶ αἱ ἀκταὶ καὶ οἱ βράχοι ἔγεμον νεκρῶν».

Ἡ Γέφυρα καὶ ἡ διῶρυξ τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου γίνονται ἀντικείμενα πολυώρου καὶ σοφῆς διδασκαλίας τοῦ διακεκριμένου τοῦ Πολυτεχνείου καθηγητοῦ κ. Τριανταφυλλίδου. Ἀποθαυμάζομεν ἀπὸ τῆς γεφύρας τὴν διώρυγα καὶ ἀναπολοῦμεν τὰς τύχας τὰς περιέργους καὶ τὰς περιπετείας τοῦ ἔργου τούτου.

Ἤδη κατὰ τὸν ἕβδομον π. Χ. αἰῶνα ὁ Κυψελίδης Περίανδρος ἐσκέφθη πρῶτος τὴν τομὴν τοῦ Ἰσθμοῦ ἀλλ' ἐμποδίσθη ὑπὸ τοῦ θείου ὡς καὶ οἱ Κνίδιοι πρὸς οὓς αὐτὴ ἡ Πυθία ἀπεκρίθη νὰ μὴ ὀρύσσωσι τὸν Ἰσθμὸν διότι ὁ Ζεὺς ἂν ἤθελε ἠδύνατο νὰ κατασκευάσῃ νῆσον τὴν χώραν των. Εἶνε δὲ περίεργον ὅτι καὶ ἄλλου παραπλησίου ἔργου ἡ ἐκτέλεσις ἐν τῇ ἀρχαιότητι λέγεται παρεμποδισθεῖσα ὑπὸ τοῦ θείου. Ἡ τομὴ δηλ. τοῦ Ἰσθμοῦ τοῦ Σουὲζ ἡ ὑπὸ τοῦ Σεσώστριος (1394 — 1328) π. Χ. ἐπιχειρηθεῖσα καὶ ἐπὶ Νεκὼς τοῦ Β΄ (690 π. Χ.) παρακωλυθεῖσα ὑπὸ τοῦ Μαντείου. Ἐνῷ δὲ μετὰ τρεῖς αἰῶνας (337 π. Χ.) ὁ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς ἐσκέφθη τὴν ὁριστικὴν τοῦ Ἰσθμοῦ τῆς Κορίνθου τομὴν ἐπενέβησαν οἱ ἀρχιτέκτονες καὶ διεκήρυξαν ὅτι τὰ ὕδατα τοῦ Κορινθιακοῦ κόλπου εἶναι πολὺ ὑψηλότερα ἀπὸ τὰ τοῦ Σαρωνικοῦ καὶ ὅτι γενομένης τῆς τομῆς θὰ ἐπεκαλύπτοντο αἱ νῆσοι Σαλαμὶς καὶ Αἴγινα. Καὶ ἀληθῶς ὁ ἱστάμενος εἰς τὸ μέσον ἀκριβῶς τῆς διώρυγος ὑφίσταται ζωηρότατα τὴν ὀπτικὴν ταύτην ἀπάτην τῆς διαφόρου στάθμης τῶν ὑδάτων τῶν δύο κόλπων διότι ἐκ τοῦ σχηματισμοῦ τῶν ἀκτῶν τὰ ὕδατα τοῦ Κορινθιακοῦ φαίνονται ὄντως ἐν ὑψηλοτέρᾳ στάθμῃ εὑρισκόμενα τῶν τοῦ Σαρωνικοῦ. Ἔκτοτε ἐπὶ αἰῶνας μένει ὁ Ἰσθμὸς ἥσυχος μὲ μόνην τὴν δίολκόν του καὶ οὔτε τοῦ Καίσαρος αἱ ἀποφάσεις οὔτε τοῦ Καλιγούλα αἱ σκέψεις τίθενται εἰς ἐνέργειαν καὶ μόλις ἐπὶ Νέρωνος γίνεται ἔναρξις τοῦ ἔργου διὰ τῶν τριακοντακισχιλίων ἐργατῶν ἀφοῦ ὁ μαινόμενος αὐτὸς αὐτοκράτωρ ἐν μέσῳ ὕμνων πρὸς τὸν Ποσειδῶνα καὶ τὴν Ἀφροδίτην, πρὸς τὸν Μελικέρτην καὶ τὴν Λευκοθέαν ἔδωκε τὸ σύνθημα τῆς τομῆς σκάψας πρῶτος διὰ χρυσῆς δικέλλης. Ὁ βίαιος ὅμως τοῦ αὐτοκράτορος τούτου θάνατος ἐπέφερε καὶ τοῦ ἔργου τούτου τὴν διακοπὴν καὶ ἐπεφυλάχθη ἡ συντέλεσις αὐτοῦ μετὰ εἴκοσιν ὅλους αἰῶνας.

Μετὰ μικρὰν ἐν Κορίνθῳ διαμονὴν χωροῦμεν ταχεῖς ἀφίνοντες τὸν Ἀκροκόρινθον πρὸς τὰ δεξιά.

Μόλις ἀπὸ τῶν θυρίδων διακρίνομεν τὰς διαφόρους τῶν στενῶν τῶν Δερβενακίων θέσεις καὶ σοφὸς συνοδὸς μᾶς δίδει παντὸς σημείου τὴν ἐξήγησιν. Χωροῦντες ὀλίγῳ περαιτέρω παρατηροῦμεν τῶν Μυκηνῶν τὴν Ἀκρόπολιν καὶ τῆς πύλης τῶν Λεόντων τὴν θέσιν. Ἡ Ἀργολικὴ πεδιὰς δίδει τὸ σύνθημα διαρκοῦς διδασκαλίας περὶ τοῦ Μυκηναίων λαῶν καὶ τοῦ πολιτισμοῦ αὐτῶν. Καὶ ἐνῷ ἀποθαυμάζομεν τῆς Τίρυνθος τὴν φοβερὰν Ἀκρόπολιν, ἀφικνούμεθα εἰς τὸ τέρμα τοῦ πρώτου μέρους τῆς ἐκδρομῆς μας, τὸ Ναύπλιον.

Ἡ ἀνατολὴ τοῦ ἡλίου τὴν ἐπομένην μᾶς εὗρεν ἐν τῇ ὁδῷ σπεύδοντας ἐφ' ἁμαξῶν πρὸς τὸ Ἱερὸν τῆς Ἐπιδαύρου. Ἡ ὁδὸς οὐδὲν τὸ ἐξαιρετικὸν παρουσιάζει ἀπὸ τεχνικῆς ἢ ἱστορικῆς ἀπόψεως. Μία μόνον γέφυρα Μυκηναϊκὴ σῳζομένη τελείως προκαλεῖ οὐχὶ τὴν προσοχὴν ἀλλ' αὐτὸ τοῦτο τὴν ἔκπληξιν τοῦ ἐν τῷ Πολυτεχνείῳ καθηγητοῦ τῆς γεφυροποιΐας. Γέφυρα

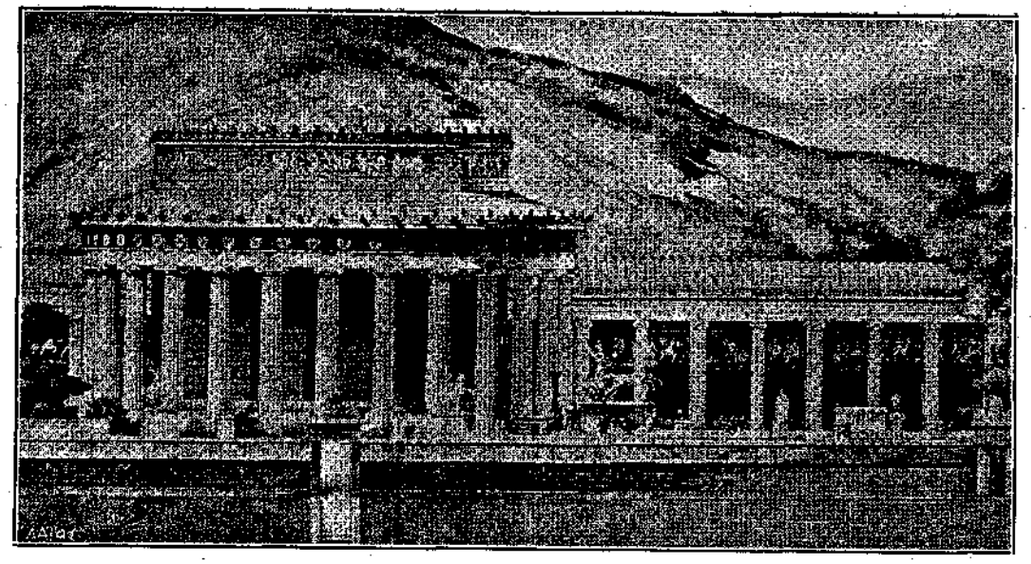

Η ΘΟΛΟΣ ΤΗΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

ἀληθῶς θαυμασίως κτισμένη κατὰ τὸν γνωστὸν τρόπον τῶν μυκηναϊκῶν καμαρῶν ἀποτελεῖ ἔργον αἰωνόβιον. Εὑρίσκεται εἰς τὸν μυχὸν χαράδρας καὶ ἐπὶ τῆς ὁδοῦ ἥτις κατὰ τὴν μυκηναίαν ἐποχὴν ἀπὸ τῆς Ἀργολικῆς πεδιάδος ἦγεν πρὸς τὰς ἀκτὰς τοῦ Σαρωνικοῦ. Μετὰ τετράωρον περίπου διαρκῆ πορείαν φθάνομεν τέλος εἰς τὸ ἱερὸν τῆς Ἐπιδαύρου.

Αἱ ἀπὸ τοῦ 1881 ἀρξάμεναι καὶ ἐξακολουθοῦσαι ἔτι ἐν Ἐπιδαύρῳ ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τὴν σοφὴν καὶ φωτισμένην διεύθυνσιν τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου κ. Π. Καββαδία, τόσα μνημεῖα ἔφερον εἰς φῶς καὶ τόσα προβλήματα ἀρχιτεκτονικὰ καὶ ἄλλα πολλαπλᾶ ζητήματα ἔλυσαν ὥστε ἀποτελοῦσι ἀληθῆ δόξαν τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπιστήμης.

Ὁ διὰ τῶν αἰώνων ἀπὸ ἁπλοῦ ἥρωος καὶ ἡμιθέου εἰς θεὸν μεταβληθεὶς Ἀσκληπιός, ἀπὸ τῶν μικρῶν θεσσαλικῶν ἱερῶν του εἰσδύσας κατὰ μικρὸν εἰς τὰς λοιπὰς τῆς Ἑλλάδος χώρας, κατέκτησε λίαν ἐνωρὶς σημαντικὸν πανταχοῦ ἔδαφος καὶ μικρὸν καὶ κατ' ὀλίγον ἀπέβη ὁ συμπαθέστερος τοῦ Ἑλληνικοῦ κόσμου θεός. Ἀλλ' ἡ χώρα ἐκείνη ἐν ᾗ κατ' ἐξοχὴν ἠσκήθη τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἡ λατρεία, ὑπῆρξεν ἡ Ἀργολικὴ Ἐπίδαυρος. Τὸ ἐν αὐτῇ ἱερὸν οὐ μόνον ἀπέβη τὸ ἐπισημότερον θεραπευτικὸν κέντρον ἀπὸ τῆς Δ΄ ἰδίᾳ π. Χ. ἑκατονταετηρίδος ἀλλὰ καὶ ἡ ἀφετηρία τῆς διαδόσεως τῆς λατρείας τοῦ Ἀσκληπιοῦ ἀνὰ τὸν Ἑλληνικὸν κόσμον. Οἱ ἱεροὶ ὄφεις ἐξ Ἐπιδαύρου ἐστέλλοντο εἰς τὰς διαφόρους χώρας ἵνα χρησιμεύσωσι ὁ θεμέλιος οἰονεὶ λίθος τῆς ἱδρύσεως ἱεροῦ εἰς τὸν Ἀσκληπιόν, καὶ τὰ Ἀσκληπιεῖα τῶν Ἀθηνῶν ἐκ τῆς Ναυπάκτου, τῆς Σικυῶνος καὶ Ἐπιδαύρου Λιμηρᾶς τῆς Περγάμου καὶ τῆς Ῥώμης καὶ τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἐπιδαύρου ἔσχον τὴν προέλευσιν. Ἐν αὐτῷ ὁ θεὸς παρεῖχεν ἀφειδῶς τὴν συνδρομὴν αὐτοῦ εἰς τοὺς ἀσθενεῖς τῷ σώματι καὶ τοὺς πτωχοὺς τῷ πνεύματι. Ἀλλ' ἡ θεραπεία δὲν παρείχετο οὔτε εὐκόλως οὔτε δερεάν. Ἀρκεῖ νὰ σημειωθῇ ὅτι παρὰ Ναυπακτίου τινὸς οὗ ἐθεράπευσε τοὺς ὀφθαλμοὺς ἐζήτησεν ὁ θεὸς ὡς ἀμοιβὴν στατῆρας χρυσοῦς δισχιλίους.

Πίνακες μαρμάρινοι ἱδρυμένοι ἐν τῷ Ἀβάτῳ ἀνέγραφον τὰς γενομένας μέχρι τῆς Δ΄ ἑκατονταετηρίδος θεραπείας τῶν ἀσθενῶν καὶ προσεκάλουν τοὺς ἀναγινώσκοντας ταύτας ἀφόβως νὰ προσέρχωνται ἔχοντες πεποίθησιν ἐπὶ τὴν θεραπευτικὴν δύναμιν τοῦ Ἀσκληπιοῦ.

Τὰ πολύτιμα ἀναθήματα τῶν θεραπευομένων, ἡ πώλησις τῶν δερμάτων τῶν θυσιαζομένων ζῴων, τὰ εἰσιτήρια τοῦ Θεάτρου, τὰ εἰς τοὺς Θησαυροὺς ῥιπτόμενα χρήματα, τὰ πρόστιμα τῶν ἐργολάβων καὶ ἄλλαι εἰσφοραί· καὶ ἐπὶ τούτοις ἡ ἐκμίσθωσις τῶν περὶ τὸ Ἀσκληπιεῖον γαιῶν τοσοῦτον συνετέλεσαν εἰς τὴν ὑλικὴν τοῦ ἱεροῦ εὐημερίαν ὥστε λίαν ἐνωρὶς ἐγένετο δυνατὴ ἡ ἀνέγερσις μεγαλοπρεπῶν οἰκοδομημάτων ὧν τὰ μὲν κατεσκευάσθησαν πρὸς ἄνεσιν καὶ εὐμάρειαν τῶν ἀσθενῶν τὰ δὲ πρὸς λατρείαν καὶ ἐπίδειξιν. Μεταξὺ τῶν μνημείων τῶν περισωθέντων μέχρι τῆς σήμερον τὴν πρωτίστην ἀληθῶς θέσιν κατέχει τὸ Θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου. Ὀλίγιστα τῶν ἐν Ἑλλάδι μνημείων περιεσώθησαν τόσον ἀκέραια καὶ ἀλώβητα ἀλλὰ καὶ ὀλίγιστα προκαλοῦσιν τόσον ἄμετρον τὸ θάμβος καὶ τὴν ἔκπληξιν τοῦ ἐπισκέπτου. Τὸ Θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου προεκάλει καὶ τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου τὸν θαυμασμὸν ἀφοῦ καὶ αὐτὸς ἀκόμη ὁ περιηγητὴς Παυσανίας ὅστις πολλάκις πρὸ τῶν ἀληθινῶν καλλιστευμάτων τοῦ ἀρχαίου Ἑλληνικοῦ κόσμου μένει ἀσυγκίνητος, δὲν ἠδυνήθη ν' ἀποκρύψῃ τὴν ἔκπληξίν του ὅτε εἰσῆλθεν εἰς τοῦ Ἀργείου Πολυκλείτου τὸ ἔργον· καὶ *πιθανόν, λέγει, κατὰ τὴν πολυτέλειαν καὶ τὸ μέγεθος νὰ εἶναι τὰ Ῥωμαϊκὰ θέατρα ὑπέρτερα καὶ αὐτὸ τῆς Μεγαλοπόλεως κατὰ τὸ μέγεθος*, ἀλλὰ ποῖόν ποτε θὰ δυνηθῇ ν' ἀμφισβητήσῃ τὸ κάλλος καὶ τὴν ἁρμονίαν ἡ ὁποία περιβάλλει καὶ ἐξυψοῖ τὸ ἔργον τοῦ Πολυκλείτου, τὸ Θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου;

Χαράδρα τοῦ Κυνορτίου ὄρους, ἐφ' οὗ τὸ ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος Μαλεάτου, διὰ ἐργασίας οὐχὶ μακρᾶς οὐδ' ἐπιπόνου κατωρθώθη νὰ μετασκευασθῇ εἰς τὸ κοῖλον τοῦ Θεάτρου καὶ ἐπὶ τοῦ βράχου τοῦ λαξευθέντος ἐτοποθετήθησαν αἱ 55 σειραὶ τῶν ἑδωλίων. Μεγαγοπρεπὲς διάζωμα διαιρεῖ τὸ κοῖλον εἰς δύο διακεκριμένας ἀπ' ἀλλήλων ζώνας. Εἰς τὴν ἄνω ζώνην ἥτις ἀποτελεῖται ἐξ 21 σειρῶν ἑδωλίων καὶ ἐκ τῆς κάτω ζώνης ἀποτελουμένης ἐκ 34 σειρῶν. Καὶ ἡ μὲν ἄνω ζώνη κατ' ἐπιγραφὴν εὑρεθεῖσαν ἐν Δήλῳ (1894) ἐκαλεῖτο φαίνεται *ἐπιθέατρον*, ἡ δὲ κάτω κυρίως *θέατρον*. Δέκα καὶ τρεῖς κλίμακες ἐν τῇ κάτω ζώνῃ ἄγουσαι ἀπὸ τῆς ὀρχήστρας εἰς τὸ διάζωμα διαιροῦσι ταύτην εἰς 12 κερκίδας. Τὸ ἐπιθέατρον διὰ 23 κλιμάκων διαιρεῖται ἐν ὅλῳ εἰς 22 κερκίδας. Περίεργον δὲ εἶνε ὅτι τοῦ μὲν κυρίως θεάτρου τὰ ἑδώλια ἔχουσιν ὕψος μόλις 0,33 - 0,34 τοῦ δὲ ἐπιθεάτρου 0,43. Κατὰ ταῦτα ὁ ἐν τῷ ἀνωτέρῳ καὶ ἀσημοτέρῳ μέρει τοῦ θεάτρου εὑρισκόμενος ἐκάθητο ὡς ἐκ τοῦ ὕψους τῶν ἑδωλίων πολὺ ἀνετώτερον τοῦ ἐν τῇ κάτω ζώνῃ καθημένου. Τὸ παράδοξον τοῦ πράγματος ἐξηγεῖται ἂν παραδεχθῶμεν ὅτι οἱ ἐν τῇ κάτω ζώνῃ ἐκάθηντο ἐπὶ προσθέτων προσκεφαλαίων, ἀφοῦ εἶνε γνωστὸν ὅτι καὶ οἱ ἐν τῷ Διονυσιακῷ Θεάτρῳ καθήμενοι ἐπὶ ἰσοϋψῶν ἑδωλίων ἔκαμον χρῆσιν προσθέτων προσκεφαλαίων. Τὸ κοῖλον τοῦ Θεάτρου τῆς Ἐπιδαύρου δὲν ἀποτελεῖ κανονικὸν κύκλον ἀλλὰ καμπύλην ἐλλειψοειδῆ σχηματιζομένην διὰ τριῶν ἐν τῇ ὀρχήστρᾳ κέντρων καὶ εἶνε πρωτοφανὴς ἀπαντῶσα μόνον ἐν τῷ Θεάτρῳ τῆς Ἐπιδαύρου.

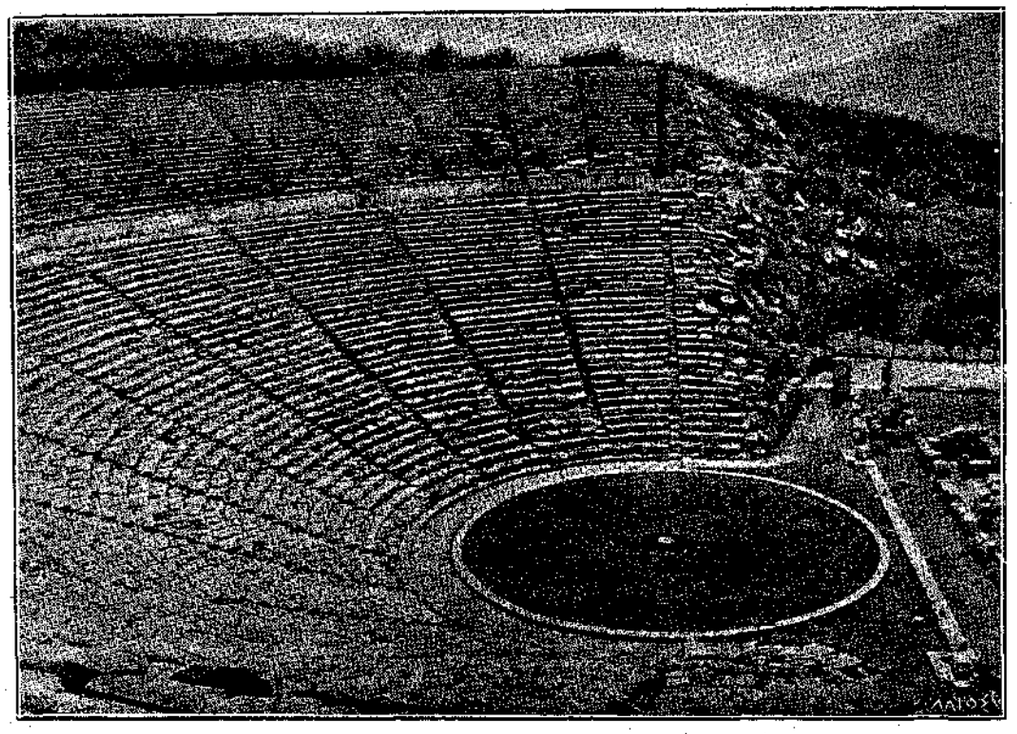

ΤΟ ΘΕΑΤΡΟΝ ΤΗΣ ΕΠΙΔΑΥΡΟΥ

Ὡραῖος πλακόστρωτος δρόμος εὑρισκόμενος πρὸ τῶν θρόνων τῶν περὶ τὴν ὀρχήστραν καὶ κείμενος κατὰ 0,21 ταπεινότερον τοῦ ἐδάφους τῆς ὀρχήστρας ἀποχωρίζει ταύτην ἀπὸ τοῦ κοίλου. Ὁ δρόμος οὗτος ὁ πλακόστρωτος ἐξετέλει διττὸν ἔργον, τὸ μὲν ὡς δρόμος διὰ τοὺς θεατὰς τὸ δὲ ὡς ὑδραγωγεῖον διὰ νὰ ἀποφέρῃ καὶ μετοχετεύῃ διὰ τῶν δύο ἐν τοῖς ἄκροις αὐτοῦ εὑρισκομένων ὀπῶν τὰ ἀπὸ τοῦ κοίλου καταρρέοντα πολυπληθῆ ὕδατα.

Μέχρι τῆς ἀποκαλύψεως τοῦ Θεάτρου τῆς Ἐπιδαύρου ἐπιστεύετο ὅτι ἡ ὀρχήστρα τοῦ Ἑλληνικοῦ Θεάτρου εἶχε σχῆμα πετάλου καὶ οὐδεὶς ποτὲ ἠδύνατο νὰ φαντασθῇ ὅτι τὸ γνήσιον καὶ ἀληθῶς Ἑλληνικὸν σχῆμα αὐτῆς ἦτο τὸ κυκλικόν. Ἀλλ' ἡ ὀρχήστρα τοῦ Ἐπιδαυρίου Θεάτρου μᾶς ἔδωκε τὴν ἀληθῆ ὄντως μορφὴν καὶ ἀπέδειξε ὅτι αἱ πεταλοειδοῦς σχήματος ὀρχῆστραι εἶνε ῥωμαϊκῶν χρόνων κατασκευάσματα καὶ μεταγενέστεραι τροποποιήσεις ὡς ἐκ τῶν ἀναγκῶν τῆς ἐποχῆς τῆς κυκλικῆς καὶ Ἑλληνικῆς ὀρχήστρας.

Εἰς ἀπόστασιν μόλις 4 μέτρων ἀπὸ τοῦ λιθίνου περιθωρίου τῆς ὀρχήστρας ὑψοῦτο ἡ καλουμένη ὑπὸ τῶν ἀρχαίων σκηνὴ καὶ πρὸ αὐτῆς τὸ προσκήνιον μετὰ τοῦ παρασκηνίου.

Μόνον εἰς τὸ μέρος τοῦτο τοῦ θεάτρου φαίνεται ὅτι ἐν μεταγενεστέροις χρόνοις ἐπῆλθον μεταβολαί τινες· διότι ἡ σκηνὴ μετὰ τῶν συναφῶν αὐτῇ οἰκοδομημάτων θὰ ἐχρησίμευσεν ὡς κατοικία. Ἀλλ' οὔτε αἱ κατοικίαι αὗται οὔτε ἡ ἐν νεωτέροις χρόνοις κατασκευασθεῖσα ἐν τῇ σκηνῇ ἀσβεστοκάμινος κατὰ τὸ ἀνατολικὸν ἄκρον τοῦ προσκηνίου καὶ τὰ ἐκεῖ παρασκήνια μετέβαλον τόσον ὥστε νὰ μὴ δυνάμεθα νὰ λάβωμεν ἱκανὴν ἔννοιαν τῶν οἰκοδομημάτων τῶν ἀποτελούντων τὴν σκηνὴν τοῦ θεάτρου τοῦ Πολυκλείτου. Οὕτω σαφῶς δυνάμεθα ἐκ τῶν θεμελίων καὶ τῶν τοίχων νὰ διακρίνωμεν τὸ τὴν σκηνὴν ἀποτελοῦν οἰκοδόμημα μῆκος 26, 15 καὶ πλάτος 6,00 μετρ. μετὰ τῶν σωζομένων βάσεων τῶν πέντε ἀρραβδώτων κιόνων τῶν ὑποβασταζόντων ποτὲ τὸν ἄνω ὄροφον. Διακρίνομεν σαφῶς τὴν ἐκ λευκοῦ τιτανολίθου βάσιν τοῦ προσκηνίου καὶ τὰ ἐρείπια τῶν ἑκατέρωθεν τῶν παρόδων παρασκηνίων.

Δέκα καὶ ὀκτὼ ἡμικίονες ἰωνικοῦ ῥυθμοῦ ἐκ πώρου λίθου ὑπεβάσταζον θριγκὸν ἐκ μονολίθου ἐπιστυλίου καὶ διαζώματος καὶ γείσου.

Τὸ θέατρον τῆς Ἐπιδαύρου ἠδύνατο νὰ περιλάβῃ ἀνέτως δέκα τέσσαρας χιλιάδας θεατῶν. Ἦτο ἄρα μικρότερον τοῦ Διονυσιακοῦ ἐν Ἀθήναις θεάτρου δυναμένου νὰ περιλάβῃ κατὰ τὴν ἀναλογίαν ταύτην δέκα ἑπτὰ χιλιάδας θεατῶν.

Τοιοῦτον ἐν ὀλίγοις τῆς Ἐπιδαύρου τὸ θέατρον. Ἀλλ' ἡ ἀμυδρὰ αὕτη περιγραφὴ μόλις δύναται γραμμάς τινας νὰ παράσχῃ περὶ αὐτοῦ. Μόνον ὁ ἐν αὐτῷ εἰσερχόμενος δύναται ἀληθῶς νὰ κατανοήσῃ τὴν μεγαλοπρέπειαν καὶ τὴν ἁρμονίαν τοῦ ἔργου τούτου τοῦ Πολυκλείτου καὶ ν' ἀντιληφθῇ τὴν χάριν ἥτις γοητεύει καὶ καταπλήττει.

Μόλις περατοῦμεν τὴν ἐν τῷ θεάτρῳ διδασκαλίαν καὶ σπεύδομεν πρὸς τὰ ἐν τῷ τεμένει μνημεῖα, ὧν πρῶτον προσελκύει τὴν προσοχὴν ἡμῶν ὁ ναὸς τοῦ Ἀσκληπιοῦ. Ἐκ πώρου λίθου ἐπικεχρισμένου διὰ κονιάματος ἦτο κατασκευασμένος ὁ ναὸς ὅλος καὶ μόνον μέλανος λευκοῦ τιτανολίθου πλάκες ἦσαν ἐπιστρωμέναι ἐν τῷ δαπέδῳ. Ἓξ κιόνες κατὰ τὰς μικρὰς πλευρὰς καὶ ἕνδεκα κατὰ τὰς μακρὰς ἀπετέλουν τοῦ ναοῦ τὴν περίστασιν. Ὁ τῶν μακρῶν πλευρῶν ἀριθμὸς τῶν κιόνων ἀποτελεῖ παρέκβασιν ἀληθῶς τοῦ παρεδεδεγμένου ἐν τῇ Ἑλληνικῇ ἀρχιτεκτονικῇ ἀριθμοῦ· ἀλλὰ τοῦτο προῆλθε διότι ὁ ναὸς ἐστερεῖτο ὀπισθοδόμου. Νῖκαι μαρμάριναι καὶ Νηρηίδες ἀπετέλουν τοῦ ναοῦ τὰ ἀκρωτήρια, συμπλέγματα δὲ περίκομψα Κενταυρομαχίας καὶ Ἀμαζονομαχίας ἐκόσμουν τὰ ἀετώματα. Χρυσελεφάντινον ὑπερφυσικοῦ μεγέθους ἄγαλμα τοῦ Ἀσκληπιοῦ, ἔργον τοῦ Παρίου Θρασυμήδους ἦτο ἱδρυμένον ἐπὶ βάθρου ἐν τῷ βάθει τοῦ σηκοῦ τοῦ ναοῦ. Ὁ Θεὸς ἐκάθητο ἐπὶ θρόνου στηρίζων τὴν μίαν μὲν τῶν χειρῶν του ἐπὶ τῆς βακτηρίας τὴν δὲ ἑτέραν ἔχων ὑπὲρ τὴν κεφαλὴν τοῦ ἀνέρποντος ὄφεως. Ἐπὶ τοῦ χρυσελεφαντίνου δὲ θρόνου ἐφ' οὗ ἦτο ἱδρυμένος ὁ Θεὸς ὁ τοῦ Ἀριγνώτου υἱὸς Θρασυμήδης εἶχεν ἐργασθῇ ἀνάγλυφα παριστῶντα τὸν Βελλεροφόντην φονεύοντα τὴν Χίμαιραν καὶ τὸν Περσέα ἀποκόπτοντα τὴν κεφαλὴν τῆς Μεδούσης.

Μακρὰ καὶ περίεργος ἐπιγραφὴ ἀποκαλυφθεῖσα ἐν τῷ ἱερῷ περιέχει τὴν γενομένην μεισοδοτικὴν δημοπρασίαν πρὸς κατασκευὴν τοῦ ναοῦ τούτου καὶ ἀναγράφει τὰς δαπάνας τῆς κατασκευῆς αὐτοῦ ἀνελθούσας εἰς ἑκατὸν περίπου χιλιάδας δραχμῶν. Οὕτω μανθάνομεν ἐξ αὐτῆς ὅτι τὰ θεμέλια τοῦ ναοῦ ἀνέλαβε νὰ κατασκευάσῃ ὁ Μνασικλῆς ὁ Ἐπιδαύριος ἀντὶ 2000 δρ., ἐνῷ ὁ Λύκιος ὁ Κορίνθιος ἀνέλαβε νὰ προμηθεύσῃ τὸν λίθον τῆς περιστάσεως ἀντὶ 6000 δραχ. Ἀντὶ χιλίων τριακοσίων δραχ. ἀνέλαβεν ὁ Μαρσύας *στύλων καταξυάν* καὶ ὁ Λύκιος ὁ Κορίνθιος νὰ παράσχῃ τὰς ἐλάτας ἀντὶ δρ. 4390 ἐνῷ ὁ Τυχαμένης ὁ Κρὴς *εἵλετο κυπαρίσσο παροχάν*.

Μετὰ τὸν ναὸν τοῦ Ἀσκληπιοῦ, τὴν προσοχὴν ἡμῶν προσελκύει καὶ ἡ περιώνυμος τοῦ Πολυκλείτου θόλος, τὸ περικαλλέστερον καὶ κομψότερον τῶν ἐν τῷ τεμένει μνημείων. Τὸ νῦν σωζόμενον περίεργον τοῦτο οἰκοδόμημα σύγκειται ἐξ 6 συγκεντρικῶν κυκλικῶν κτισμάτων ἐκ πώρου λίθου. Τὰ τρία παχύτερα ἀπετέλουν κρηπιδώματα. Δωρικὴ στοὰ ἐξ εἴκοσι καὶ ἓξ κιόνων περιφερικὴ ἔβαινεν ἐπὶ τοῦ πρώτου κρηπιδώματος, ἐνῷ σηκὸς ἐκ πώρου λίθου μετὰ βάσεως καὶ ἐπικράνου μαρμαρίνου ἔβαινεν ἐπὶ τοῦ δευτέρου κρηπιδώματος. Ἑτέρα ἐσωτερικὴ Κορινθιακοῦ ῥυθμοῦ στοὰ ἐκ δέκα καὶ τεσσάρων Κορινθιακῶν κιόνων ἔβαινεν ἐπὶ τοῦ τρίτου κρηπιδώματος. Πλούσιος χρωματισμὸς συνεπλήρου τὸν γλυπτικὸν διόκοσμον τῆς Θόλου καὶ τὴν γυμνὴν τοῦ τοίχου ἐπιφάνειαν ἐκλήθη ὁ περιφανὴς ζωγράφος Παυσίας νὰ κοσμήσῃ δι' ἔργων γραφικῆς. Μεταξὺ τῶν ζωγραφιῶν αὐτῶν ὑπερεῖχεν Ἔρως ἀπορρίπτων τὰ βέλη καὶ τὸ τόξον καὶ λαμβάνων ἀντ' αὐτοῦ λύραν, καὶ Μέθη πίνουσα ἐξ ὑαλίνης φιάλης. Μικρὰν ἰδέαν τοῦ ἀριστουργήματος τούτου τοῦ Πολυκλείτου δύναται νὰ λάβῃ ὁ ἐπισκέπτης ἐκ τῆς ἐν τῷ Μουσίῳ τῆς Ἐπιδαύρου γενομένης μερικῆς ἀναστηλώσεως τῆς Θόλου.

Ἐν σπουδῇ ὡς ἐκ τῆς ὥρας ἐπισκεπτόμεθα τὸ Στάδιον τῆς Ἐπιδαύρου καὶ τοῦ Ἀβάτου τὰς δύο στοάς. Ἐξετάζομεν τὸ ἀρχαῖον ἱερὸν καὶ τὸν οἶκον τῶν ἱερέων. Δὲν παραλείπομεν νὰ ἑρμηνεύσωμεν δι' ὀλίγων καὶ νὰ παράσχωμεν τὰς σχετικὰς πληροφορίας περὶ τῶν ναῶν τῆς Ἀρτέμιδος καὶ τῆς Ἀφροδίτης, περὶ τοῦ Ἐπιδοτείου καὶ τοῦ Ἀνακείου, περὶ τοῦ Γυμνασίου, τοῦ ναοῦ τῆς Ὑγιείας καὶ τοῦ Ὠδείου. Ῥίπτομεν ἓν βλέμμα εἰς τὸ Καταγώγιον, παμμέγιστον οἰκοδόμημα ἐξ 160 δωματίων συγκείμενον ἐν οἷς κατέλυον οἱ τὸ ἱερὸν ἐπισκεπτόμενοι καὶ διατρίβοντες ἐν αὐτῷ. Χωρὶς ἡμεῖς νὰ διατρίψωμεν πολὺ ἐν τῷ Καταγωγίῳ διακόπτομεν τὴν διδασκαλίαν, διότι ὁ ἥλιος ἔρριπτε πλέον τὰς τελευταίας του ἐπὶ τῶν σεμνῶν τοῦ Ἱεροῦ τῆς Ἐπιδαύρου ἐρειπίων ἀκτῖνας.

Γ. Π. ΒΥΖΑΝΤΙΝΟΣ

Ο ΑΒΒΑΣ ΩΜΠΕΝ

Περιττὸν νὰ εἴπωμεν πῶς αἱ ἀκόλουθοι ἐπιστολαὶ περιῆλθον εἰς τὴν κατοχήν μας. Εὑρίσκομεν αὐτὰς περιέργους, ἠθικὰς καὶ διδακτικάς, καὶ τὰς παραδίδομεν εἰς τὴν δημοσιότητα χωρὶς καμίαν μεταβολὴν πλὴν τῆς παραλείψεως κυρίων τινῶν ὀνομάτων, καὶ ὀλίγων παραγράφων αἱ ὁποῖαι δὲν ἔχουν σχέσιν μὲ τὰ συμβάντα τῆς ζωῆς τοῦ *Ἀββᾶ Ὠμπέν*.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Α'

Ἡ Κυρία δὲ Π— πρὸς τὴν Κυρίαν δὲ Γ—

Νοαρμοντιέ, ... Νοέμβριος, 1844

Ὑποσχέθηκα, νὰ σοῦ γράψω, ἀγαπητή μου Σοφία, καὶ κρατῶ τὸν λόγον μου· δὲν ἔχω, ἐξ ἄλλου, καὶ τίποτε καλλίτερον νὰ κάμω τὲς ἀτελείωτες αὐτὲς νύκτες.

Εἰς τὸ τελευταῖον μου γράμμα σοῦ ἔλεγα τὴν διπλῆν ἀνακάλυψιν ποὺ ἔκαμα, ὅτι δηλαδὴ ἤμουν τριαντάρα καὶ οἰκονομικῶς κατεστραμμένη. Διὰ τὸ πρῶτον δυστύχημα, ἀλλοίμονον! δὲν ὑπάρχει κανὲν φάρμακον· εἰς τὸ δεύτερον, ἦτο φαίνεται ἐπὶ τέλους μοιραῖον νὰ ὑποταχθῶμεν ἀγογγύστως. Διὰ νὰ φέρωμεν τὸ ἰσοζύγιον πρέπει νὰ ζήσωμεν τοὐλάχιστον δύο χρόνια μέσα στὴν μελαγχολικὴν αὐτὴν ἔπαυλιν ἀπὸ τὴν ὁποίαν σοῦ γράφω σήμερα. Ἔδειξα ἀρκετὴν στωϊκότητα. Ἅμα ἔμαθα εἰς ποίαν κατάστασιν εὑρίσκονται τὰ οἰκονομικά μας, εἶπα στὸν Ἐρρῖκον, ὅτι ἔπρεπε νὰ ἔλθωμεν εἰς τὴν ἔξοχὴν ὁποὺ ἠμπορούσαμεν νὰ κάμωμεν οἰκονομίας· ἔπειτα ἀπὸ ὀκτὼ ἡμέρας εὑρισκόμεθα εἰς Νοαρμοντιέ.

Δὲν θὰ σοῦ εἰπῶ τίποτε διὰ τὸ ταξείδι μας. Ἔπειτα ἀπὸ χρόνια, νὰ εὑρεθῶ μονάχη μὲ τὸν σύζυγόν μου, καὶ ἐπὶ τόσον καιρόν! Οὔτ' ἐκεῖνος οὔτ' ἐγὼ βέβαια εἴχαμεν πολλὴν διάθεσιν, ἀλλ' ἐπειδὴ εἶχα λάβῃ τὴν ἀπόφασιν νὰ φανῶ συμβιβαστική, τὰ πράγματα ἐπῆγαιναν καλά.

Τὸ μέρος ἐδῶ ὑπὸ γραφικὴν ἔποψιν εἶναι ἀπαράμιλλον. Ὑπάρχουν δάση καὶ ἀπόκρημνοι βράχοι, ἡ δὲ θάλασσα ἀπέχει μόνον μισὴν λεύγαν. Ἔχομεν τέσσαρας μεγάλους πύργους τῶν ὁποίων οἱ τοῖχοι ἔχουν πάχος δεκαπέντε πόδας. Εἰς τὸ βάθος τῶν παραθύρων ἐτακτοποίησα τὸ ἐργαστήριόν μου. Τὰ ἔπιπλά μας δὲν εἶναι καὶ μεγάλα πράγματα καθὼς ξεύρεις. Αἱ θύραι δὲν κλείνουν ἀσφαλῶς, τὸ πάτωμα, ὅλο ἀπὸ σανίδι, τρίζει, ὁ ἄνεμος σφυρίζει καὶ ἡ θάλασσα βοΐζει μελαγχολικά, δὲν ἠμπορεῖς νὰ φαντασθῇς· ἤρχισα ὅμως, νὰ συνειθίζω εἰς ὅλα αὐτά.

Προσπαθῶ νὰ κάμνω ὅ,τι ἠμπορεῖ νὰ διώξῃ τὴν μελαγχολίαν· καλλιεργῶ διάφορα ἄνθη, ἐλπίζω δὲ πρὶν ἔλθῃ ἡ βαρυχειμωνιά, τὸ μέρος αὐτὸ ἐδῶ νὰ μ' ἀρέσῃ γιὰ νὰ μείνω. Ἠμπορεῖς νὰ ἦσαι ἀπὸ τώρα βεβαιωμένη ὅτι ὁ πύργος σου θὰ εἶναι ἕτοιμος τὴν ἄνοιξιν καὶ θὰ σὲ περιμένῃ. Ἂς ἠμποροῦσα νὰ σὲ ἔχω ἐδῶ κοντά μου τώρα! Τὸ καλὸν τοῦ Νοαρμοντιὲ εἶναι ὅτι δὲν ἔχομεν γείτονες· εἴμεθα ὁλομόναχοι καὶ μὲ χαρὰν σοῦ λέγω, ὅτι δὲν ἔχομεν ἄλλους ἐπισκέπτας ἀπὸ τὸν ἱερέα μας τὸν Ἀββᾶν Ὠμπέν, νέον πολὺ καθὼς πρέπει. Ἔχει καμαρωτὰ καὶ πυκνὰ φρύδια, καὶ μεγάλα μαῦρα μάτια ποὺ σὰν τὰ κυττάζῃς σὲ φοβίζουν. Τὸ κήρυγμά του τὴν περασμένην Κυριακὴν δὲν ἦτο καὶ τόσον ἄσχημον. Ἦσαν τὰ λόγια του τόσον ταιριαστὰ μὲ τὴν περίστασίν μας: «Ἡ δυστυχία, εὐσεβεῖς χριστιανοί, εἶπε, εἶναι θεῖον δώρημα πρὸς ἐξαγνισμὸν τῶν ψυχῶν μας». Ναὶ ἀλλὰ τότε καὶ

ἡμεῖς πρέπει νὰ ἤμεθα εὐγνώμονες πρὸς τὸν ἔντιμον ἐκεῖνον χρηματιστὴν ὁ ὁποῖος, θέλων νὰ ἐξαγνίσῃ τὴν ψυχήν μας, ἔφυγε μαζὶ μὲ τὰ χρήματά μας.

Ὑγίαινε, ἀγαπημένη μου φίλη.

Τὸ πιᾶνο μου μόλις ἔφθασε μαζὶ μὲ ἄλλα μεγάλα κιβώτια. Πρέπει νὰ πάγω νὰ τὰ ἀνοίξω.

Υ. Γ. — Ἀνοίγω τὸ γράμμα μου διὰ νὰ σ᾽εὐχαριστήσω διὰ τὸ δῶρον σου. Εἶναι πολὺ εὔμορφο, πάρα πολὺ εὔμορφο. Τὸ στακτὶ ἐπανωφόρι μὲ τὴν κουκούλα εἶναι θαυμάσιον. Ἐδῶ φαίνεται ὅλη σου ἡ καλαισθησία. Θὰ τὸ φορέσω τὴν Κυριακὴν εἰς τὴν ἐκκλησίαν· ἴσως κανένας περιοδεύων ἐντολοδόχος εὑρεθῇ ἐκεῖ νὰ τὸ θαυμάσῃ. Τί σημαίνουν ὅμως τὰ μυθιστορήματα ποὺ μοῦ στέλλεις; θέλω νὰ ἤμαι σοβαρά. Ἢ τάχα δὲν ἔχεις ἀφορμὰς νὰ τὸ πιστεύῃς; Ἐγὼ θὰ διδάξω τὸν ἑαυτόν μου. Ὅταν ἐπιστρέψω στὸ Παρίσι, ἔπειτα ἀπὸ τρία χρόνια (Ὕψιστε Θεὲ θὰ ἔχω πατήσει τὰ τριάντα τρία!). Ἀλήθεια ὅμως δὲν ξεύρω κ᾽ἐγὼ ποῖα βιβλία ἐπὶ τέλους πρέπει νὰ σοῦ ζητήσω νὰ μοῦ στείλῃς. Τί μὲ συμβουλεύεις νὰ μάθω; Γερμανικὰ ἢ Λατινικά; Θὰ ἦτο πολὺ ὡραῖον νὰ διαβάζῃ κανεὶς τὸν Βίλελμ Μάϊστερ καὶ τοὺς στίχους τοῦ Χόφμαν εἰς τὸ πρωτότυπον. Ἐδῶ εἰς τὸ Νοαρμοντιὲ εἶναι τὸ καταλληλότερον μέρος νὰ διαβάζῃ κανεὶς ρομάντσα. Ἀλλὰ πῶς ἠμπορῶ νὰ μάθω ἐδῶ τὰ γερμανικά; τὰ λατινικὰ πολὺ θὰ μοῦ ἐταίριαζαν, διότι τὸ νομίζω τόσον ἄδικον νὰ τὰ κατέχουν μόνον οἱ ἄνδρες διὰ τὸν ἑαυτόν τους. Ἤθελα πολὺ νὰ ἔπαιρνα ὀλίγα μαθήματα ἀπὸ τὸν Ἀββᾶν Ὠμπέν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Β΄

Ἡ ἰδία πρὸς τὴν ἰδίαν.

Νοαρμοντιέ, . . . Δεκέμβριος, 1844

Πολὺ θὰ παραξενευθῇς. Ὁ καιρὸς περνᾷ γρηγορώτερα ἀπ᾽ ὅσον ἠμποροῦσες σὺ ἢ ἐγὼ νὰ φαντασθῶμεν. Ἡ ἀδυναμία τοῦ κυρίου καὶ αὐθέντου μου μοῦ δίδει πτερὰ καὶ θάρρος εἰς ὅλα. Ἀληθινὰ οἱ ἄνδρες εἶναι πολὺ κατώτεροι ἀπὸ μᾶς. Εἶναι στενοχωρημένος καὶ ἔχασε τελείως τὴν ζωηρότητά του. Ξυπνᾷ τὸ πρωὶ ὅσον ἠμπορεῖ ἀργά, πηγαίνει ἱππασίαν καὶ κυνῆγι ἢ ἐπισκέπτεται τοὺς πειὸ ἠλιθίους ἀνθρώπους — δικηγόρους καὶ δικαστὰς ποὺ κατοικοῦν εἰς τὴν πόλιν, ἀπάνω κάτω ἓξ λεύγας μακρὰν ἀπ᾽ ἐδῶ. Ὅταν ὁ καιρὸς εἶναι βροχερὸς πηγαίνει καὶ τοὺς βλέπει! Ἤρχισε ἀπὸ ὀκτὼ ἡμερῶν νὰ διαβάζῃ τὸν Μωπρό, καὶ εὑρίσκεται ἀκόμη στὸν πρῶτον τόμον. Ἀλλὰ ἂς σοῦ ὁμιλήσω διὰ τὸν ἑαυτόν μου.

Ὁ ἀέρας τῆς ἐξοχῆς δὲν ἠξεύρεις τί καλὸ μοῦ κάμνει. Αἰσθάνομαι καλὰ τὴν ὑγείαν μου, ὁ καθρέπτης μοῦ λέγει πὼς δὲν εἶμαι τριάντα. Κάμνω καθ᾽ ἡμέραν μακρυνοὺς περιπάτους. Χθὲς κατώρθωσα νὰ πείσω τὸν Ἐρρῖκον νὰ ἔλθῃ μαζί μου στὴν ἀκρογιαλιά. Τὴν ὥραν ποὺ ἐκεῖνος ἐκυνηγοῦσε γλάρους, ἐγὼ ἐδιάβαζα τὸν *Γκιαούρ*. Ἐκεῖ στ᾽ ἀκρογιάλι, μὲ τὴν ταραγμένη θάλασσα, οἱ ὡραῖοι στίχοι ἐφαίνοντο ξεχωριστὰ ὡραῖοι. Ἡ θάλασσά μας δὲν μπορεῖ βέβαια νὰ παραβληθῇ μὲ τὴν Ἑλληνικήν, ἀλλ᾽ ἔχει τὴν ποίησίν της ὅπως κάθε θάλασσα. Εἴξεύρεις τί μοῦ κάμνει ξεχωριστὴν ἐντύπωσιν ὅταν διαβάζω τὸν Βύρωνα; — ἡ βαθειὰ γνῶσις καὶ ἡ ἀντίληψις τῆς φύσεως. Δὲν περιγράφει τὴν θάλασσαν ἁπλῶς καὶ μόνον διότι ἔφαγε στρείδια. Ἐταξίδευσε καὶ εἶδε τρικυμίας. Ὅλαι αἱ περιγραφαί του εἶναι ἀπὸ τὴν ζωήν. Οἱ ἰδικοί μας ποιηταὶ φροντίζουν διὰ τὴν ὁμοιοκαταληξίαν μόνον. Καθὼς ἐπηγαινοηρχόμουν λοιπὸν μὲ τὸ βιβλίο στὸ χέρι κ᾽ ἐπαρατηροῦσα κ᾽ ἐθαύμαζα γύρω, ὁ Ἀββᾶς Ὠμπὲν — δὲν ἠξεύρω ἂν σοῦ ὡμίλησα περὶ τοῦ Ἀββᾶ μου· εἶναι ὁ ἱερεὺς τοῦ χωριοῦ—ἦλθε εἰς συνάντησίν μου. Εἶναι νέος ἱερεὺς καὶ συχνὰ ἔρχεται καὶ μὲ βλέπει. Εἶναι πεπαιδευμένος καὶ ἠξεύρει «πῶς νὰ συμπεριφέρεται μὲ ἀνεπτυγμένους». Ἐκτὸς τούτου, ἀπὸ τὰ μεγάλα μαῦρα μάτια του τὰ ὠχρὰ καὶ τὸ μελαγχολικὸν βλέμμα του, ἐκατάλαβα ὅτι ἔχει κάποιαν ἐνδιαφέρουσαν ἱστορίαν τὴν ὁποίαν προσπαθῶ νὰ μαντεύσω. Ὠμιλήσαμεν διὰ τὴν θάλασσαν, διὰ τὴν ποίησιν καί, αὐτὸ θὰ σὲ ἐκπλήξῃ πειὸ πολύ, διὰ ἕνα παπᾶν τοῦ Νοαρμοντιὲ ὡμιλοῦσε καλούτσικα. Κατόπιν μ᾽ ἔφερε στὰ χαλάσματα παλαιοῦ μοναστηρίου ἀπάνω σ᾽ ἕνα ἀπόκρημνον βράχον καὶ μοῦ ἔδειξε πελωρίαν ἐξώπορταν σκαλισμένην μὲ διάφορα φανταστικὰ σχήματα. Ὤ! ἐὰν εἶχα χρήματα νὰ τὴν σώσω ἀπὸ τὴν τελειωτικὴν καταστροφήν! Ὕστερα πάλιν μὲ ὅλας τὰς διαμαρτυρίας τοῦ Ἐρρίκου ὁ ὁποῖος ἤθελε νὰ φάγῃ, ἐπέμενα νὰ πάω στὸ σπίτι τοῦ παπᾶ διὰ νὰ μοῦ δείξῃ ἕνα περίεργον ἀρχαῖον ποὺ εὗρῆκε ὁ ἴδιος μέσα εἰς τὴν αὐλὴν ἑνὸς χωρικοῦ. Ἦτο, ἀλήθεια, ὡραιότατον: ἕνα κουτὶ ἀπὸ σμάλτο ποὺ ἠμποροῦσε νὰ κάμῃ ἐξαίρετα γιὰ θήκη κοσμημάτων. Ἀλλά, Θεέ μου, τί κατοικία! ἐμεῖς ποὺ νομίζομεν ὅτι εἴμεθα πτωχοί! Φαντάσου μιὰ καμαροῦλλα, κατῶγι, μὲ πάτωμα ἀσβεστωμένο, καὶ μὲ μόνα ἔπιπλα ἕνα τραπεζάκι, τέσσερα καθίσματα καὶ μίαν πολυθρόναν παραγεμισμένην ἀπὸ ἄχερα καὶ κατασχισμένην. Ἐπάνω στὸ τραπέζι ἦσαν τρία τέσσερα ἑλληνικὰ καὶ λατινικὰ ἐκκλησιαστικὰ βιβλία. Ἀπὸ κάτω, ὡς νὰ ἦτο κρυμμένη, εὗρῆκα τὴν *Jocelin*. Καθὼς μὲ εἶδε νὰ κυττάζω τὸ βιβλίον αὐτό, ἐκοκκίνισε. Ἐπροσπαθοῦσε τέλος πάντων μὲ κάθε τρόπον νὰ παρουσιάσῃ εὐπρόσωπον τὸ τρισάθλιο σπίτι του χωρὶς ὑπερηφάνειαν καὶ προσποίησιν. Εἶχα πάντοτε τὴν ὑποψίαν ὅτι ὁ Ἀββᾶς ἔκρυπτε κάποιαν ρομαντικὴν ἱστορίαν. Καὶ αὐτὸ γρήγορα τὸ κατάλαβα. Μέσα εἰς τὸ βυζαντινὸ κουτὶ ποὺ μᾶς ἔδειξε, ἀνεπαύετο μιὰ κατάξηρη ἀνθοδέσμη, πέντε ἢ ἕξη χρόνων τουλάχιστον. «Εἶναι κανένα λείψανον; τὸν ἠρώτησα. «Ὄχι» μοῦ ἀπήντησε μὲ κάποιαν ταραχήν. «Δὲν ἠξεύρω πῶς εὑρέθη ἐκεῖ». Κατόπιν ἐπῆρε τὴν ἀνθοδέσμην καὶ τὴν ἐτρύπωσε προσεκτικὰ μέσα εἰς τὸ συρτάρι τοῦ τραπεζιοῦ του. Δὲν εἶναι τοῦτο ἀπόδειξις; Ἐπέστρεψα λοιπὸν εἰς τὴν ἔπαυλιν ξαφνισμένη ἀπὸ τὴν πτώχειαν ποὺ εἶδα, ἀλλὰ γεμάτη ἀπὸ θάρρος διὰ νὰ ὑπομείνω τὴν ἰδικήν μου ἡ ὁποία μοῦ φαίνεται τώρα ἀσιατικὴ πολυτέλεια. Ἔπρεπε νὰ ἔβλεπες τὴν ἔκπληξίν του ὅταν ὁ Ἐρρῖκος τοῦ ἔδωσε τριάντα φράγκα γιὰ κάποιαν πτωχὴν γυναῖκα ποὺ ὁ ἴδιος μᾶς εἶχε συστήσῃ! Πρέπει, ἀλήθεια, νὰ τοῦ κάμω κανένα δῶρον. Ἡ πολυθρόνα μου ἐκείνη ποὺ εἶχα εἰς τὸ δωμάτιόν μου δὲν μοῦ φαίνεται καὶ πολὺ κατάλληλη, εἶναι ἀπὸ ἄχερο καὶ πολὺ σκληρή. Θέλω νὰ τοῦ δώσω μιὰ καθὼς ἐκείνη ποὺ ἐπῆρα ἀπὸ τὴν Ἰταλία. Πρέπει ἐσὺ νὰ μοῦ τὴν ἐκλέξῃς καὶ νὰ μοῦ τὴν στείλῃς ὅσον ἠμπορεῖς γρήγορα.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Γ΄

Ἡ ἰδία πρὸς τὴν ἰδίαν

Νοαρμοντιέ, . . . Φεβρουάριος, 1845

Δὲν ἔχω πλέον ἀφορμὰς νὰ πλήττω εἰς τὸ Νοαρμοντιέ. Ἔπειτα εὑρῆκα τώρα εὐχάριστον ἐνασχόλησιν, καὶ τὸ ὀφείλω εἰς τὸν Ἀββᾶν μου. Δὲν εἶναι τίποτε ποὺ νὰ μὴ τὸ ξεύρῃ, ὡς καὶ βοτανικήν. «Λοιπὸν ξεύρετε καὶ βοτανικήν»; τοῦ λέγω προχθές. «Τόσον, μοῦ ἀπήντησε, ὅσον γιὰ νὰ διδάσκω ἐδῶ τοὺς ἀνθρώπους ποιὰ χόρτα τοὺς εἶναι χρήσιμα, καὶ νὰ εὑρίσκω κάποιαν ἐνασχόλησιν εἰς τοὺς μακρυνοὺς καὶ μοναχικοὺς περιπάτους μου.» Ἐσκέφθηκα ἀμέσως λοιπὸν ὅτι θὰ ἦτο γιὰ μὲ ἀρκετὰ διασκεδαστικὸν πρᾶγμα νὰ συνάζω ὡραῖα ἄνθη, νὰ τὰ ξηραίνω καὶ νὰ τὰ φυλάττω μέσα «εἰς τὸν παλαιόν μου Πλούταρχον δεμένα μὲ κορδελίτσες». «Νὰ μὲ διδάξετε βοτανικήν», τοῦ εἶπα. Ἤθελε νὰ περιμένωμεν τὴν ἄνοιξιν, διότι δὲν ὑπάρχουν ἄνθη τὴν ἐποχὴν αὐτήν. «Καὶ ὅμως ἔχετε μερικὰ ξηρὰ ἄνθη», ἀπήντησα, «τὰ εἶδα σπίτι σας». Ἐννοοῦσα τὴν παλαιὰν ἐκείνην ἀνθοδέσμην ποὺ μὲ τόσην ἀγάπην εἶχε φυλαγμένην. Ἐὰν ἠμποροῦσες νὰ ἔβλεπες τὸ πρόσωπόν του!.. Ὁ δυστυχισμένος! Ἀλήθεια ὅμως, γρήγορα μετάνιωσα διὰ τὸν ἀσυλλόγιστον αὐτὸν ὑπαινιγμόν μου. Καὶ διὰ νὰ τὸν κάμω νὰ τὸ λησμονήσῃ ἔσπευσα νὰ τοῦ εἰπῶ ὅτι ἦτο ὡραῖον πρᾶγμα νὰ ἔχῃ κανεὶς μιὰν συλλογὴν ἀπὸ ξηραμένα ἄνθη. Αὐτὸ λέγεται herbarium δηλαδὴ βοτανολόγιον. Ἐσυμφώνησεν ἀμέσως μαζί μου καὶ τὴν ἄλλην ἡμέραν μοῦ ἔφερε τυλιγμένα μέσα εἰς στακτὶ χαρτὶ διάφορα ὡραῖα ἄνθη, τὸ καθένα μὲ τὸ ὄνομά του γραμμένο ἐπάνω σὲ μικρὰ δελτάρια. Τὰ μαθήματα τῆς βοτανικῆς ἤρχισαν καὶ ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας ἔκαμα μεγάλας προόδους. Ἀλλά, τί νὰ σοῦ πῶ; δὲν εἶχα καθόλου ἰδέαν πὼς ἡ βοτανικὴ ἦτο τόσο ἀνήθικον πρᾶγμα, ἢ πὼς θὰ εἶχε τόσην δυσκολίαν νὰ τὴν ἐξηγήσῃ κανεὶς καὶ μάλιστα παπᾶς. Τὸ ξεύρεις, ἀγαπητή μου, ὅτι τὰ ἄνθη ὑπανδρεύονται, ὅπως καὶ ἡμεῖς, καὶ ὅτι τὰ περισσότερα ἀπ᾽ αὐτὰ ἔχουν πολλοὺς συζύγους. Μία τάξις αὐτῶν ὀνομάζονται φανερόγαμα, ἂν ἐνθυμοῦμαι καλὰ τὸ βάρβαρον ὄνομα. Εἶναι ἑλληνικὸν καὶ σημαίνει τὸ νὰ νυμφεύεται κανεὶς φανερά. Ἄλλα ὀνομάζονται κρυπτόγαμα—ἐκεῖνα δηλαδὴ ποὺ νυμφεύονται κρυφίως· τὰ μανιτάρια ποὺ σοῦ ἀρέσουν κάμνουν τὸν γάμον των κρυφίως. Ὅλα αὐτὰ εἶναι, βέβαια, πολὺ σόκιν, ἀλλὰ δὲν τὰ κατάφερε καὶ ἄσχημα εἰς τὴν ἑρμηνείαν —καλλίτερα ἀπὸ μένα ποὺ σοῦ τὸ ἔγραψα καὶ ἡ ὁποία εἶχα τὴν ἀνοησίαν νὰ γελῶ δυνατὰ εἰς πολλὰ λεπτὰ σημεῖα. Ἔγεινα ὅμως τώρα προσεκτικὴ καὶ δὲν θὰ κάμω πλέον ἄλλας ἐρωτήσεις.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Δ΄

Ἡ ἰδία πρὸς τὴν ἰδίαν

Νοαρμοντιέ, ... Φεβρουάριος, 1845

Πολὺ θ᾽ ἀνυπομονῇς βέβαια νὰ μάθῃς τὴν ἱστορίαν τῆς πολυτίμου ἐκείνης ἀνθοδέσμης· ἡ ἀλήθεια εἶναι ὅτι δὲν τολμῶ νὰ τὸν ἐρωτήσω. Πρῶτον διότι πιθανὸν νὰ μὴν ὑπάρχῃ καὶ καμία ἱστορία, καί, δεύτερον, ἐὰν ὑπάρχῃ, νὰ εἶναι τέτοια ἱστορία ποὺ νὰ μὴ θέλῃ ὁ ἴδιος νὰ πῇ τίποτε. Ὅσον γιὰ μέ, εἶμαι ἀρκετὰ πεπεισμένη ὅτι..... μὰ ἔλα, ἂς ποῦμε τὴν ἀλήθεια. Εἴξεύρεις ὅτι δὲν ἠμπορῶ νὰ ἔχω μυστικὸν ἀπὸ σένα. Ξεύρω τὴν ἱστορίαν καὶ μὲ λίγα λόγια θὰ σοῦ τὴν πῶ· «Πῶς ἔτυχε, κύριε Ἀββᾶ», τοῦ εἶπα μίαν ἡμέραν, σεῖς μὲ τόσον πνεῦμα καὶ μὲ τόσην παιδείαν νὰ καταδικασθῆτε νὰ ζῆτε ἔτσι μέσα εἰς ἕνα χωριουδάκι;» Μοῦ ἀπήντησε μὲ θλιβερὸ χαμόγελο: «Εὐκολώτερον νὰ εἶναι κανεὶς πνευματικὸς τῶν κατοίκων πτωχοῦ χωρίου παρὰ πόλεως. Πρέπει κανεὶς ν᾽ ἁπλώνῃ τὰ πόδια του ὡς ἐκεῖ ποὺ φθάνει τὸ πάπλωμά του». «Γι᾽ αὐτὸ ἀκριβῶς» τοῦ εἶπα «ἔπρεπε νὰ εἶσθε εἰς καλλιτέραν θέσιν». «Μοῦ εἶπαν μιὰν φοράν», ἐξηκολούθησεν, «ὅτι ὁ θεῖος σας ὁ Ἐπίσκοπος τῆς Ν—εἶχε τὴν καλωσύνην νὰ μὲ θεωρήσῃ ὡς ὑποψήφιον διὰ τὴν ἐφημερίαν τῆς Ἁγίας Μαρίνας. Εἶναι ἡ καλλιτέρα θέσις μέσα εἰς ὅλην τὴν ἐπισκοπήν. Ἡ γρηὰ θεία μου ἡ ὁποία εἶναι ἡ μόνη συγγενής μου ποὺ ζῇ καὶ ἡ ὁποία κατοικεῖ εἰς τὸ Ν—εἶπεν ὅτι θὰ ἦτο γιὰ μὲ εὐτύχημα ἐὰν μοῦ ἔδιδαν τὴν θέσιν ἐκείνην. Ἀλλ᾽ ἐγὼ ἐδῶ εἶμαι πολὺ καλά, καὶ ἔμαθα μὲ εὐχαρίστησιν ὅτι ὁ ἐπίσκοπος ἔκαμεν ἤδη ἄλλην ἐκλογήν. Τί μὲ πειράζει; Μήπως δὲν εἶμαι εὐτυχὴς εἰς τὸ Νοαρμοντιέ; Ἂν ἐδῶ μπορῶ νὰ κάμω ἔστω καὶ μικρὸν καλόν, ἐδῶ εἶναι καὶ τὸ μέρος μου. Δὲν πρέπει νὰ φύγω. Ἔπειτα, ἡ ζωὴ τῆς πόλεως μου ἐνθυμίζει.....» Ἐσταμάτησε καὶ τὰ μάτια τοῦ

ἐπῆραν θλιβερὰν καὶ ὀνειρώδη ἔκφρασιν. Ἔπειτα συνερχόμενος ἀπὸ τὴν σύγχυσιν εἶπεν· «Παρῃτήσαμεν τὴν βοτανικήν.....» Ἐγὼ ὅμως δὲν μποροῦσα πλέον νὰ σκεφθῶ γιὰ τὰ ξηρὰ ἐκεῖνα παλαιὰ χόρτα κ' ἐξηκολούθησα τὰς ἐρωτήσεις μου. «Πότε ἱερωθήκατε;» «Πρὸ ἐννέα ἐτῶν». «Ἐννέα ἐτῶν... ἀλλὰ λοιπὸν εἴχατε τότε τὴν ἡλικίαν διὰ ν' ἀρχίσετε ἕνα στάδιον. Δὲν ἠξεύρω, ἀλλὰ πάντοτε ἐφαντάσθηκα ὅτι μικρὸς θὰ εἴχατε κλῆσιν πρὸς τὴν ἱερωσύνην.» «Ἀλλοίμονον! ὄχι», ἀπήντησε ἐντροπαλά, «ἀλλ' εἶναι λόγοι ποὺ μ' ἔκαμαν νὰ πάρω αὐτὴν τὴν ἀπόφασιν ἀργά· εἶναι μιὰ αἰτία...» Ἡ στενοχωρία τὸν ἔπνιγε καὶ δὲν ἠμποροῦσε νὰ προχωρήσῃ. Ἐγὼ ἐπῆρα θάρρος. «Στοιχηματίζω», εἶπα, «ὅτι κάποια ἀνθοδέσμη ποὺ εἶδα ἔπαιξε σπουδαῖον μέρος εἰς τὴν ἀπόφασίν σας». Μόλις ἡ αὐθάδης αὐτὴ παρατήρησις ἐβγῆκε ἀπὸ τὰ χείλη μου καὶ ἤννόησα ὅτι καλλίτερον θὰ ἦτο νὰ ἐδάγκανα τὴν γλῶσσαν μου παρὰ νὰ πῶ τέτοιο πρᾶγμα· μὰ ἦτον ἀργά. «Πῶς, μάλιστα, Κυρία, ἔχετε δίκαιο, θὰ σᾶς τὰ πῶ ὅλα, ἀλλ' ὄχι σήμερα — μιὰν ἄλλην ἡμέρα. Εἶναι ἡ ὥρα ποὺ θὰ σημάνῃ ἡ καμπάνα· ἔχομε ἑσπερινό». Καὶ ἔφυγε πρὶν ἀκουσθῇ τὸ πρῶτον κτύπημα τῆς καμπάνας. Ἐπερίμενα ν' ἀκούσω καμιὰ τρομακτικὴ ἱστορία. Ἦλθε τέλος πάντων τὴν ἄλλην ἡμέραν καὶ μόνος του ἄρχισε πάλιν τὴν χθεσινὴν ὁμιλίαν. Μοῦ ἐξομολογήθηκε ὅτι ἀγαποῦσε κάποιαν νέαν εἰς N—, ἡ ὁποία ὅμως δὲν εἶχε περιουσίαν, κ' ἐκεῖνος, φοιτητής, δὲν εἶχε παρὰ τὰ πνευματικά του ἐφόδια. Μίαν ἡμέραν τῆς λέγει: «Πηγαίνω στὸ Παρίσι, ὅπου ἐλπίζω νὰ ἐργασθῶ· δὲν θὰ μὲ λησμονήσῃς τὸν καιρὸν ποὺ θὰ ἐργάζωμαι μέρα καὶ νύκτα γιὰ νὰ γίνω ἄξιός σου; Ἡ κόρη ἦτο δεκαὲξ ἢ δεκαεπτὰ ἐτῶν καὶ πολὺ αἰσθηματική. Τοῦ ἔδωσε τὴν ἀνθοδέσμην ὡς σημεῖον πίστεως. Ἔπειτα ἀπὸ ἕνα ἔτος ἔμαθε τὸν γάμον της μὲ ἕνα δικηγόρον εἰς N—, τὸν καιρὸν ἀκριβῶς ποὺ ἐκεῖνος διωρίζετο καθηγητής. Τὸ κτύπημα αὐτὸ τὸν εἶχε συντρίψῃ καὶ ἠρνήθη νὰ δεχθῇ τὴν ἕδραν ἡ ὁποία τοῦ προσεφέρθη. Μοῦ εἶπεν ὅτι ἀπὸ τότε δὲν ἠμποροῦσε τίποτε ἄλλο νὰ σκεφθῇ, καί, καθὼς μοῦ ἐξιστοροῦσε τὴν ἁπλῆν αὐτὴν ἐρωτικὴν ἱστορίαν, ἦτο τόσον συγκινημένος σὰν νὰ εἶχε συμβῇ χθές. Τότε ἔβγαλε τὴν ἀνθοδέσμην ἀπὸ τὴν τσέπη τοῦ ράσου του. «Θὰ ἦτο παιδιακίστικο καί, ἴσως ἄτοπον νὰ τὴν φυλάττω ἐγώ· καὶ τὴν ἔρριψε στὴ φωτιά. Ὅταν τὰ φτωχὰ ἄνθη ἔπαυσαν νὰ τρίζουν καὶ ν' ἀνάβουν, ἤρχισε πάλιν νὰ μιλῇ μὲ πιὸ ἥσυχην φωνήν: «Σᾶς χρεωστῶ εὐγνωμοσύνην ποὺ μοῦ ἐζητήσατε νὰ σᾶς εἰπῶ τὴν ἱστορίαν μου. Πρέπει νὰ σᾶς εὐχαριστήσω ποὺ μ' ἐκάματε ν' ἀποχωρισθῶ ἀπὸ τὰ ἄνθη αὐτά· ἦτον γιὰ μένα τόσον ἄτοπον νὰ τὰ φυλάττω ἀκόμα». Ἀλλ' ἐφαίνετο ὅτι ἡ καρδιά του ἦτο πλημμυρισμένη κ' εὔκολα ἠμποροῦσε κανεὶς νὰ διακρίνῃ πόσον ἡ θυσία ἐκείνη τοῦ ἐστοίχισε. Δυστυχισμένοι καλόγηροι! Τί ζωὴ περνοῦν καὶ οὐτοί. Πρέπει ν' ἀπαγορεύουν στὸν ἑαυτόν τους καὶ τὰς πειὸ ἀθώας σκέψεις καὶ πρέπει νὰ ἐξορίζουν ἀπὸ τὴν καρδιά τους κάθε αἴσθημα ποὺ ἀποτελεῖ, γιὰ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, τὴν εὐτυχία... καὶ αὐτὲς ἀκόμη τὲς ἀναμνήσεις ποὺ εἶνε μέρος αὐτῆς τῆς ζωῆς. Οἱ καλόγηροι μᾶς ὑπενθυμίζουν τὸν ἑαυτόν μας, ὅλας τὰς δυστυχισμένας γυναῖκας, ποὺ κάθε ἀληθινὸν αἴσθημα μᾶς ἀπαγορεύεται ὡς ἔγκλημα. Εἶναι σ' ἐμᾶς συγχωρημένον νὰ ὑποφέρωμεν ἀλλὰ καὶ τότε ἀκόμη πρέπει νὰ κρύπτωμεν τὸν πόνον μας... Ὑγίαινε. Ἀγανακτῶ μὲ τὸν ἑαυτόν μουδιὰ τὴν ἀσυγχώρητον περιέργειάν μου, ἀλλ' ὑπέκυψα πρὸς χάριν σου.

. . . . . .

. . . . . .

ΕΠΙΣΤΟΛΗ Ε΄

Ἡ ἰδία πρὸς τὴν ἰδίαν.

Νοαρμοντιέ,... Μάϊος. 1845.

Πρὸ καιροῦ ἐσκόπευα νὰ σοῦ γράψω, ἀγαπητή μου Σοφία, ἀλλὰ πάντοτε μ' ἐκρατοῦσεν ἕνα αἴσθημα ἐντροπῆς. Ὅ,τι θέλω νὰ σοῦ πῶ εἶναι τόσο περίεργο, τόσο γελοῖο καὶ ἀκόμη τόσο θλιβερό, ποὺ δὲν ξεύρω ἂν θὰ σοῦ φέρῃ τὰ δάκρυα ἢ τὸ γέλιο. Κ' ἐγὼ ἡ ἴδια δὲν ἠξεύρω τί νὰ πῶ. Ἀλλὰ θὰ ἔλθω στὰ γεγονότα χωρὶς περισσότερα λόγια.

Στὰ προηγούμενα γράμματά μου σοῦ ὡμίλησα πολλὲς φορὲς διὰ τὸν Ἀββᾶν Ὠμπέν. Εἶναι ὁ ἐφημέριος τοῦ χωριοῦ μας ἐδῶ, τοῦ Νοαρμοντιέ. Σοῦ εἶπα ἀκόμη καὶ τὸ ἱστορικὸν ποὺ ἔγινε ἀφορμὴ νὰ ἱερωθῇ. Μακρὰν ἐδῶ ἀπὸ τὸν κόσμον, καὶ μὲ τὲς μελαγχολικὲς ἐκεῖνες σκέψεις ποὺ ἐσὺ ξεύρεις πόσον μὲ βασανίζουν, ἡ συντροφιὰ ἑνὸς ἐξύπνου, ἀνεπτυγμένου, καὶ εὐχαρίστου ἀνθρώπου ἦτο γιὰ μὲ κάτι ποὺ τόσον ἡ ψυχή μου ἐπιθυμοῦσεν. Πολὺ πιθανὸν νὰ τὸν ἀφῆκα νὰ ἐννοήσῃ πῶς ἠσθανόμουν γι' αὐτὸν κάποιο ἐνδιαφέρον διότι, δὲν ἐπέρασαν καὶ πολλαὶ ἡμέραι μετὰ τὴν γνωριμίαν μας καὶ ἄρχισε νὰ ἔρχεται σπίτι μας σὰν παλαιὸς φίλος. Τὸ ὁμολογῶ ὅτι μοῦ ἄρεσε πολὺ νὰ ἔχω τὴν συναναστροφὴν ἑνὸς ἀνεπτυγμένου ἀνθρώπου. Ἡ ἀμάθειά του εἰς τὰ τοῦ κόσμου ἐμεγάλωνεν ἐμπρὸς εἰς τὰ μάτια μου τὴν πνευματικὴν ὑπεροχήν του. Ἴσως, ἀκόμη—γιατὶ πρέπει νὰ σοῦ πῶ τὸ καθετί· δὲν θέλω νὰ κρύψω ἀπὸ σὲ καὶ τὴν παραμικρὰν λεπτομέρειαν τοῦ χαρακτῆρος μου—ἴσως, ἀκόμη, ἡ ἀφέλεια τῆς φιλαρεσκείας μου (διὰ νὰ μεταχειρισθῶ τὴν ἰδικήν σου ἔκφρασιν) ὁποὺ τόσες φορὲς μὲ ἐγελοῦσες, ἔπαιζε κ' ἐδῶ τὸ μέρος της χωρὶς νὰ τὸ καταλάβω. Μ' ἀρέσει νὰ ἦμαι εὐχάριστη σ' ἐκείνους ποὺ μ' εὐχαριστοῦν, καὶ νὰ μὲ ἀγαποῦν ἐκεῖνοι τοὺς ὁποίους ἐγὼ ἀγαπῶ... Σὲ βλέπω ν' ἀνοίγῃς τώρα τὰ

μάτια σου στὰ λόγια μου αὐτά, καὶ νομίζω πὼς σ' ἀκούω νὰ φωνάζῃς «Ἰουλία». Ἀλλὰ μὴν ἀνησυχῇς. Ἔχω πειὰ τὴν ἡλικίαν ποὺ δὲν ὑπάρχει φόβος ν' ἀκούσῃς τρέλλες. Καὶ πρέπει νὰ ἐξακολουθήσω. Κάποια οἰκειότης ἀνεπτύχθη μεταξύ μας χωρὶς — καὶ σπεύδω νὰ σοῦ τὸ πῶ—τίποτε νὰ λεχθῇ ἢ νὰ γίνῃ ἀνάρμοστον πρὸς τὸ σχῆμα του. Εἶναι τόσον εὐτυχὴς μὲ τὴν συντροφιά μου. Πολλὲς φορὲς μιλήσαμε γιὰ τὲς πρῶτες ἡμέρες τῆς ζωῆς του, καὶ μὲ κάθε τρόπον τὸ ἀνήσυχον πνεῦμα μου ἔζητοῦσε νὰ φέρῃ στὸ μέσον τὸ ζήτημα ἐκεῖνο τῆς πρώτης ἀγάπης του, ποὺ ἔγεινε ἀφορμὴ νὰ φορέσῃ τὸ ράσο. Καὶ δὲν ἦτο καὶ δύσκολο νὰ ἐννοήσῃ κανείς, ὅτι πολὺ συχνὰ ὁ νοῦς του ἐπήγαινε στὴν ἄπιστην ἀγάπην του. Μιὰν ἡμέρα τὴν συνήντησε στὴν πόλιν καὶ μάλιστα τῆς ὡμίλησε. Μοῦ τὰ ἐξιστόρησεν ὅλα καθὼς ἐπέστρεψε, καὶ μὲ κάπως ψυχρὸν τρόπον ἐπρόσθεσεν ὅτι ἦτο εὐτυχισμένη καὶ μὲ διάφορα χαριτωμένα παιδάκια. Ἡ ἐκδήλωσις τῶν συχνῶν παροξυσμῶν τοῦ χαρακτῆρος τοῦ Ἐρρίκου ἔγεινεν ἀφορμὴ ν' αὐξηθῇ ἡ πρὸς τὸν Ἀββᾶν ἐμπιστοσύνη μου καὶ νὰ μεγαλώσῃ ἡ πρὸς ἐμὲ συμπάθειά του. Ἐννόησε τὸν σύζυγόν μου ὡς ἐὰν τὸν εἶχε γνωρίσῃ ἀπὸ δέκα ἔτη τώρα. Ἔπειτα αἱ συμβουλαί του εἶναι σοφαὶ ὅσον καὶ αἱ ἰδικαί σου, καὶ ἀκόμη πειὸ ἀμερόληπτοι, διότι ἐσὺ ἐπιμένεις, ὅτι ἔχω παντοῦ καὶ πάντοτε ἄδικον, ἐνῷ ἐκεῖνος μοῦ εὑρίσκει εἰς ὅλα δίκαιον, ἀλλὰ συγχρόνως μοῦ συσταίνει φρόνησιν καὶ *τάκτ*. Μὲ λίγα λόγια ἀποδεικνύεται ἀφοσιωμένος φίλος. Ἔχει κάτι τι τὸ ἄβρὸν ὁ ἄνθρωπος αὐτὸς ἐπάνω του, ποὺ μὲ κρατεῖ αἰχμαλωτισμένην. Τὸ φυσικόν του μοῦ ἐνθυμίζει τὸ ἰδικόν σου: εἶναι μεγαλόφρων, ἰσχυρός, εὐαίσθητος καὶ σεμνὸς μὲ ὑπερβολικὴν αἴσθησιν τοῦ καθήκοντος....

Ἀλλ' ἐπίτηδες μασῶ τὰ λόγια μου καὶ βραδύνω νὰ σοῦ πῶ ἐκεῖνο ποὺ θέλω. Δὲν μπορῶ νὰ μιλήσω καθαρὰ ἐπάνω σ' αὐτὸ τὸ χαρτὶ ποὺ τόσο μὲ φοβίζει! Ἂς ἦτο δυνατὸν νὰ εἴμεθα ἐδῶ τώρα μαζί, δίπλα στὴ φωτιά, κ' αἱ δύο σκυμμένες ἀπάνω στὸ ἴδιο κέντημα! Μὰ ἐπὶ τέλους, Σοφία, ἐπὶ τέλους πρέπει νὰ σοῦ πῶ ὅλη τὴν ἀλήθεια! Ὁ κακότυχος, εἶναι μαζί μου ἐρωτευμένος! Ἠμπορεῖς νὰ γελᾷς καὶ ἴσως νὰ ἦσαι ταραγμένη. Πόσον ἤθελα νὰ σὲ ἔβλεπα αὐτὴν τὴν στιγμήν. Δὲν μοῦ εἶπε βέβαια οὔτε λέξι, μὰ τὰ μεγάλα ἐκεῖνα καὶ μαῦρα μάτια του δὲν μποροῦν νὰ λένε ψέματα.... Εἶμαι βεβαία, ὅτι τώρα θὰ γελᾷς μ' αὐτά μου τὰ λόγια.

Φαντάσου κατάκτησιν—τόσον ἀθῴαν κατάκτησιν σὰν αὐτὴν—εἰς τὴν ἡλικίαν μου. Εἶναι κάτι τι ἐπὶ τέλους νὰ προκαλῇς ἕνα τέτοιο αἴσθημα, ἕνα αἴσθημα τόσο ἀπίστευτον!... Ἀλλὰ τί ἐντροπή! τὸ μικρὸν αὐτὸ αἴσθημα γρήγορα ἔσβυσεν. Ἀδίκησα, εἶπα στὸν ἑαυτόν μου, ἕνα χρηστὸν ἄνθρωπον μὲ τοὺς ἀστόχαστους τρόπους μου. Εἶναι τρομερό! Πρέπε' ἀμέσως νὰ δώσω ἕνα τέλος. Καὶ ἐβασάνιζα τὸν νοῦν μου νὰ εὕρω τὸ μέσον ποὺ ἠμποροῦσα νὰ τὸν ἀπομακρύνω. Μιὰ μέρα ποὺ ἡ θάλασσα ἦταν τραβηγμένη, περιπατούσαμε μαζὶ στὴν ἀμμουδιά. Δὲν ἐτολμοῦσε νὰ προφέρῃ λέξιν, κ' ἐγὼ δὲν ἤμουν λιγώτερο στενοχωρημένη. Πέντε λεπτὰ ἐπέρασαν ἔτσι βουβά, κ' ἐγώ, διὰ νὰ κρύψω τὴν ταραχή μου, ἐμάζευα κοχύλια. Ἐπὶ τέλους τοῦ λέγω· «καλέ μου Ἀββᾶ, πρέπει ἐξάπαντος νὰ ζήσετε ζωὴ καλλίτερη ἀπ' αὐτήν. Θὰ γράψω στὸν θεῖον μου, τὸν Ἐπίσκοπον, καὶ ἐν ἀνάγκῃ, θὰ ὑπάγω νὰ τὸν ἰδῶ». «Ν' ἀφήσω τὸ Νοαρμοντιέ!» ἀνέκραξε, σταυρώνων τὰ χέρια του. «Ἀλλ' ἐδῶ εἶμαι τόσον εὐτυχής! Τί ἄλλο μπορῶ νὰ θέλω ἀφοῦ εἴσθε σεῖς ἐδῶ; Μὲ ἔχετε συνειθίσῃ μὲ τόσα ὡραῖα πράγματα, ποὺ τὸ φτωχό μου σπιτάκι μοῦ φαίνεται τώρα παλάτι». «Ὄχι», ἀπήντησα, «ὁ θεῖος μου εἶναι πολὺ γέρων, καὶ ἂν εἶχα τὸ δυστύχημα νὰ τὸν χάσω, δὲν ξεύρω σὲ ποιὸν πλέον ν' ἀποταθῶ γιὰ νὰ σᾶς εὕρω καμιὰ θέσιν κατάλληλη». «Ἀλλοίμονον, Κυρία, πολὺ θὰ ἐλυπόμουν ν' ἀφήσω αὐτὸ τὸ χωριό!... Ὁ ἐφημέριος τῆς Ἁγίας Μαρίνας ἀπέθανεν... Μὰ οὔτε τὸ σκέπτομαι, γιατὶ πιστεύω θὰ ἔλθῃ στὴ θέσι του ὁ Ἀββᾶς Ῥατών, ὁ ὁποῖος εἶναι πολὺ ἄξιος. Πολὺ θὰ χαρῶ γιὰ τὸν διορισμόν του, διότι ἂν ὁ ἐπίσκοπος ἐσκέπτετο ἐμέ—»

«—Ὁ ἐφημέριος τῆς Ἁγίας Μαρίνας ἀπέθανε!» ἐφώναξα, «θὰ ὑπάγω στὸν θεῖον μου σήμερα».

«—Ἄ, Κυρία, μὴ τὸ κάμῃς αὐτό. Ὁ Ἀββᾶς Ῥατὼν εἶναι πολὺ πειὸ ἄξιος ἀπὸ μένα· καὶ ἔπειτα ν' ἀφήσω τὸ Νοαρμοντιέ!...»

«Μά, πρέπει!» εἶπα μὲ ἀπόφασιν. Στὰ λόγια αὐτὰ ἐχαμήλωσε τὸ κεφάλι του καὶ δὲν ἐτόλμησε ν' ἀντιτείνῃ. Ἀμέσως ἔτρεξα εἰς τὴν ἔπαυλιν. Μὲ ἀκολούθησε δυὸ βήματα κατόπιν ὁ δυστυχισμένος, χωρὶς νὰ μπορέσῃ νὰ προφέρῃ λέξιν ἀπὸ τὴν ταραχήν του. Ἦτο κατασυντριμμένος. Δὲν ἔχασα οὔτε λεπτό. Στὰς ὀκτὼ ἤμουν στοῦ θείου μου. Τὸν εὑρῆκα πολὺ εὐνοϊκὰ διατιθειμένον διὰ τὸν Ῥατών· ἀλλὰ μὲ ἀγαπᾷ καὶ ξεύρω πόσην ἐπιρροὴν ἔχω ἐπάνω του. Μὲ λίγα μου λόγια ἐπέτυχα ἐκεῖνο ποὺ ἤθελα. Ὁ Ῥατὼν ἀπεκλείσθη καὶ ὁ Ἀββᾶς Ὠμπὲν εἶναι ἐφημέριος τῆς Ἁγίας Μαρίνας. Εἶναι τώρα δύο μέρες ποὺ εὑρίσκεται στὴν πόλιν. Ὁ καϋμένος ἐννόησε τὸ «πρέπει» ποὺ εἶπα. Μὲ εὐχαρίστησε σοβαρῶς, καὶ μοῦ ἐξέφρασε τὴν εὐγνωμοσύνην του χωρὶς τίποτε ἄλλο νὰ προσθέσῃ. Τοῦ ὀφείλω ν' ἐγὼ εὐγνωμοσύνην ποὺ ἔφυγε ἀπὸ τὸ Νοαρμοντιὲ τόσον γρήγορα. Μοῦ ἔλεγε μάλιστα ὅτι ἐβιάζετο νὰ φύγῃ γιὰ νὰ ὑπάγῃ νὰ εὐχαριστήσῃ τὸν Ἐπίσκοπον. Φεύγων μοῦ ἔστειλε τὸ εὔμορφο καὶ μικρούτσικο ἐκεῖνο βυζαντινὸ κουτὶ

καὶ μοῦ ἐζήτησε τὴν ἄδεια νὰ μοῦ γράψῃ κάποτε. Ἔ, λοιπόν, ἀγαπητή μου; Εἶσαι εὐχαριστημένη; Αὐτὸ εἶναι ἕνα μάθημα ποὺ δὲν θὰ λησμονήσω ποτὲ στὴ ζωή μου ὅταν ἐπιστρέψω στὸ Παρίσι. Ἀλλὰ τότε θὰ ἦμαι τριάντα τριῶν, καὶ δύσκολα ἠμπορῶ νὰ περιμένω τέτοιαν λατρείαν.... τέτοιαν ἀφοσίωσιν σὰν τὴν ἰδικήν του!... Ἀλήθεια, αὐτὸ θὰ ἦναι ἐκτὸς πάσης συζητήσεως. Δὲν πειράζει ἀπὸ τὰ ἐρείπια ὅλης αὐτῆς τῆς ἀνοησίας μοῦ ἔμεινεν ἕνα κουτὶ καὶ ἕνας ἀληθινὸς φίλος. Ὅταν θὰ εἶμαι σαράντα, καὶ γιαγιά, θὰ κάμω μὲ κάθε τρόπον νὰ εὕρω διὰ τὸν Ἀββᾶν Ὠμπὲν πόρον ζωῆς στὸ Παρίσι. Μιὰ μέρα θὰ δῇς ποὺ θὰ τὸ κατορθώσω, ἀγαπητή μου, καὶ ὁ Ἀββᾶς Ὠμπὲν θὰ δώσῃ στὴν θυγατέρα σου τὴν πρώτην μετάληψιν.

ΕΠΙΣΤΟΛΗ ΣΤ'

Ὁ Ἀββᾶς Ὠμπὲν πρὸς τὸν Ἀββᾶν Προυνώ, καθηγητὴν τῆς Θεολογίας εἰς Ἁγίαν Α—.

Ν—,... Μάϊος, 1845

Ἀγαπητέ μου Καθηγητά,—Σᾶς γράφει ὁ ἐφημέριος τῆς Ἁγίας Μαρίνας, καὶ ὄχι πλέον ὁ ταπεινὸς λειτουργὸς τοῦ Νοαρμοντιέ. Ἀφῆκα τὸ ἐρημητήριόν μου καὶ ἰδοὺ ἐγὼ τώρα πολίτης λαμπρὰ ἐγκατεστημένος εἰς μίαν ἀπὸ τὰς καλλιτέρας ὁδοὺς τῆς Ν—' ἐφημέριος μεγαλοπρεποῦς ἐκκλησίας, καλῶς διατηρουμένης, μὲ θαυμασίαν ἀρχιτεκτονικήν, καὶ ἀπεικονιζομένης σὲ κάθε λεύκωμα τῆς Γαλλίας. Τὴν πρώτην φορὰν ποὺ ἐλειτούργησα ἐπάνω εἰς μαρμάρινον θυσιαστήριον, ποὺ ἤστραπτε ἀπὸ χρυσόν, ἐρωτοῦσα τὸν ἑαυτόν μου ἐὰν εἶμαι ἐγὼ ὁ ἴδιος. Ἀλλ' αὐτὸ εἶναι ἀληθέστατον, καὶ μιὰ ἀπὸ τὴς χαρές μου εἶναι ἡ ἐλπὶς ποὺ ἔχω ὅτι τὰς διακοπὰς θὰ ἔλθετε νὰ μὲ ἐπισκεφθῆτε. Θὰ σᾶς ἔχω ἕτοιμον ἀναπαυτικὸν δωμάτιον, καὶ καλὸ στρῶμα, διὰ νὰ μὴ ἀναφέρω τὸ βορδώ, τὸ ὁποῖον ἐγὼ ὀνομάζω βορδὼ τοῦ Νοαρμοντιέ, καὶ τὸ ὁποῖον ἀξίζει, τολμῶ νὰ εἰπῶ, τὸν κόπον νὰ δεχθῆτε. Ἀλλά, θὰ μ' ἐρωτήσετε, πῶς εὑρέθηκα, ἀπὸ τὸ Νοαρμοντιὲ εἰς τὴν Ἁγίαν Μαρίναν; Μὲ ἀφήκατε «μάγειρον» καὶ μ' εὑρίσκετε Ἐπίσκοπον.

O Melibœe, deus nobis haec otia fecit.

Ἡ θεία Πρόνοια, ἀγαπητέ μου Καθηγητά, ἔστειλε μιὰν μεγάλην Κυρίαν ἀπὸ τὸ Παρίσι εἰς τὸ Νοαρμοντιέ. Κάποιο δυστύχημα ποὺ δὲν θὰ μάθωμεν ποτέ, ἐλάττωσε προσωρινὰ τὰ εἰσοδήματά της εἰς 10,000 κορῶνας τὸ ἔτος. Εἶναι εὐχάριστη καὶ καλὴ γυναῖκα, δυστυχῶς ὅμως ὀλίγον κούφη ἐξ αἰτίας τῶν ἐλαφρῶν ἀναγνωσμάτων καὶ τῶν σχέσεών της μὲ τοὺς δαντῆδες τῆς πρωτευούσης. Ἀπελπισμένη μέχρι θανάτου μὲ τὸν σύζυγόν της μὲ τὸν ὁποῖον δὲν ἔχει τίποτε κοινόν, μοῦ ἔκαμε τὴν τιμὴν νὰ δείξῃ δι' ἐμὲ ἐνδιαφέρον. Ἀτέλειωτα ἦσαν τὰ δῶρα καὶ αἱ ἐπισκέψεις. Καθ' ἡμέραν καὶ νέον σχέδιον, διὰ τοῦ ὁποίου ἡ παρουσία μου ἦτο ἀναγκαία. «Κύριε Ἀββᾶ, θέλω νὰ μάθω λατινικά.... Κύριε Ἀββᾶ, θέλω νὰ μὲ διδάξετε βοτανικήν. Θέλω αὐτό, θέλω ἐκεῖνο». Μὰ τὴν ἀλήθεια, ὅλοι οἱ καθηγηταὶ τῆς Ἁγίας-Α— δὲν θὰ ἦσαν ἀρκετοὶ νὰ σβύσουν τέτοιαν δίψαν μαθήσεως. Εὐτυχῶς ὅμως, τέτοιαι ἰδιοτροπίαι δὲν διαρκοῦν πάντοτε καὶ πολύ: δύο-τρία μαθήματα καὶ πλέον οὔ. Ὅταν τῆς εἶπα μιὰ μέρα ὅτι τὸ ρόδον λατινιστὶ λέγεται *rosa*, ἐφώναξεν: «Πόσα πράγματα ξεύρετε, κύριε Ἀββᾶ! Ἀπορῶ πῶς τὸ ἐκάματε νὰ ταφῆτε μέσα εἰς τὸ Νοαρμοντιέ!» Καί, διὰ νὰ σοῦ πῶ τὴν ἀλήθεια, ἀγαπητέ μου Καθηγητά, ἡ καλὴ αὐτὴ κυρία διὰ τῆς ἀναγνώσεως τῶν ἀνοήτων βιβλίων ποὺ γράφονται σήμερα ἐγέμισε τὸ κεφάλι της μὲ τὲς πειὸ παράδοξες ἰδέες. Μιὰ μέρα μοῦ ἐδάνεισε ἕνα βιβλίο ποὺ ἔλαβε ἀπὸ τὸ Παρίσι, καὶ τὸ ὁποῖον, καθὼς μοῦ ἔλεγε, τὴν εἶχε καταμαγεύσῃ· τὸ *Abélard*, ὑπὸ de *Rémusat*. Θὰ τὸ ἐδιαβάσατε, βέβαια, καὶ θὰ ἐθαυμάσατε τὰ ἀρχὰς ποὺ ἀναπτύσσει ὁ συγγραφεὺς μὲ τόσην πολυμάθειαν ἀλλά, δυστυχῶς, καὶ μὲ τόσον ἄδικον πνεῦμα. Στὴν ἀρχὴν ἐπήδησα στὸν δεύτερον τόμον ποὺ διαλαμβάνει τὴν «Φιλοσοφίαν τοῦ *Abélard*», καὶ ἀφοῦ τὸν διέτρεξα μὲ τὸ μεγαλύτερον ἐνδιαφέρον, ἐπέστρεψα εἰς τὸν πρῶτον, ποὺ περιγράφει τὴν ζωὴν τοῦ μεγάλου αἱρεσιάρχου. Τοῦτο, βέβαια, εἶναι ὅλο ὅσον ἡ Κυρία ἠξίωσε νὰ διαβάσῃ. Αὐτὸ ἀγαπητέ μου Καθηγητά, μὲ ἔκαμε ν' ἀνοίξω τὰ μάτια μου. Ἐκατάλαβα, ἀληθινά, ὅτι ἦταν ἐπικίνδυνο πρᾶγμα ἡ συνάναστροφὴ μὲ ὡραίας κυρίας ποὺ ἔχουν μέσα τους τὴν δίψαν τῆς μαθήσεως. Αὐτὴ ἡ κυρία τοῦ Νοαρμοντιὲ εἶχεν εἰς μεγάλον βαθμὸν τὴν μανίαν αὐτήν. Ἡ καθ' ὑπερβολὴν ρομαντικὴ αὐτὴ κατάστασις μοῦ ἔδιδε μεγάλον κόπον ὅταν αἴφνης μιὰ μέρα μοῦ λέγει: «Κύριε Ἀββᾶ, ὁ τιτουλάριος τῆς Ἁγίας Μαρίνας ἀπέθανε, καὶ ἐπιθυμῶ νὰ λάβετε τὴν θέσιν του. *Πρέπει*». Καὶ ἀμέσως ἐπῆρε ἕνα ἁμάξι κ' ἐτράβηξε νὰ δῇ τὸν Ἐπίσκοπον· ὀλίγας ἡμέρας ὕστερα ἤμουν ἐφημέριος τῆς Ἁγίας Μαρίνας, κάπως ἐντροπιασμένος διότι ἡ θέσις μοῦ ἐδίδετο κατὰ χάριν, ἀλλὰ κατὰ τὰ ἄλλα ὅλα χαρούμενος ποὺ ἐξέφευγα ἀπὸ τὰ νύχια μιᾶς *Λεαίνης* τῆς πρωτευούσης. Λέαινα, ἀγαπητέ μου Καθηγητά, εἶναι Παρισινὴ ἔκφρασις διὰ τὲς γυναῖκες τοῦ συρμοῦ.

Ὦ Ζεῦ, γυναικῶν οἷον ὤπασας γένος!

Ἔπρεπε τάχα ν' ἀπορρίψω τὴν καλὴν αὐτὴν τύχην διὰ νὰ προκαλέσω τὸν πειρασμόν; Τί ἀνοησία! Ὑγειαίνετε, ἀγαπητέ μου καθηγητά. Δὲν βλέπω τὴν ὥραν ποὺ θὰ ἔλθετε ἐδῶ νὰ συζητήσωμε μαζὶ περὶ φιλοσοφίας ξαπλωμένοι κι' οἱ δύο μας ἐπάνω στὲς πολυθρόνες, ἐμπρὸς σ' ἕνα παχουλὸ ὀρνιθόπουλο καὶ μιὰ μποτίλια βορδώ, more philosophorum. Vale et me ama.

[Μετάφρ. Ν. ΓΑΒΡΙΗΑ] PROSPER MERIMÉE

ΤΟ ΔΕΚΑΠΕΝΘΗΜΕΡΟΝ

ΛΟΓΟΙ ΚΑΙ ΑΝΤΙΛΟΓΟΙ

Τὸ Γυμνὸν

Ὁ κ. **ΑΣΟΦΟΣ.** — Πῶς σᾶς φαίνεται ἡ σταυροφορία κατὰ τοῦ γυμνοῦ;

Ὁ **ΜΑΘΗΤΗΣ.**— Φαίνεται ὅτι εἶνε τοῦ συρμοῦ. Ἀπὸ τὴν Γαλλίαν ἀκούομεν φωνὰς κατὰ τῶν φαινομηριδων. Ὁ συρμὸς τοῦ Διευθυντηρίου φαίνεται ὅτι θὰ εὕρῃ δυσκολίας διὰ νὰ ξαναγυρίσῃ.

Ὁ κ. **ΑΣΟΦ.**—Ἂν θελήσῃ ὁ συρμός, βεβαιωθῆτε ὅτι θὰ ξαναγυρίσῃ. Ὁ συρμὸς τροποποιεῖ καὶ αὐτὴν τὴν ἠθικήν. Διὰ νὰ γίνῃ ὅμως μία τροποποίησις τῆς ἠθικῆς χρειάζεται προηγουμένως ἕνα σκάνδαλον. Ὅπως, διὰ νὰ γίνῃ μιὰ τροποποίησις τοῦ πολιτικοῦ ἢ κοινωνικοῦ καθεστῶτος, μία ἐπανάστασις. Χρειάζεται ἕνα σκάνδαλον.

Ὁ **ΜΑΘ.** — Ὅπως αὐτὸ τοῦ Πολυτεχνείου μας.

Ὁ κ. **ΑΣΟΦ.** — Ἀκριβῶς. Μίαν φορὰν εἰς τὴν Σχολὴν τῆς Ζωγραφικῆς ἐμαθήτευαν μόνον ἄνδρες καὶ τὰ *μοδέλα* ἦσαν ἀποκλειστικῶς γέροι, μὲ τὸ ἕνα πόδι εἰς τὸν λάκκον. Ὁ Μαθουσάλας ἦτο τὸ ἰδανικὸν *μοδέλο* τῆς Σχολῆς. Σήμερα μαθητεύουν τρυφεραὶ νεάνιδες καὶ τὰ *μοδέλα* εἶναι, ὅπως βεβαιώνει ἡ ἐφημερὶς ποὺ ἀποκαλύπτει τὸ σκάνδαλον, ρωμαλέοι ἔφηβοι.

Ὁ **ΜΑΘ.**—Καὶ ὅμως εἰς ὅλον τὸν κόσμον, ὅπου ὑπάρχουν σχολαὶ ζωγραφικῆς, ἡ νεότης δὲν εἶναι λόγος ἀποκλεισμοῦ δι' ἕνα *μοδέλο*. Ἐξ ἐναντίας.

Ὁ κ. **ΑΣΟΦ.**—Ἐδῶ τὸ πρᾶγμα διαφέρει. Ἐγὼ ἐγνώρισα μίαν γυναῖκα ὀγδόντα ἐτῶν, ἡ ὁποία ἐπροτίμησε νὰ ποθάνῃ παρὰ νὰ δείξῃ τὸ στῆθος της εἰς τοὺς ἰατρούς. Ἡ κόρη της ἐντοῦτοις τὸ παρουσιάζει εἰς ὅλους τοὺς χορευτὰς τῶν δημοσίων καὶ ἰδιωτικῶν χορῶν, χωρὶς νὰ εἶναι ἰατροί.

Ὁ **ΜΑΘ.**—Αὐτὸ σημαίνει ὅτι προοδεύομεν. Ἀλλὰ δὲν ἐννοῶ διατί τὸ γεροντικὸν γυμνὸν εἶναι ὀλιγώτερον ἀνήθικον ἀπὸ τὸ νεανικόν.

Ὁ κ. **ΑΣΟΦ.** — Ἐξ ἐναντίας τὸ γεροντικὸν γυμνὸν εἶναι τὸ ἀνηθικώτερον ἐπειδὴ εἶναι τὸ ἀσχημότερον. Ἕνας γέρος ποὺ γυμνώνεται ἐνώπιον τοῦ κόσμου κάμνει μίαν ἀνήθικον πρᾶξιν.

Ὁ **ΜΑΘ.**—Ἀλλὰ τότε ποῖος εἶναι ὁ λόγος;

Ὁ κ. **ΑΣΟΦ.**—Ὑποθέτω ὅτι συμβαίνει κάτι ἄλλο. Ἡ προτίμησις τοῦ γεροντικοῦ γυμνοῦ ἔχει ἄλλον λόγον. Ὑποθέσατε ὅτι ἔχετε μίαν σχολὴν ζωγραφικῆς ἀπὸ μικρὰ λαίμαργα παιδία. Θέλετε νὰ τὰ βάλετε νὰ ζωγραφίσουν καρπούς. Ποίους καρπούς θὰ διαλέξετε; Ποῖα μῆλα π.χ.;

Ὁ **ΜΑΘ.**—Τὰ ὡραιότερα.

Ὁ κ. **ΑΣΟΦ.**—Ἔχετε λάθος. Πρέπει νὰ διαλέξετε τὰ πλέον σάπια. Εἰδεμὴ ὑπάρχει κίνδυνος, οἱ μικροὶ μαθηταί σας νὰ καταβροχθίσουν τὰ μῆλα πρὶν τὰ ζωγραφίσουν.

Ὁ **ΜΑΘ.**—Ἀλλὰ δὲν ὑπάρχει τρόπος νὰ γίνῃ κ' ἐδῶ ὅ,τι γίνεται εἰς ὅλον τὸν κόσμον; Νὰ χωρισθῇ δηλαδὴ ἡ ἰδέα τοῦ *μοδέλου* ἀπὸ τὴν ἰδέαν τοῦ ἐδωδίμου;

Ὁ κ. **ΑΣΟΦ.** — Βεβαίως ὑπάρχει. Εἶναι ἡ συνήθεια. Ὅταν συνειθίσωμεν νὰ βλέπωμεν ἕνα πρᾶγμα, παύει πλέον νὰ μᾶς κάμνῃ ἐντύπωσιν. Ἐὰν αἱ γυναῖκες ἐσυνείθιζαν νὰ κρύβουν ταὐτιά τους, τὴν μύτην τους, ἢ τὸ στόμα τους, ἡ πρώτη μύτη ποὺ θὰ παρουσιάζετο γυμνὴ θὰποτελοῦσε σκάνδαλον καὶ ἴσως θὰ διέτρεχε τὸν κίνδυνον νὰ καταβροχθισθῇ.

Ὁ **ΜΑΘ.**—Ὑποθέτετε ὅτι εἰμπορεῖτε νὰ γενικεύσετε τὸ παράδειγμά σας;

Ὁ κ. **ΑΣΟΦ.**—Βεβαίως. Οἱ ἰατροί, οἱ ὁποῖοι ἐσυνείθισαν νὰ βλέπουν γυμνὰ σώματα, βεβαιόγουν ὅτι τὴν ὥραν ποὺ κάμνουν μίαν παρατήρησιν ἢ μίαν ἐχγείρησιν, δὲν συλλογίζονται παρὰ τὴν ἰατρικήν τους.

Ὁ **ΜΑΘ.** — Ὥστε εἶθε ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς γυμνότητος;

Ὁ κ. **ΑΣΟΦ.** — Κατὰ μέγα μέρος...

Ὁ **ΜΑΘ.**—Δὲν ὑποθέτετε ὅτι θὰ ἐπέτεινε τὴν ἀνηθικότητα;

Ὁ κ. **ΑΣΟΦ.**—Ἐξ ἐναντίας. Φρονῶ ὅτι θὰ ὑπηρετοῦσε τὴν ἠθικήν. Παρατηρήσατε τὰ ζῶα. Ὅλα τὰ ζῶα εἶναι γυμνά. Ἡ γυμνότης των δὲν κάνει καμίαν ἐντύπωσιν μεταξύ των. Δι' αὐτὸ ἡ ὅρασις δὲν παίζει εἰμὴ πολὺ μικρὸν ρόλον εἰς τοὺς ἔρωτάς των. Ἐκ τούτου ἡ φύσις ἀνέθεσε τὴν φροντίδα τῆς ἀμοιβαίας γοητείας εἰς ἄλλα αἰσθητήρια. Τὴν ὄσφρησιν, τὴν ἀκοήν...

Ὁ **ΜΑΘ.**—Ἀλλὰ δὲν καταντᾷ τὸ ἴδιον;

Ὁ κ. **ΑΣΟΦ.** — Ὄχι. Διὰ τὰ ἄλλα αἰσθητήρια ἀπαιτοῦνται εἰδικὰ διεγερτήρια, τὰ ὁποῖα ἡ φύσις φροντίζει νὰ παρέχῃ κατὰ διαλείμματα, κατ' ἐποχάς. Δι' αὐτὸ τὰ ζῶα γίνονται ἀνήθικα εἰς ὡρισμένας ἐποχάς. Ἐνῷ ὁ ἄνθρωπος εἰμπορεῖ νὰ εἶναι ἀνήθικος ὅλον τὸν χρόνον. Βλέπετε λοιπὸν ὅτι τὰ ζῶα εἶναι ἠθικώτερα ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους;

Ὁ **ΜΑΘ.** — Ὥστε;

Ὁ κ. **ΑΣΟΦ.**—Ὥστε ἡ γυμνότης θὰ ὑπηρετοῦσε τὴν ἠθικήν, διότι θὰ ἤμβλυνε τὴν εἰδικὴν εὐαισθησίαν τῆς ὁράσεως καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς ἀντανακλαστικὰ φαινόμενα, τὰ ὁποῖα ἀποτελοῦν ἐκεῖνο, ποὺ ὀνομάζομεν ἀνηθικότητα.

Ὁ **ΜΑΘ.** — Ἐπομένως ἐπεκτείνετε τὴν θεωρίαν σας καὶ εἰς τὴν γυμνότητα τῆς τέχνης, τῆς φιλολογίας.

Ὁ κ. **ΑΣΟΦ.** — Διατί ὄχι; Οἱ πρόγονοί μας ὅλα τὰ ἔβλεπαν καὶ ὅλα τὰ ἔλεγαν χωρὶς νὰ εἶναι ἀνηθικώτεροι ἀπὸ ἡμᾶς.

Ὁ **ΜΑΘ.**—Πῶς τὸ συμπεραίνετε ὅτι δὲν ἦσαν ἀνηθικώτεροι; Ὑπάρχουν καὶ οἱ φρονοῦντες τὸ ἐναντίον.

Ὁ κ. **ΑΣΟΦ.** — Διότι ἦσαν ὑγιέστεροι ἀπὸ ἡμᾶς. Τὰ ὡραῖα σώματα ποὺ μᾶς διέσωσεν ἡ τέχνη δὲν εἰμπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι σώματα διεφθαρμένων καὶ ἀνηθίκων. Καὶ τὰ ὡραῖα ἔργα ποὺ μᾶς διέσωσεν ἡ γραφὴ δὲν εἰμπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι ἔργα ἀνθρώπων, εὑρισκομένων εἰς τὸ πρῶτον στάδιον τῆς κινητικῆς ἀταξίας ἢ τῆς προϊούσης παραλύσεως.

Ὁ **ΜΑΘ.**—Ὑποθέτετε ὅμως ὅτι αἱ σύγχρονοι κοινωνίαι εἰμποροῦν νὰνεχθοῦν τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ παλαιοῦ καθεστῶτος; Δὲν εἴδατε, ὅτι καὶ εἰς τὴν Γερμανίαν καὶ εἰς τὴν Γαλλίαν ἔχομεν συχνὰς ἐξεγέρσεις κατὰ τῶν ἐλευθεριῶν εἰς τὴν τέχνην;

Ὁ κ. **ΑΣΟΦ.**—Αἱ διαμαρτυρίαι ἀποτελοῦν τὴν πρώτην καθιέρωσιν ἑνὸς καθεστῶτος Βαθμηδὸν οἱ ἄνθρωποι συνειθίζουν νὰλλάζουν ματογυάλια καὶ νὰ βλέπουν διαφορετικὰ τὰ πράγματα. Σήμερον εἰς τὰ θέατρα δεσποινίδες δεκατεσσάρων ἐτῶν βλέπουν καὶ ἀκούουν ἔργα, τὰ ὁποῖα ταράσσουν τὴν μάμμην τους. Πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν μία δεσποινὶς μ' ἐρωτοῦσε ἂν μία κωμῳδία εἶναι ἀρκετὰ ἠθικὴ διὰ νὰ συνοδεύσῃ τὴν προμάμμην της.

Ὁ **ΜΗΘ.**—Αὐτὸ εἶναι καταπληκτικόν.

Ὁ κ. **ΑΣΟΦ.**—Καὶ ὅμως ἂν ἔζοῦσε μία πρόγονός της τοῦ XVI αἰῶνος τὸ πρᾶγμα θὰ διέφερε. Προχθὲς ἐδιάβαζα μερικὰ διηγήματα Ἰταλῶν διηγηματογράφων τοῦ XV καὶ XVI αἰῶνος, τὰ ὁποῖα θὰ ἔκαμναν νὰ ἐρυ-

θριάσῃ καὶ αὐτόν τὸν κίτρινον τύπον. Λοιπόν, τά διηγήματα αὐτά ἐδιαβάζοντο εἰς τἀριστοκρατικώτερα σαλόνια τῆς ἐποχῆς καὶ ἦσαν ἀφιερωμένα εἰς κομήσσας καὶ μαρκησίας. Βλέπετε ὅτι οἱ συρμοὶ περνοῦν καὶ ξαναέρχονται χωρὶς ἡ ἠθικὴ τῆς ὑδρογείου σφαίρας νὰ τροποποιηθῇ οὐσιωδῶς εἰς τὸ διάστημα τῶν αἰώνων καὶ χωρὶς νὰ φθάσῃ τὸ τέλος τοῦ κόσμου.

Ὁ ΜΑΘ.—Μίαν ἐρώτησιν ἀκόμη. Προηγουμένως μοῦ εἴπατε ὅτι εἰσθε ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς γυμνότητος *κατὰ μέγα μέρος*. Διατὶ ἐκάματε αὐτὴν τὴν ἐπιφύλαξιν;

Ὁ κ. ΑΣΟΦ.—Διότι φοβοῦμαι μήπως γίνωμεν πολλοὶ ἠθικοὶ μὲ τὴν ἀπόλυτον γυμνότητα. Κ' ἐγώ, ὁ ὁποῖος εἶμαι παλαιὸς ἄνθρωπος δὲν θέλω νὰ χάσω μερικὰς ἀπολαύσεις τῆς ὁράσεως. Ἐὰν ἀμβλύνω τὴν ὅρασίν μου μὲ τὴν συνεχῆ θέαν τοῦ γυμνοῦ, κινδυνεύω νὰ χάσω τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ συρμοῦ τοῦ Διοικητηρίου, ἂν μᾶς ἐπισκεφθῇ καὶ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Καὶ ἐννοεῖτε ὅτι εἶναι ἡ μόνη ἀπόλαυσις ποὺ ἀπέμεινεν εἰς τὴν ἡλικίαν μου.

Ὁ ΜΑΘ.—Ὥστε ἀπὸ λόγους ἀνηθικότητος.

Ὁ κ. ΑΣΟΦ.—Ναί. Ἀπὸ λόγους γεροντικῆς ἀνηθικότητος.

Π. Νβ.

ΤΑ ΒΙΒΛΙΑ

Ὁ «Καποδίστριας» ὑπὸ Λαζάρου Βελέλη, Ἀθῆναι, Ἔκδοσις «Συλλόγου πρὸς διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων».

Ἕνα ἀπὸ τά ὡραιότερα βιβλία ποὺ μᾶς ἔδωκε μέχρι σήμερον ὁ «Σύλλογος πρὸς διάδοσιν Ὠφελίμων Βιβλίων» εἶνε ἀναμφιλέκτως ὁ «Καποδίστριας» τοῦ κ. Λαζάρου Βελέλη διά τὸν ὁποῖον, εἶμαι πολὺ εὐτυχὴς σήμερον, ὅπου δίδεται ἡ εὐκαιρία νὰ ὁμιλήσω. Διότι ὁ συγγραφεὺς τοῦ «Καποδίστρια» εἶνε μία ἐξαιρετικὴ φυσιογνωμία διά τὴν ἐπιστήμην. Καὶ ἴσως διότι εἶνε πολὺ σοφὸς εἰς τὴν ἐπιστήμην του—θεωρεῖται τοὐλάχιστον εἰς τὴν Εὐρώπην ὡς ἕνας ἀπὸ τοὺς διακεκριμένους ἑβραιολόγους—παρεγνωρίσθη τόσον σκαιῶς εἰς τὴν Ἑλλάδα. Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Παυλίδη, καθηγητοῦ τῆς ἑβραιολογίας εἰς τὸ Πανεπιστήμιον μας, ὁ κ. Βελέλης ἦτο ἐνδεδειγμένος ἀπὸ τὰ ἐπιστημονικά του ἔργα ὡς διαδοχός του. Δυστυχῶς δὲν ἦτο ἐνδεδειγμένος καὶ ἀπό τὰς κομματικὰς ραδιουργίας, ὁποὺ ἡ Ἑβραϊκὴ καταγωγή του, ὡς νὰ μή ἦτο Ἕλλην πολίτης καὶ αὐτός, ἑλληνικώτερος ἴσως ἀπὸ τοὺς ἐπιστημονικούς του ἐχθρούς, ἐχρησίμευσεν ὡς σημεῖον βολῆς.

Ἐν τούτοις ἡ Κυβέρνησις, εἰς τὸ πρὸ ἐτῶν συνέδριον τῶν ἀνατολιστῶν εἰς τὴν Ῥώμην, μαζὶ μὲ τοὺς κ. κ. Λάμπρον καὶ Καρολίδην, ἂν ἐνθυμοῦμαι καλῶς, εἶχεν ἀναθέσει καὶ εἰς τὸν κ. Βελέλην, διαμένοντα τότε εἰς τὸ Παρίσι, ν' ἀντιπροσωπεύσῃ τὴν Ἑλλάδα. Πόσον αἱ σοφαὶ ὁμιλίαι του ἐξετιμήθησαν τότε, τὸ μαρτυροῦν αἱ Ἰταλικαὶ ἐφημερίδες αἱ ὁποῖαι μὲ μακρότατα ἄρθρα, ἔπλεκαν τὸ ἐγκώμιον τοῦ Ἕλληνος σοφοῦ ἀνατολιστοῦ εἰς τὸ ὄνομα τοῦ ὁποίου ἐτιμᾶτο ἡ Ἑλληνικὴ ἐπιστήμη.

Καὶ ὅλαι αὐταὶ αἱ μικροφιλοτιμίαι καὶ μικροραδιουργίαι μερικῶν καθηγητῶν τοῦ Πανεπιστημίου ἀπεμάκρυναν τὸν κ. Βελέλην. Τὸν ἔστειλαν χρόνια τώρα καὶ πάλιν εἰς τὴν Εὐρώπην, ὁπόθεν εἶχεν ἔλθει γεμᾶτος ἀπὸ σοφίαν καὶ ὄνειρα ἐπιστημονικῆς δράσεως. Τοῦ ἀφήρεσαν μίαν ἕδραν ποὺ τοῦ ἀνῆκε καὶ τὴν ὁποίαν θὰ ἐτίμα ὅσον κανεὶς πρὸ αὐτοῦ. Μ' ὅλα ταῦτα ἔμεινεν εὔθυμος ἐνῷ κατὰ βάθος ἡ σκέψις του εἶνε τόσον μελαγχολικὴ ὅπως τοῦ μεγάλου διδασκάλου του Ῥενάν. Ἡ βαθειὰ γνῶσις τῆς Ἑλληνικῆς φιλοσοφίας τὸν κατέστησε γαλήνιον ὅπως ἡ γνῶσις τῆς φιλολογίας τῶν ὁμοθρήσκων του, μὲ τὴν τόσον σχολιασθεῖσαν φράσιν τοῦ Ἐκκλησιαστοῦ «τὰ πάντα εἶνε ματαιότης» τὸν ἔκαμε σκεπτικιστήν. Καὶ χαμογελᾷ διὰ τὰς πικρίας του καὶ τὴν παραγνώρισιν του ἀλλὰ τὸ χαμόγελο του εἶνε ξέσχισμα ψυχῆς.

Τὸν ἐνθυμοῦμαι καλά. Εἰς τὸ Λονδῖνον ὅπου εἰς μίαν ἀπὸ τὰς μεγάλας Ἀγγλικὰς ἐφημερίδας εἰργάζετο ὡς μεταφραστὴς καὶ ἴσως νὰ ἐργάζεται ἀκόμη, ἐκάμαμεν πολλάκις τὸν γῦρον τοῦ Χάϊδ Πάρκ. Εἰς τὸ Παρίσι ἐπίσης. Ὁσάκις ἔφθανεν ἐκεῖ διὰ τὰς ἐπιστημονικάς του μελέτας, ἤρχετο πρὸς συνάντησίν μου. Ἡ συντροφιά του ἦτο ἀληθινὴ πνευματικὴ ἀπόλαυσις. Συζητεῖ τὰ ἱστορικὰ θέματα τὰ πλέον εἰδικὰ μὲ ἐμβρίθειαν καὶ χάριν ἐνθουσιάζουσαν. Διὰ τὸν κ. Βελέλην, ἡ ἱστορία εἶνε μία τῶν Μουσῶν, ὅπως ἦτο διὰ τὸν Τίτον Λίβιον καὶ διὰ τοὺς ἀρχαίους Ἕλληνας. Τὴν βλέπει καὶ τὴν αἰσθάνεται ὄχι μόνον ὡς ἐπιστήμων ἀλλ' ὡς φιλόσοφος καὶ καλλιτέχνης.

Ἐπὶ πολὺ εἶχα σκύψει τὸ κεφάλι ἐπάνω εἰς τὰς Ἑλληνικὰς καὶ Γαλλικὰς μονογραφίας του ἐπὶ τῆς ἑβραϊκῆς φιλολογίας. Ὁμολογῶ ὅτι δὲν μ' ἐνδιέφερον πολὺ αἱ ἐπιστημονικαί του παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς Πεντατεύχου, καὶ τοῦ Δευτερονομίου κλπ. διότι δὲν ἤμουν εἰδικός, ἀλλὰ μὲ συνήρπαζεν ἡ δύναμις τῆς παρατηρήσεώς του καὶ τῶν ἐπιχειρημάτων του. Γνώστης βαθὺς τῶν πηγῶν, δὲν ἐφοβεῖτο καὶ τὸν ἰσχυρότερον ἀντίπαλον.

Μὲ τὴν αὐτὴν δύναμιν τώρα συνέγραψε καὶ τὸν Καποδίστριαν καὶ δὲν γνωρίζω ἂν ἄλλος συγγραφεὺς ἐκτὸς τοῦ κ. Βελέλη εἰμποροῦσε νὰ μᾶς δώσῃ παρόμοιον βιβλίον γραμμένον μὲ τόσην ἱστορικὴν ἐμβρίθειαν καὶ συγχρόνως μὲ τόσην χάριν. Διὰ τοῦ ἔργου τούτου «ὁ Καποδίστριας ὡς θεμελιωτὴς τῆς δημοτικῆς ἐκπαιδεύσεως ἐν Ἑλλάδι» ὁ σοφὸς ἱστορικὸς μᾶς περιγράφει μὲ ζωηροτάτας εἰκόνας τὴν στοιχειώδη ἐκπαίδευσιν εἰς τὴν χώραν μας πρὸ τῆς ἐπαναστάσεως, τὴν κατ' αὐτὴν καὶ τὴν μετέπειτα, ὅτε κατῆλθεν ὡς Κυβερνήτης εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Καποδίστριας. Μᾶς διηγεῖται μὲ ὡραίαν ἱστορικὴν ἀκρίβειαν καὶ μὲ ὕφος ἐπαγωγὸν ὅλους τοὺς μόχθους ποὺ κατέβαλεν ὁ φωτεινὸς νοῦς τοῦ Κυβερνήτου διὰ νὰ ἐπαναφέρῃ τὰ φυγαδευθέντα γράμματα εἰς τὴν πατρῴαν γῆν. Καὶ αἱ σελίδες ποὺ μᾶς δίδει ὁ κ. Βελέλης περὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς δράσεως τοῦ Καποδίστρια εἶνε μεγίστου ἐνδιαφέροντος καὶ ἀμέμπτου ὁμορφιᾶς, διότι εἶνε γραμμέναι μὲ ὅλην τὴν βαθύτητα τοῦ ἀληθινοῦ ἐπιστήμονος καὶ μὲ ὅλην τὴν λεπτότητα πνεύματος κατ' ἐξοχὴν καλλιτεχνικοῦ.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

ΑΡΧΑΙΟΛΟΓΙΚΑ

ΕΙΣ τὰς ἐν Ἄλτει τῆς Ὀλυμπίας ὑπὸ τοῦ κ. Δαϊρπφελδ ἐνεργουμένας ἀνασκαφὰς ἀπεκαλύφθησαν τὰ ἑξῆς·

Καθ' ὅλον σχεδὸν τὸν μεταξὺ Ἡραίου καὶ Πελοπίου, Μητρῴου καὶ Βωμοῦ τοῦ Διὸς χῶρον εὑρέθησαν εἰς βάθος 1 ½ περίπου μέτρου ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους θεμέλια μικρῶν οἰκίσκων, διαφόρων πρὸς ἀλλήλους διαστάσεων, οἵτινες πάντες κατὰ τὴν μίαν τῶν στενῶν πλευρῶν ἀπολήγουν εἰς ἡμικύκλιον. Ἐντὸς καὶ μεταξὺ τῶν οἰκίσκων τούτων εὑρέθησαν πολλὰ πήλινα εἰδώλια ἀνθρώπων καὶ ζῴων, ὑπὲρ τὰ 50 δὲ ἀγγεῖα διαφόρων σχημάτων καὶ διαστάσεων, πάντα προϊστορικά, ὧν πολλὰ φέρουσι γραπτὰ καὶ ἐγγεγλυμμένα κοσμήματα. Τῶν ἀγγείων τούτων τὰ πλεῖστα εἶναι σχεδὸν ἀκέραια. Ἐπίσης εὑρέθησαν ὀστᾶ διάφορα καὶ τινα λίθινα ἐργαλεῖα. Ἐν τάφῳ δὲ μεταξὺ Ἡραίου καὶ Μητρῴου (οὐχὶ ἐν οἰκίσκῳ) εὑρέθησαν εἰς βάθος 2 περ. μέτρ. ἐκτὸς πηλίνων ἀγγείων καὶ πολλὰ μικρὰ χαλκᾶ ζῷα καὶ μικρὸν ἅρμα. Πρὸς δὲ ἀνεσκάφη καὶ τὸ ἀνατολικὸν μέρος τοῦ Σηκοῦ τοῦ ναοῦ τοῦ Διὸς εἰς βάθος πλέον τῶν τριῶν καὶ ἡμίσεως μέτρ. δηλ. καὶ κάτωθεν τῶν τελευταίων θεμελίων λίθων. Εἰς τὸ βάθος τοῦτο εὑρέθησαν πολλὰ καὶ διάφορα ὀστᾶ ζῴων καὶ ὀλίγα συντρίμματα πηλίνων ἀγγείων. Ἐντὸς δὲ τῆς Β.Α. τοῦ Πελοπίου πλευρᾶς εὑρέθησαν εἰς βάθος 1 περίπου μέτρου ἀκανόνιστα θεμέλια οἰκοδομήματος, ἐν αὐτῷ δὲ πίθος, ἐν ᾧ εἶχεν ἐνταφιασθῇ μικρὸς παῖς, οὗτινος διατηρεῖται σχεδὸν καλῶς τὸ κρανίον, ὀλίγα δὲ τῶν ἄλλων ὀστῶν.

Κατὰ τὸ κέντρον δὲ περίπου τοῦ Πρυτανείου ἀνεκαλύφθησαν εἰς μικρὸν ἀπὸ τοῦ σημερινοῦ ἐδάφους βάθος θεμέλιά τινα οἰκοδομημάτων, ἐν αὐτοῖς δὲ πολλὰ πήλινα ἀγγεῖα διαφόρων ἐποχῶν καὶ μικρὰ χάλκινα ζῷα, ἐν κράνος καὶ μικρὸν τεμάχιον λεπτῆς χρυσῆς ἁλυσίδος (μήκους 0.06 μέτρου).

Ἐπὶ τοῦ Κρονίου δοκιμῆς γενομένης εἰς διάφορα μέρη οὐδὲν ἄλλο ἀπεκαλύφθη ἐκτὸς τεμαχίων τινῶν κεράμων.

Ἐν Θήβαις γενομένων σκαφικῶν ἐργασιῶν ἀπεκαλύφθη τεῖχος ἀρχαῖον ἐν τῷ οἰκοπέδῳ τοῦ Μ. Δράκου. Ὁ ἐξετάσας τὰ λείψανα ταῦτα ἔφορος ἀρχαιοτήτων κ. Κεραμόπουλος ἀπεφάνθη ὅτι τὸ ἀποκαλυφθὲν εἶναι μέρος τῶν Καδμείων τειχῶν τὸ πλησίον τῶν Ἠλεκτρῶν πυλῶν.

Ἐν Δήλῳ ἤρξαντο καὶ παλιν ἐφέτος αἱ ἀρχαιολογικαὶ ἀνασκαφαὶ ὑπὸ τῆς ἐν Ἀθήναις Γαλλικῆς ἀρχαιολογικῆς Σχολῆς. Τὰς ἀνασκαφὰς καὶ πάλιν θὰ διευθύνῃ καὶ ἐποπτεύῃ ὁ διευθυντὴς τῆς Γαλλικῆς Σχολῆς κ. Holleaux καὶ οἱ ἑταῖροι τῆς Σχολῆς.

Μετὰ τὸ πέρας τῶν ἐν Ὀλυμπίᾳ καὶ ἐντὸς τῆς Ἄλτεως ἐνεργηθεισῶν δοκιμαστικῶν ἀνασκαφῶν ὑπὸ τοῦ Γερμανικοῦ Ἰνστιτούτου, ὁ κ. Δαϊρπφελδ μετέβη εἰς Κακόβατον καὶ ἐπανέλαβε τὰς ἐν τῇ ἐκεῖ ἀνακαλυφθείσῃ Μυκηναϊκῇ ἀκροπόλει ἀνασκαφὰς καὶ τοὺς θολωτοὺς Μυκηναϊκοὺς τάφους.

Προσεχῶς ἐπαναλαμβάνονται αἱ ἐργασίαι τῆς ἀνασηλώσεως τοῦ ναοῦ τῆς Φιγαλίας ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τοῦ Γενικοῦ Ἐφόρου τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Π. Καββαδία· ὡς ἐπόπτης τῆς ἐργασίας ὡρίσθη ὁ καθηγητὴς κ. Ῥωμαῖος.

Διαταχθεὶς ὑπὸ τοῦ Ὑπουργείου ἀπῆλθεν εἰς Θέρμον πρὸς ἐπανάληψιν τῶν ἀνασκαφῶν ὁ ἔφορος τῶν ἀρχαιοτήτων κ. Γ. Σωτηριάδης.

Εἰς τὰς παρὰ τὸ στρατιωτικὸν νοσοκομεῖον ἐνεργουμένας ἐργασίας πρὸς στρῶσιν τῶν γραμμῶν τοῦ ἠλεκτρικοῦ τραμ ἀπεκαλύφθη ἀκέφαλον ἀνδρικὸν ἄγαλμα μικρότερον φυσικοῦ μεγέθους.

Ἐν τῷ παρὰ τὴν Καλλιθέαν γηπέδῳ τοῦ κ. Χρυσαΐτου ἀπεκαλύφθησαν τρεῖς ἐπιτύμβιαι στῆλαι ἐνεπίγραφοι. Φέρουσιν ἡ μὲν ἐπιγραφήν, ΔΙΟΓΕΝΗΣ ΔΗΜΕΟ ΘΡΙΑΣΙΟΣ ἡ δὲ ΕΛΛΗΝ ΘΕΟΔΟΣΙΟΥ ΣΦΗΤΤΙΟΣ καὶ ἡ τρίτη ..... ΔΙΟΝΙΣΙΟΥ ΜΙΛΗΣΙΟΣ

Προχθὲς ἀπῆλθον εἰς Θεσσαλίαν δύο ἑταῖροι τῆς ἐν Ἀθήναις Ἀγγλικῆς ἀρχαιολογ. Σχολῆς καὶ ἤρξαντο ἀνασκαφῶν πρὸς ἀποκάλυψιν τοῦ ναοῦ τῆς Ἰτωνίας Ἀθηνᾶς.

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΑΙ ΦΥΣΙΟΓΝΩΜΙΑΙ

Ἰωάννης Γρυπάρης

ΚΑΘΕ φορὰν ποὺ τὰ συμφέροντα τῆς Ἑλλάδος ἔρχονται εἰς σύγκρουσιν μὲ τὰ συμφέροντα τῆς Ὀθωμανικῆς αὐτοκρατορίας, ἕνας ἄνθρωπος πρὸς τὸν ὁποῖον στρέφονται ἀνήσυχα καὶ μεστὰ ἐλπίδων τὰ βλέμματα τοῦ Ἑλληνισμοῦ εἶνε ὁ κ. Ἰωάννης Γρυπάρης. Καὶ πράγματι διὰ τὸν Ἑλληνισμὸν ὁ ἤδη πρέσβυς τῆς

ΙΩΑΝΝΗΣ ΓΡΥΠΑΡΗΣ

Ἑλλάδος εἰς τὴν Κων/πολιν, εἶναι μία ἐγγύησις καὶ μία ἐλπίς, διότι μέσα εἰς τὴν διπλωματικὴν ζωήν μας ὁ κ. Γρυπάρης εἶνε ἕνας περιφανὴς ὄγκος. Προικισμένος ἀπὸ μίαν ἐντελῶς ἐμφυτον ὀξύνοιαν καὶ γνώστης βαθὺς τῶν ἀνατολικῶν πραγμάτων, κατώρθωσεν ἐντὸς ὀλίγων ἐτῶν, μὲ ὅλα τὰ γλίσχρα ὑλικὰ μέσα ποὺ τοῦ χορηγεῖ τὸ Ἑλληνικὸν Κράτος, νὰ ἐξυψώσῃ διὰ τῶν ἰδίων του διανοητικῶν προτερημάτων τὸ ἐθνικὸν γόητρον εἰς τὴν Βασιλεύουσαν.

Καὶ ἐκεῖ ἀναμφιβόλως τὰ πολιτικὰ πράγματα δὲν εἶνε ῥόδινα μὲ τὴν Τουρκικὴν πολιτικὴν καὶ μὲ τὰς ἀλληλοσυγκρουομένας ἐπιροὰς τῶν Μ. Δυνάμεων. Ὡς ἐκ τούτου ἐχρειάζετο ἕνας ἄνθρωπος τοῦ νοητικοῦ ἀναστήματος τοῦ κ. Γρυπάρη διὰ νὰ εἰμπορῇ ὁ Ἑλληνισμὸς ν' ἀναπνέῃ καὶ τὸ σπουδαιότερον νὰ ἐλπίζῃ ὅτι τὰ συμφέροντά του θὰ εὑρίσκουν τὴν ὑποστήριξιν ποὺ πρέπει νὰ εὑρίσκουν κάθε νομοταγοῦς πολίτου τὰ συμφέροντα.

* * *

Τὸν κ. Γρυπάρην τὸν ἐγνώρισα πρὸ πολλοῦ. Παρετήρησα ὅτι εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς τροπαιούχους τῆς ζωῆς, καὶ ἀπὸ τοὺς εὐνοουμένους τῆς Μοίρας. Εἶχε διακριθῇ ἀπὸ πολὺ νέος ἀκόμη. Ἦτο εἰκοσιτεσσάρων ἐτῶν ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τὸ δικαστικὸν στάδιον ὡς πρωτοδίκης. Τὸ ἐγκατέλειψεν ὀλίγα χρόνια κατόπιν διὰ νὰ πολιτευθῇ. Μὴ νομίσετε ὅτι εἰς τὴν πολιτικὴν ὑπέστη τὰς πικρίας καὶ τὰς ἀποτυχίας ἄλλων πολιτευομένων. Ἡ ἐπαρχία τῆς Σύρου δὲν τὸν ἄφησε μόνον μὲ τὸν τίτλον τοῦ ὑποψηφίου βουλευτοῦ ἀλλ' ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς ποὺ τῆς ἐζήτησε τὴν βουλευτικὴν ἀντιπροσωπείαν τὸν ἀπέστειλεν ὡς τοιοῦτον εἰς τὸ Κοινοβούλιον. Νέος μὲ ὁρμήν, ῥήτωρ εὔγλωττος, μὲ σπανίαν ἑτοιμότητα πνεύματος καὶ ἀντίληψιν ὀξυτάτην, δὲν ἦτο δυνατὸν παρὰ νὰ διακριθῇ, νὰ προσελκύσῃ τὴν προσοχὴν τοῦ Τρικούπη ὑπὸ τὸ κόμμα τοῦ ὁποίου ἐτάχθη καὶ νὰ δημιουργήσῃ μόνος του τὸ πολιτικόν του μέλλον. Καὶ ἰδοὺ διατί εἶπον ὅτι ἦτο ἕνας ἀπὸ τοὺς εὐνοουμένους τῆς Μοίρας. Ἡ ἀξία του δὲν παρεγνωρίσθη ὅπως συμβαίνει εἰς τόσους ἄλλους. Ἀλλ' ὁ κ. Γρυπάρης δὲν εἶναι ἐξ ἐκείνων ποὺ περνοῦν ἀπαρατήρητοι εἰς τὴν ζωήν.

Εἰς τὴν διπλωματικὴν ὑπηρεσίαν εἰσῆλθε τὸ 1886 ἀποσταλεὶς παρὰ τῆς Κυβερνήσεως Τρικούπη ὡς Γενικὸς Πρόξενος εἰς τὰ Χανιὰ τῆς Κρήτης προήχθη μετὰ ἓν ἔτος εἰς διπλωματικὸν πράκτορα εἰς Σόφιαν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Αἴγυπτον. Εἰς τὴν χώραν τῶν Φαραὼ ὅπου εὗρῆκε μίαν ἑλληνικὴν παροικίαν ἀκμάζουσαν εἰς πλοῦτον καὶ ἐθνικὰ φρονήματα ὁ κ. Γρυπάρης, φυσικά, διεκρίθη. Δὲν γνωρίζω ἂν κατ' οὐσίαν ἐπέλυσεν ὅλας τὰς διαφορὰς τὰς ὑφισταμένας μεταξὺ τῆς Ἑλληνικῆς Κυβερνήσεως καὶ τῆς Αἰγυπτιακῆς.

Οὔτε ἦτο, οὔτε εἶναι καὶ τόσον εὔκολον ἕνα τέτοιο πρᾶγμα, ἀφοῦ ὅπισθεν τῶν Αἰγυπτίων τρίζουν τὰ δόντια των τὰ Ἀγγλικὰ συμφέροντα, τὰ ὁποῖα, ὡς ἐκ τοῦ συναγωνισμοῦ των μὲ τὰ Ἑλληνικά, προσπαθοῦν νὰ ματαιώνουν κάθε πρόοδον τοῦ Ἑλληνισμοῦ. Ὅτι ὅμως ἐκεῖ ἔχει κατορθώσει «νὰ βάλῃ 'ς τὸ σακκὶ» τὸν λόρδον Κρόμερ, αὐτὸ εἶναι ἀναμφισβήτητον. Ὅ,τι δὲν εἰμποροῦσε νὰ κάμῃ ὡς ἀντιπρόσωπος ἑνὸς Κράτους μικροῦ καὶ ἀνισχύρου, τὸ εἶχε κάμει ὡς ἄνθρωπος. Δι' αὐτὸν μάλιστα τὸν λόγον ἐθεωρεῖτο καὶ εἰς ὅλην τὴν Αἴγυπτον ὡς καιροσκόπος ποὺ γνωρίζει νὰ ἐπιλαμβάνεται τῶν περιστάσεων. Ἰδίως ἀπὸ τῆς ἡμέρας ὅπου ἐπέτυχε τὴν μεγαλοπρεπῆ ἱκανοποίησιν τῆς ὑβρισθείσης σημαίας μας, ὁ Αἰγυπτιακὸς Ἑλληνισμὸς κυριολεκτικῶς ὕμνευεν εἰς τὸ ὄνομά του.

***

Οὐδεμία ἀμφιβολία ὅτι ὁ κ. Γρυπάρης εἶναι ἕνας γόης. Ὁμιλητὴς εὔγλωττος ἀλλὰ καὶ συνομιλητὴς θελκτικός. Τὴν γοητείαν τῆς συνομιλίας του πολλάκις τὴν ᾐσθάνθην. Ἐγκυκλοπαιδικὸς καὶ φιλότεχνος μὲ αἰσθήματα καλλιτεχνικὰ δὲν λησμονεῖ ὅτι ἄλλοτε ἐθεράπευε τὰς Μούσας. Ἕνεκα τῶν αἰσθημάτων του αὐτῶν ποὺ προδίδουν τὴν εὐγενικότητα τῆς ψυχῆς του καὶ τὰς ἀγαθὰς διαθέσεις του πρὸς ἐπιτέλεσιν οἱουδήποτε πράγματος, οὐδέποτε ἀρνεῖται εἰς ὅ,τι τοῦ ζητηθῇ ἡ ἐνέργειά του καὶ ἡ ὑποστήριξίς του. Καὶ σᾶς ὑπόσχεται τὴν ὑποστήριξίν του μὲ ὅλην τὴν δύναμιν τῆς ψυχῆς του. Μὲ τὴν διαφορὰν ὅμως ὅτι ἡ πραγματοποίησις τῆς ὑποσχέσεως βραδύνει νὰ ἔλθῃ καὶ πολλάκις χάνεται. Ἀλλὰ τοῦτο δὲν συμβαίνει διότι δὲν θέλει νὰ φανῇ χρήσιμος, καθόσον εἶναι μᾶλλον ἀλτρουϊστὴς παρὰ ἐγωϊστής, ἀλλὰ διότι ὁ κ. Γρυπάρης εἶναι ὁ μέγας γόης ποὺ ἀγαπᾷ περισσότερον τὸν ἰδανισμὸν ἀπὸ τὸν πραγματισμόν.

Διὰ τὸν ἰδεαλισμόν του αὐτὸν εἰς τοιούτου εἴδους πράγματα δὲν τὸν ἀδικῶ. Σκέπτεται ὡς πρὸς τὸ ζήτημα αὐτὸ ὅπως σκέπτονται ὅλοι οἱ μεγάλοι πολιτικοί. Καὶ ἡ ἐπιροὴ τῶν μεγάλων πολιτικῶν δὲν εἶναι διαρκὴς παρὰ ὅταν γνωρίζουν νὰ ἐπιλαμβάνωνται τῶν ἀναγκῶν τῆς στιγμῆς. Εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο ἔγκειται ὅλη ἡ ἐπιτυχία των. Ὑποθέτω ὅτι εἰς μίαν τοιαύτην ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων καὶ τῆς ζωῆς ὁ κ. Γρυπάρης ὀφείλει τὰς ἀτομικάς του ἐπιτυχίας καθὼς καὶ τὰς ἐθνικάς, ὁσάκις ἔχομεν τοιαύτας, εἰς τὴν βασιλεύουσαν. Ὅπως καὶ ἂν ἔχῃ τὸ πρᾶγμα, ὁ κ. Γρυπάρης εἶναι ἕνας ἀπὸ τοὺς ὀξυνουστέρους ἕλληνας διπλωμάτας καὶ ἕνας μεγάλος, μὰ πολὺ μεγάλος γόης.

ΠΕΤΡΟΣ ΖΗΤΟΥΝΙΑΤΗΣ

ΕΠΙΣΤΟΛΑΙ ΕΚ ΠΑΡΙΣΙΩΝ

Ο ΡΟΪΔΗΣ ΕΙΣ ΤΗΝ ΓΑΛΛΙΑΝ

Μερικαὶ σημειώσεις καὶ πληροφορίαι.—Ἡ Πάπισσα Ἰωάννα καὶ οἱ δύο της μεταφρασταί. —Ἕνας τύπος τοῦ Καρτιὲ - Λατέν. — Ἀλφρέδος Ζαρρύ. — Ἡ Πάπισσα θριαμβεύει.

ΕΝΑ ἐξαίσιον ἑλληνικὸν βιβλίον ἐπέρασε τελευταίως μὲ ὑπερηφάνειαν ἀπὸ τὰς βιτρίνας τῶν Γαλλικῶν βιβλιοπωλείων. Ἦτο ἡ «Πάπισσα Ἰωάννα» τοῦ Ροΐδη. Ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα τὴν ἐξηφάνισεν ὁ καιρὸς καὶ ἡ λογοκρισία τὴν ὁποίαν ἐπιβάλλουν οἱ θρῆσκοι λαοὶ εἰς ἑαυτούς. Ἀλλ' ὅπως μερικὰ ὡραῖα φαντάσματα, τὸ βιβλίον τοῦ Ροΐδη, ἀφοῦ ἐλησμονήθη καὶ ἐσκεπάσθη μὲ μαῦρον ράσον εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἐνεφανίσθη ἀλλοῦ κατάλευκον καὶ θαμβωτικόν. Πρὸ τριῶν μηνῶν εἴδομεν ἐδῶ τὴν ἁμαρτωλὴν Πάπισαν. Ἐνῷ ἐνομίζομεν ὅτι εἶνε εἰς τὴν κόλασιν, αὐτὴ ἐχύνετο ἀπὸ περίφημον ἐκδότην, τὸν Φασκέλ, εἰς τὰ Γαλλικὰ βιβλιοπωλεῖα καὶ ὡμιλοῦσε μίαν γλῶσσαν τὴν ὁποίαν ἀγαπᾶ τὸ σκάνδαλον—τὴν Γαλλικήν. Ἡ νέα γαλλικὴ ἔκδοσις (ἡ Πάπισσα εἶχε μεταφρασθῇ, ὡς γνωστόν, καὶ πρὸ 25 ἐτῶν εἰς τὴν Γαλλίαν καὶ εἶχεν ἐπίσης λησμονηθῇ) κατηναλώθη σχεδὸν εἰς τὸ διάστημα τῶν τελευταίων τριῶν μηνῶν. Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ὁ χωρισμὸς τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τοῦ Γαλλικοῦ κράτους ἔκαμε τὸ βιβλίον τοῦ Ροΐδη ἐπίκαιρον καὶ ἐνδιαφέρον εἰς τοὺς Γάλλους. Ἀλλὰ τὸ ἀποτέλεσμα εἶνε ὅτι ὁ Ροΐδης διαβάζεται αὐτὴν τὴν στιγμὴν εἰς τὴν Γαλλίαν. Καὶ τοῦτο δὲν θὰ ὠφελήσῃ τὸν Ροΐδην, ὁ ὁποῖος οὐδέποτε θὰ μάθῃ αὐτὴν τὴν εἴδησιν, ἀλλὰ θὰ ὠφελήσῃ τοὺς Γάλλους. Ὅσαι μυριάδες συγγραφέων καὶ ἂν μπαίνουν εἰς τὸ Παρίσι ἀπὸ ὅλον τὸν κόσμον, ὀλίγοι ἀξίζουν ὅ,τι ἀξίζει ἐκεῖνος ποὺ ἔγραψε τὴν Πάπισσαν Ἰωάνναν.

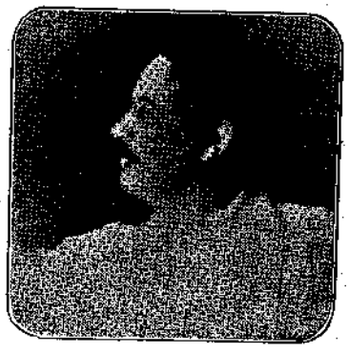

ΑΛΦΡΕΔΟΣ ΖΑΡΡΥ

Τὴν Πάπισσαν τὴν μετέφρασαν ὁ Alfred Jarry καὶ ὁ κ. Ἰω. Σάλτας. Ὁ δεύτερος εἶνε ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας ἐκείνους οἱ ὁποῖοι ἀποκαλύπτονται ἀπροόπτως εἰς τὰς μεγαλοπόλεις καταλαμβάνοντες τὸν χῶρον ἑνὸς ξένου. Ὁ κ. Σάλτας, ὁ ὁποῖος λείπει ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα πρὸ εἰκοσιπέντε ἐτῶν, εἶνε σήμερον διακεκριμένος ἐπιστήμων, ἰατρὸς τοῦ ὑπουργείου τῶν ταχυδρομείων καὶ τηλεγράφων τῆς Γαλλίας, ἐξασκῶν τὴν ἐπιστήμην του εἰς τὸ 6ον διαμέρισμα τῶν Παρισίων. Κάθε ἕλλην ὁ ὁποῖος ἀργεῖ νὰ γυρίσῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα, τῆς προετοιμάζει κάποιο ἐξαιρετικὸν δῶρον. Ὁ κ. Σάλτας τῆς ἔδωσε τὴν μετάφρασιν τῆς Παπίσσης, τὴν ἀνανέωσιν τοῦ Ροΐδη, καὶ αὐτὸ νομίζω πὼς εἶνε ἀρκετόν, διότι ἀποδίδω πολλὴν σημασίαν εἰς αὐτὴν τὴν τελευταίαν γελαστὴν καὶ ὑπερήφανον ἐμφάνισιν τοῦ ἐαρινοῦ ἐκείνου πνεύματος τῆς Ἀττικῆς ἐντὸς τῆς Γαλλίας. Εἰς ἐποχὴν ὅπου ἡ ἑλληνικὴ φιλολογία στέκεται ἀκόμη εἰς τὸ κατώφλιον τῆς Εὐρώπης, ἐνῷ ἄλλαι τὴν ἐπρόφθασαν καὶ ἄνοιξαν τὴν θύραν, τὸ νὰ ἐκδίδεται ὁ Ροΐδης ἀπὸ τὸν Φασκέλ, τὸ νὰ διαβάζεται, τὸ νὰ ἐξαντλῆται ἡ ἔκδοσις ἐντὸς τριῶν μηνῶν εἶνε ἕνα γεγονός. Ὁ ἕλλην ἰατρὸς μεταξὺ τῶν ἐπισκεπτῶν τοῦ σαλονιοῦ του, οἱ ὁποῖοι εἶνε συγγραφεῖς καὶ ποιηταὶ τῆς Γαλλίας, ἀνεζήτησε σύντροφον εἰς τὸ ἔργον καὶ εὗρηκε τὸν Ἀλφρέδον Ζαρρύ. Ὁ Ζαρρὺ ἦτο ἕνας λόγιος ἀπὸ τοὺς περισσότερον ἀναδιφήσαντας τὴν Παπικὴν Ρώμην, καὶ ἀπὸ τοὺς νικήσαντας δύο μεγάλας δυσκολίας εἰς τὸν κόσμον τοῦτον. Ἤξευρε λατινικὰ καὶ ἀρχαῖα ἑλληνικά. Ὁ κ. Σάλτας τὸν ἐμύησεν εἰς τὴν γλῶσσαν τῆς Παπίσσης Ἰωάννας, καὶ μία ἐπίμονος συνεργασία μᾶς ἔδωσε τὴν αἰθρίαν αὐτὴν μετάφρασιν, εἰς τὴν ὁποίαν ὑπάρχει ὁλόκληρος ὁ Ροΐδης.

***

Ὁ ἕνας ἐκ τῶν δύο μεταφραστῶν δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἰδῇ τὸ βιβλίον του. Ὁ Ἀλφρέδος Ζαρρὺ ἀπέθανεν εἰς τὸ νοσοκομεῖον πρὸ τριῶν μηνῶν. Καὶ ἀπέθανε τὴν

ἡμέραν τοῦ Ψυχοσαββάτου «μὲ ἄκραν ἐπικαιρότητα» ὅπως ἔγραψε κάποιος βιογράφος του. Ἀπέθανε διότι ἔπινε πολύ. Ἀλλὰ δὲν ἔπινε διὰ τὸν λόγον διὰ τὸν ὁποῖον πίνουν ὅλοι οἱ ἄνθρωποι... Ἦτο ὁ παραδοξότερος τῶν νέων συγγραφέων ποὺ ἐνεφανίσθησαν ποτὲ εἰς τὸ Καρτιὲ - Λατέν, σπανίως δὲ ἀλκολικὸς ἐδικαιολόγησε τὸν ἀλκολισμόν του ὅσον αὐτός. Ὁ Ζαρρὺ ἦτον ἕνα πνεῦμα ἀλλόκοτον, ἀνεξήγητον, ὀλίγον τερατῶδες καὶ πολὺ ποιητικόν, ἀπὸ ἐκεῖνα τὰ πνεύματα τὰ ὁποῖα ἔχουν τὸ μυστηριῶδες καὶ τρομακτικὸν πέταγμα τῆς νυχτερίδας. Ἀπὸ τὰ ἔργα του φαίνεται ὅτι δὲν ἤθελε ποτὲ νὰ σκεφθῇ ὑπὸ τὸν ἥλιον, καὶ ὅτι ὁσάκις ἐσκέφθη ἦτο πάντοτε νύχτα. Δὲν τὸν ἐτρόμαζεν ἐν τούτοις ποτὲ ἡ ζωὴ ὅπως τὸν Ρολλινά, ἀλλὰ ἀπεσύρετο εἰς τὸ σκότος διὰ νὰ τὴν κροϊδέψῃ. Ἦτο ἕνας παράδοξος σαρκαστής, ὁ ὁποῖος δὲν ἔγραψε καμίαν γραμμὴν ποὺ νὰ ὁμοιάζῃ μὲ σατυρικὰ βιβλία ὅλων τῶν καιρῶν, ἀλλὰ ἔγραψε πράγματα πρωτότυπα μέχρις αὐθαδείας. Ἡ πρώτη ἀρετὴ αὐτῶν τῶν πραγμάτων ἦτο ὅτι ἀνῆκον μόνον εἰς τὸν Ζαρρύ. Ὁ ἐπίλογος τοῦ ἀνεκδότου ἔργου του «Gestes et opinions du docteur Faustrolle» ἔχει ὡς ἑξῆς.

«Αὐτὸ τὸ χειρόγραφον θὰ δημοσιευθῇ ὅταν ὁ συγγραφεύς του ἀποκτήσῃ ἀρκετὴν πεῖραν ὥστε νὰ ἠμπορέσῃ νὰ τὸ καταλάβῃ τελείως».

Ἰδοὺ ἕνας ἐπίλογος ὁ ὁποῖος δὲν ὑπάρχει εἰς ὅλα τὰ βιβλία! Ὁ Ζαρρὺ εἶχε τὸ θάρρος ὄχι μόνον νὰ τὸν γράψῃ, ἀλλὰ καὶ νὰ τὸν πιστεύῃ. Εἶνε βέβαιον ὅτι πολλὰ πράγματα ἐξ ἐκείνων ποὺ ἔγραψε τὰ εἶχεν ἐννοήσει μόνον αὐτός. Ἀλλὰ ὁ ὑπερήφανος αὐτὸς παράδοξος δὲν ἠθέλησε καὶ νὰ τὰ ἐπιβάλῃ εἰς κανένα. Ἐὰν ἐδημοσίευε βιβλία, τὸ ἔκαμνε μόνον διὰ νὰ τὰ διαβάσουν ἐκεῖνοι οἱ ὁποῖοι θὰ εἶχον τὴν διάθεσιν νὰ εἰσδύσουν εἰς τὴν σκοτεινὴν γωνίαν τοῦ κόσμου εἰς τὴν ὁποίαν αὐτὸς ἐγελοῦσε καὶ ἐφαντάζετο τὰ πράγματα

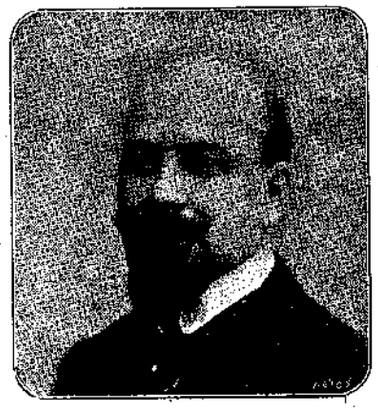

ΙΩΑΝΝΗΣ ΣΑΛΤΑΣ

κατὰ τὸν ἰδικόν του τρόπον. Εὐτυχῶς πολλοὶ τὸν παρηκολούθησαν ἕως ἐκεῖ, καὶ ὅταν ἐμελετήθη τὸ ἰδιότροπον καὶ αὐθαδέστατον ἔργον του, εἶδαν ὅτι τὸ πνεῦμα τοῦ Ζαρρὺ λάμπει εἰς τὸ σκότος, ὅπως τὰ μάτια τῆς γάτας. Εἰς τὸ ἔργον αὐτὸ ἀνεγνωρίσθησαν στρυφνότητες αἱ ὁποῖαι εἶχαν γραμμήν, καὶ σπληνικαὶ μελαγχολίαι ἀνθίζουσαι ἕνα ἐξαιρετικὸν χιοῦμορ. Τὸ παράδοξον καὶ ἔξω παντὸς τόπου καὶ καιροῦ θεατρικόν του ἔργον Ubu Roi τὸ ὁποῖον προχθὲς ἀκόμη ἐπαίχθη, ἔργον τὸ ὁποῖον εἶνε ἀπροσδιόριστον μεταξὺ Φασουλῆ, δράματος καὶ ἀριστοφανικῆς κωμῳδίας, τὸ εἶχε συνθέσει εἰς ἡλικίαν 15 ἐτῶν ὅταν ἦτο εἰς τὸ σχολεῖον διὰ νὰ σατυρίσῃ τὸν καθηγητήν του.

Τὸ ἔργον ἐπαίχθη εἰς κύκλον φίλων, ἔπειτα ἔφθασν μεχρι τοῦ θεάτρου καὶ τοῦ ἔξησφάλισε μίαν δυνατὴν φήμην πρωτοτυπίας. Ὁ Ζαρρὺ ἀπέθανε εἰς ἡλικίαν 35 ἐτῶν καὶ ὅμως ἐπρόφθασε ν' ἀφήσῃ μυθιστορήματα, μελέτας, καὶ μίαν ὀγκώδη συνεργασίαν του εἰς τὰς ἐφημερίδας, εἰς τὸν Mercure de France εἰς ἄλλα περιοδικά, ἕνα ἐκ τῶν ὁποίων εἶχεν ἐκδώσει ὁ ἴδιος μαζὶ μὲ τὸν Ρεμὺ ντὲ Γκουρμόν. Ἐπειδὴ τὸ παράδοξον αὐτὸ πνεῦμα πατοῦσεν εἰς στερεὰν μόρφωσιν καὶ εἰς κλασσικὰς σπουδάς, ὑπάρχει μεταξὺ τῶν τυπωμένων βιβλίων του καὶ ἡ «Μεσσαλίνα», ὀγκῶδες μυθιστόρημα τῆς ἀρχαίας Ρώμης τὸ ὁποῖον ἐγράφη κατόπιν ἀληθινῆς ἐρεύνης εἰς τὸν Ρωμαϊκὸν κόσμον. Ἡ λεπτομέρεια αὐτὴ ἐξηγεῖ πῶς ὁ Ζαρρὺ ἠσθάνθη ἐνδιαφέρον διὰ τὸ βιβλίον τοῦ Ροΐδη.

***

Ὁ Ζαρρὺ ὡς ἄνθρωπος οὐδέποτε ἐψεύσθη πρὸς τὸν συγγραφέα. Ἐζοῦσεν ὅπως ἔγραφε. Ἦτο παράδοξος εἰς τὸ σπίτι του εἰς τὸ καφφενεῖον καὶ εἰς τὸν δρόμον ὅπως καὶ εἰς τὰ βιβλία του: Ἐπλησίαζε μόνον τὸν κύκλον τοῦ Μωρεὰς εἰς τὸ Καρτιὲ - Λατέν. Μέγας ξενύχτης καὶ μέγας πότης. Εἰς τὸ δωμάτιόν του εἶχε κουκουβάγιες. Αὐτὰ τὰ πουλιὰ, ἔλεγε, μισοῦνται ἀπὸ τὸ πλῆθος διότι κοιμῶνται τὴν ἡμέραν καὶ ζοῦν τὴν νύχτα, ὅπως αὐτός.

Ἀλλὰ τ' ἀγαποῦσε διότι «ils chantent dans son oeuvre»... Κοντός, ρωμαλέος, νευρικός, χλωμός, μελαχροινός, μανιώδης σπαθιστής, ἦτο πάντοτε εὔθυμος, ἐκτάκτως ἀγαθός, καὶ περιεφρόνησεν ἐντελῶς κάθε τρόπον μὲ τὸν ὁποῖον ἠμποροῦσε νὰ καλλιτερεύσῃ τὴν τύχην του. Ὁ «Φιγαρώ» τὸν ἀκριβοπλήρωνε διὰ νὰ τοῦ γράψῃ ἕνα μικρὸν οὐμοριστικὸν ἄρθρον. Ἀλλὰ τὴν τρίτην ἡμέραν ὁ Ζαρρὺ ἐδραπέτευσεν ἀπὸ τὸν «Φιγαρώ», συχαινόμενος τὴν ὑποχρέωσιν νὰ παραδίδῃ ἕνα χειρόγραφον εἰς ὡρισμένην ὥραν. Μὲ ἓξ χιλιάδες φράγκα ποὺ ἐκέρδισεν ἀπὸ τὴν «Μεσσαλίναν» ἔκτισεν εἰς τὴν ἐξοχὴν ἕνα σπιτάκι καὶ ἐκάθισε μέσα, μόνος, ἐξαφανισμένος καὶ εὐτυχής.

Ὁ Μιρμπὼ τὸν εἶχε καλέσει κάποτε εἰς γεῦμα. Ὁ Ζαρρὺ ἐπῆγεν εἰς τὸ γεῦμα μεθυσμένος ἀπὸ ἀψέντι.

— Γιατὶ πίνετε; Τὸν ἠρώτησεν ἡ κυρία Μιρμπώ.

— Διότι μόνον ἐκεῖνος ποὺ πίνει εἶνε δυνατός, κυρία μου.

— Ἀλλὰ οἱ ταῦροι εἶνε δυνατοί, χωρὶς νὰ πίνουν.

— Δὲν πίνουν οἱ ταῦροι; Τότε τοὺς συλλυποῦμαι!

Ἔπεσεν ἄρρωστος αἰφνιδίως, ἀπὸ τὸν ἀλκολισμόν. Τὸν ἐπῆγαν εἰς τὸ νοσοκομεῖον, καὶ ἐκεῖ, ἀπέθανε ἀφίνων τὴν πλέον ἀπρόοπτον τελευταίαν θέλησιν. Εἰς τὰς τελευταίας του στιγμὰς ὁ φίλος του ἔσκυψε καὶ τὸν ἠρώτησε.

— Θέλεις τίποτε;

Ὁ Ζαρρὺ ἀπήντησεν.

— Ἕνα cure-dent!

Ὁ φίλος του ἔμεινε κόκκαλο, ὁ Ζαρρὺ κατώρθωσε νὰ εἶνε ἀπρόοπτος ἕως τὸ τελευταῖον δευτερόλεπτον τῆς ζωῆς του.

***

Ἡ μεγάλη ἀγάπη του πρὸς τοὺς κλασσικοὺς — ἡ ὁποία τὸν ἔκαμνε ν' ἀπαγγέλλῃ μὲ τὰ λαμπρά του ἑλληνικὰ στίχους ἀρχαίων ἑλλήνων ποιητῶν εἰς τὸ καφφενεῖον—ἔφερε φυσικὰ καὶ τὴν προσέγγισίν του πρὸς τὸν Ροΐδην, μέχρι τοῦ σημείου ἐκείνου τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀφοσιώσεως, τὸ ὁποῖον χρειάζεται διὰ νὰ γίνῃ ἡ μετάφρασις. Ὀφείλομεν εἰς αὐτὸν καὶ εἰς τὸν κ. Σάλταν ἕνα δῶρον σημαντικόν: Μετέφρασαν καὶ διέδωσαν εἰς μίαν ἀπὸ τὰς πρώτας γλώσσας τῆς γῆς ἕνα ἔργον τὸ ὁποῖον δικαιοῦται νὰ ὀνομασθῇ *σπάνιον* χωρὶς νὰ χάσῃ τίποτε ἡ λέξις, τὴν Πάπισσαν Ἰωάνναν. Ἡ Γαλλία θὰ γνωρίσῃ ἕνα κλασσικὸν τῆς νέας Ἑλλάδος, τὸν Ἐμμανουὴλ Ροΐδην. Καὶ μόνον διὰ τῆς ἐμφανίσεως τῆς Γαλ-

λικῆς μεταφράσεως εἰς τὴν βιτρίναν τοῦ κ. Ἐλευθερουδάκη θὰ λάβῃ ἀφορμὴν νὰ μάθῃ ἡ νέα Ἑλλὰς ὅτι ὁ ὑπέροχος ἐκεῖνος βαρήκοος, ὁ ἀριστοκράτης ἐρημίτης τῆς ὁδοῦ Νικοδήμου, ἀπέναντι τοῦ ὁποίου ἡ πολιτικὴ ἔδειξεν ὅλην τὴν χυδαιότητά της καὶ τὰ ἑλληνικὰ πλήθη ὅλην των τὴν ἀμάθειαν καὶ τὴν ἀνυποψίαν, ὑπῆρξεν—ὑπάρχει ἄρα γε ἀμφιβολία περὶ αὐτοῦ;—ἕνας ἀπὸ τοὺς ἀφθάστους οὐμοριστὰς καὶ ἀπὸ τοὺς ὀλίγους συγγραφεῖς εἰς ὅλον τὸν κόσμον!

Ζ. ΠΑΠΑΝΤΩΝΙΟΥ

ΓΡΑΜΜΑΤΑ ΤΕΧΝΗ ΕΠΙΣΤΗΜΗ

ΜΕ πολλὴν ἀπογοήτευσιν βλέπομεν τὸν πόλεμον ποὺ ἡ κριτικὴ Ἐπιτροπὴ τοῦ Ὑπουργείου ἔστησε κατὰ τοῦ διακεκριμένου παιδαγωγοῦ κ. Κουρτίδη, τοῦ ὁποίου ἀπέρριψε τὸ ὑποβληθὲν εἰς τὸν διαγωνισμὸν βιβλίον, διότι εἰς τὰ διηγήματά του τά προωρισμένα διὰ μικρὰ παιδιὰ μετεχειρίζετο τὴν κατάληξιν ουν ἀντὶ ουσι. Ἡ ἐπιτροπὴ δὲν ἐπρόσεξε, φαίνεται, εἰς τὰς παιδαγωγικὰς ἀρετὰς τοῦ ὑποβληθέντος ἔργου, ἀλλὰ μόνον εἰς τοὺς γραμματικοὺς τύπους ὅπως συμβαίνει πάντοτε εἰς αὐτὸν τὸν δύσμοιρον τόπον, ὅπου ὁ σχολαστικισμὸς θέλει νὰ πνίξῃ κάθε ζωὴν καὶ κάθε αἴσθημα.

Οἱοσδήποτε ἔπαινος διὰ τὸν κ. Κουρτίδην προερχόμενος ἀπὸ ἡμᾶς, ἀποβαίνει περιττός. Εἰς τοὺς ἀναγνώστας τοῦ περιοδικοῦ τούτου καὶ εἰς ἐκείνους ποὺ παρακολουθοῦν τὴν φιλολογικήν μας κίνησιν, εἶνε γνωστὴ ἡ λογοτεχνικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ ἀξία του. Ὁ συγγραφεὺς τόσων ὡραίων διηγημάτων καὶ μελετῶν φιλολογικῶν ἢ ψυχολογικῶν, τοῦ ὁποίου ἡ συνεργασία εἶνε περιζήτητος εἰς τὰ περιοδικὰ καὶ τὰς ἐφημερίδας, διακρίνεται ὄχι μόνον διὰ τὸν πλοῦτον τῶν γνώσεών του, ἀλλὰ διὰ τὴν ἁπαλότητα τοῦ ὕφους του ποὺ ἐγκλείει δύναμιν, χρῶμα καὶ αἴσθημα. Δὲν ἐπερίμεναμεν, οὔτε ἡμεῖς, οὔτε ὁ ἀγαπητὸς συνεργάτης τῶν «Παναθηναίων» νὰ πλέξῃ τὸ ἐγκώμιον τῆς ἐπιστημονικῆς του ἀξίας ὁ κ. καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας. Ἐπεριμέναμεν ὅμως ἀπὸ τοὺς κριτάς του κάτι περισσότερον.

Ἂν τὸ πρᾶγμα ἔθιγε μόνον κριτὰς καὶ διαγωνιζομένους, δὲν θὰ ἦτο ἴσως τόσον σοβαρόν. Δυστυχῶς εἶνε ἐπιβλαβὲς διὰ τὸ Ἔθνος, τόσον μάλιστα, ὥστε ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου καὶ συνεργάτης τῶν «Παναθηναίων» κ. Γεώργιος Χατζηδάκης νὰ κηρυχθῇ ἄνευ περιστροφῶν πλέον ὑπὲρ τῆς ἁπλοποιήσεως τῆς γλώσσης. Ὁ Μιστριωτισμὸς ἀφ' ἑνὸς καὶ ὁ Ψυχαρισμὸς ἐξ ἄλλου, ἰδοὺ οἱ ἐφιάλται τοῦ Ἔθνους. Καὶ ὁ ἕνας καὶ ὁ ἄλλος μᾶς ἐκούρασαν.

ΑΓΓΕΛΛΕΤΑΙ ἡ ἔκδοσις ὅλης τῆς ἱστορικῆς καὶ φιλολογικῆς ἐργασίας τοῦ φίλου συνεργάτου μας καὶ ἐφόρου τῆς Ἐθνικῆς Βιβλιοθήκης κ. Δ. Γρ. Καμπούρογλου. Ἡ ἔκδοσις θ' ἀρχίσῃ μὲ τὴν *Ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν ὑπὸ τοὺς Τούρκους*, τῆς ὁποίας τὸ δεύτερον μέρος εἶναι ἀνέκδοτον, θὰ κοσμῆται δὲ ἀπὸ πολλὰς εἰκόνας καὶ σχεδιογραφήματα. Ὁ συγγραφεύς, ἀπὸ ἐτῶν καταγινόμενος εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἀθηνῶν, συνέλεξε πλούσιον ὑλικόν, ἠρεύνησε πηγάς, ἐμελέτησε μὲ ὑπομονὴν καὶ μὲ ἀγάπην τὸ προσφιλὲς εἰς αὐτὸν θέμα, τὸ ὁποῖον θὰ μᾶς δώσῃ πλῆρες, μὲ τελείαν τὴν εἰκόνα τοῦ βίου τῶν Ἀθηνῶν θρησκευτικοῦ, δημοσίου, κοινωνικοῦ, πνευματικοῦ, ἰδιωτικοῦ.

ΕΞΕΔΟΘΗ τελευταίως ὁ πρῶτος τόμος τῶν *Ἁπάντων* τοῦ Γάλλου διηγηματογράφου Γκὺ δὲ Μωπασσὰν περιλαμβάνων τὸ γνωστόν του διήγημα «Boule de Suif» καθὼς καὶ τὴν ἀνέκδοτον ἀλληλογραφίαν του μὲ τὸν Φλωμπὲρ, τὴν μητέρα του καὶ μερικοὺς φίλους. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται εἶνε ἁπλούσταται καὶ φυσικώταται, καὶ μᾶς δεικνύουν τὴν ἐπίδρασιν ποὺ ἐξήσκησεν ὁ Φλωμπὲρ ἐπὶ τοῦ νεαροῦ διηγηματογράφου.

Ὁ Μωπασσὰν κατὰ τὸν Jean de Gourmont καὶ εἰς αὐτὰ τὰ μυθιστορήματά του παραμένει πάντοτε ὁ εὐχάριστος διηγηματογράφος χωρὶς νὰ εἶνε ποτὲ ὁ μέγας συγγραφεὺς ὅπως τὸν ἀπεκάλεσαν οἱ κριτικοὶ καὶ οἱ θαυμασταί του. Μολονότι ἔχει πολλὰ προτερήματα κυριολεξίας καὶ συντομίας, μολονότι γνωρίζει τὴν τέχνην του καλῶς καὶ χωρὶς νὰ τὸ δεικνύῃ μάλιστα, ἐν τούτοις τὸ ὕφος του στερεῖται αὐτῆς τῆς ἀκτινοβολίας τῆς σκέψεως διὰ τῆς ὁποίας μαντεύει κανεὶς μερικὰ πράγματα κάτω ἀπὸ τὰς λέξεις. Εἰς τὸν Μωπασσὰν δὲν ὑπάρχει τίποτε πέραν ἢ κάτωθι τῆς τυπωμένης φράσεως. Φυσιολάτρης ὑπῆρξε ἀλλὰ χωρὶς ὑπερβολάς. Μαθητὴς τοῦ Φλωμπὲρ εἰργάσθη σύμφωνα μὲ τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας τοῦ διδασκάλου του.

Ἐν τούτοις εἰς τὴν συγγραφὴν τῶν διηγημάτων καὶ τῶν μυθιστορημάτων του ποὺ φαίνονται γραμμένα μὲ πολλὴν εὐχέρειαν, κατέβαλε μεγάλον κόπον· διὰ ν' ἀντέχῃ δὲ εἰς τὴν κόπωσιν κατέληγεν εἰς τὸν καφὲν ὅστις τὸν ἐκράτει πάντοτε εἰς πνευματικὴν διέγερσιν. Εἶνε πολὺ θλιβερὸν νὰ σκέπτεται κανεὶς ὅτι τὸ ἔργον αὐτό, τὸ τόσον ὑγιές, ἐπραγματοποιήθη ἔπειτα ἀπὸ μόχθον πολύν.

Ὁ Μωπασσὰν δὲν ἦτο προικισμένος ὡς συγγραφεὺς ἀπὸ τὴν φύσιν, καὶ τὸ ἔργον του ὄζει λυχνίας ὡς θὰ ἔλεγον οἱ ἀρχαῖοι. Τὸ αὐθόρμητον δὲν ἀποτελεῖ χαρακτηριστικὸν τοῦ ἔργου του καὶ ἡ ἐν αὐτῷ ἐνυπάρχουσα συγκίνησις προσφέρεται εἰς τὸν ἀναγνώστην μὲ δόσεις καθαρῶς ἐκ τῶν προτέρων καθορισμένας.

Καὶ ὁ Ζὰν δὲ Γκουρμὸν ἐρωτᾶ εἰς τὸ τέλος τοῦ ἄρθρου του: εἶνε αὐτὸ τέχνη; Βεβαίως τέχνη δὲν εἶνε νὰ ἐγκαταλείπεται κανεὶς εἰς τὴν αἰσθηματικότητά του ἀλλ' οὔτε πάλιν νὰ κρύπτεται πίσω ἀπὸ τὸ τεχνικὸν μέρος τοῦ ἐπαγγέλματός του.

Ἡ κ. Pierre Curie ἐδημοσίευσε ὡραῖον πρόλογον εἰς τὰ ἔργα τοῦ μεγάλου φυσικοῦ ὁ ὁποῖος μετὰ τῆς συζύγου του ἀνεκάλυψε τὸ ράδιον. Ἰδοὺ μερικὰ ἀποσπάσματα, ὅπου μᾶς δίδει τὴν φυσιογνωμίαν του.

Ὁ Pierre Curie—λέγει ἡ σύζυγός του—ὑπῆρξεν ἐξ ἐκείνων τῶν ἀνθρώπων ποὺ τὸ ἐπιστημονικόν των ἔργον ἔχουν ὡς μόνον σκοπὸν τῆς δραστηριότητός των. Ἀπὸ νέος ἀκόμη, ἐρωτευμένος μὲ τὰς ἐπιστημονικὰς ἐρεύνας, εἶχεν ἀποξενωθῇ ἀπὸ τὸν κόσμον καὶ ἡ βραχεῖα ζωή του δὲν ἦτο τίποτε ἄλλο παρὰ ἀδιάκοπος ἐργασία. Τοιουτοτρόπως ἡ ζωή του εὑρίσκετο πάντοτε ἐν ἁρμονίᾳ μὲ τὸ ἰδεῶδες τῆς νεανικῆς του ἡλικίας· καὶ συμφώνως μὲ τὴν σκέψιν τῶν εἴκοσί του ἐτῶν τὴν διατυπωθεῖσαν ἔκτοτε εἰς τὰς σελίδας ποὺ ἔγραφε τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, κατώρθωσε «νὰ μετατρέψῃ τὴν ζωήν του εἰς ὄνειρον καὶ τ' ὄνειρον εἰς πραγματικότητα».

Σοβαρὸς καὶ σιωπηλὸς ἔζη μὲ τὰς σκέψεις του μὴ δυνάμενος νὰ ὑποφέρῃ τὸν κοσμικὸν θόρυβον. Ὅταν ἐτελείωνε τὰς ἐργασίας του ἐπροτίμα νὰ τρέχῃ εἰς τὴν ἔξοχὴν τὴν ὁποίαν τόσον ἠσθάνετο καὶ τελείως ἐγνώριζε. Χαρακτῆρος εὐθυτάτου ἦτο δίκαιος, καὶ πρὸς τὸν ἑαυτόν του καὶ πρὸς τοὺς ἄλλους καὶ εἰς πᾶσαν περίστασιν προσεπάθει αἱ πράξεις του νὰ διατελοῦν εἰς ἁρμονίαν μὲ τὰς σκέψεις του. Εἰς τὴν οἰκογενειακήν του ζωὴν δὲν ἦτο προσιτὸς ἢ μὴ μόνον δι' ὅσους ἠγάπα. Ἡ καλωσύνη του ὅμως καὶ ἡ γλυκύτης τοῦ χαρακτῆρος του τοῦ ἐξησφάλιζαν τὴν συμπάθειαν ὅλων ἐκείνων ποὺ ἔτυχε νὰ τὸν πλησιάσουν.

Εἰς τὰς ἐρεύνας του τὰς ἐπιστημονικὰς καὶ εἰς τὰς σκέψεις του δὲν τὸν ὤθει καμία φιλοδοξία, κανένας ὑπολογισμὸς διὰ τὰς τιμὰς καὶ τὴν φήμην, παρὰ μόνον ἡ ἀκραιφνὴς ἀγάπη πρὸς τὴν πρόοδον τῆς ἐπιστήμης.

ΠΛΗΘΟΣ βιβλίων γράφονται κατ' ἔτος διὰ τὸν Βάγνερ καὶ ἐπιστολαί του ἐξεδόθησαν εἰς τόμους. Τώρα ἐδημοσιεύθησαν ἄλλοι δύο ὀγκώδεις τόμοι ἐπιστολῶν του (1842 - 1863) πρὸς τὸν Λίστ καὶ τὴν πρώ-

την σύζυγόν του. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται, ζωηραί, περιγραφικαὶ γεμᾶται χάριν καὶ ποίησιν ἔχουν μεγάλην σπουδαιότητα καὶ διὰ τὰς ἰδέας αἱ ὁποῖαι ἀνακινοῦνται εἰς αὐτὰς καὶ διὰ τὰς ἀγνώστους πληροφορίας, τὰς ὁποίας λαμβάνομεν περὶ τοῦ ἰδιωτικοῦ καὶ οἰκογενειακοῦ βίου τοῦ ποιητοῦ.

Ὁ Βάγνερ ἐγνώρισε καὶ ἠγάπησε τὴν ἠθοποιὸν Μίνναν Πλάνερ εἰς τὸ Μαγδεβοῦργον, τὴν ἐνυμφεύθη δὲ τῷ 1836. Ἀπὸ τὸ 1861 ἔζη χωριστά. Ἡ πρώτη του σύζυγος, ἡ ὁποία ἦτο πολὺ ὑποδεεστέρα του πνευματικῶς καὶ δὲν ἦτο εἰς θέσιν νὰ παρακολουθήσῃ τὴν καλλιτεχνικήν του ἀνάπτυξιν παρενέβαινε ἐπιβλαβῶς εἰς τὴν ζωὴν τοῦ μεγαλοφυοῦς καλλιτέχνου μὲ τὴν ἀφόρητον, σχεδὸν παθολογικὴν ζηλοτυπίαν της. Ὁ Βάγνερ μολονότι ἔζη μακράν της εἶχε στοργὴν πρὸς αὐτὴν καὶ τῆς ἔγραφε τακτικά. Αἱ ἐπιστολαὶ αὗται ἔχουν σχεδὸν χαρακτῆρα ἡμερολογίου καὶ περιέχουν πολὺ ἐνδιαφερούσας λεπτομερείας. Ἀπὸ ἄλλας ἐπιστολάς, ὅπως εἶναι αἱ πρὸς τὸν Λίστ, φαίνεται τὸ ἀνυπέρβλητον καλλιτεχνικὸν μεγαλεῖον μέσα εἰς τὰς βαθείας καὶ ὑψηλὰς φιλοσοφικὰς περὶ τέχνης ἐκδηλώσεις του. Εἰς αὐτὰς ἐδῶ φαίνεται τὸ ἀνθρώπινον μεγαλεῖον τοῦ Βάγνερ. Ἡ εὐγένεια τῆς καρδίας του, ἥτις δὲν ἦτο κατωτέρα τῆς δημιουργικῆς του μεγαλοφυΐας.

ΕΙΣ τὴν «Βερολίνειον Ἐπιθεώρησιν» ὁ Ἐρνέστος Ἕλστερ εἰς συνεχῆ ἄρθρα ὁμιλεῖ διὰ τὰς σχέσεις τοῦ Χάϊνε μετὰ τοῦ Λάουμπε. Οἱ δύο φίλοι ἐγνωρίσθησαν μετὰ ἑξαετῆ ἀλληλογραφίαν καὶ ὕστερα ἀπὸ τὴν πρώτην των συνέντευξιν, μολονότι αὕτη δὲν ἦτο ἀντισημιτικὴ ἐν τούτοις ὁ Λάουμπε ἔγραψε πρὸς τὸν Χάϊνε «Σᾶς ἐκτιμῶ πολύ, ἀλλὰ σεῖς οἱ Ἑβραῖοι ἔχετε διαφορετικὸν ὀργανισμὸν ἀπὸ ἡμᾶς τοὺς Γερμανούς».

Οἱ δύο φίλοι κατοικοῦσαν εἰς τὸ Παρίσι πολὺ πλησίον καὶ μαζὶ ἐσύχναζον εἰς τὰ φιλολογικὰ σαλόνια τῆς ἐποχῆς. Ὁ Λάουμπε μάλιστα διηγεῖται εἰς ἕνα γράμμα του γραμμένον μὲ πολὺ πνεῦμα, τὴν βραδυὰ ὅπου εἰς τὸ σαλόνι τοῦ Μαρκησίου Κιουστὶν κατὰ τὸ 1839 ἔκαμε τὴν γνωριμίαν τοῦ Βαλζάκ, τοῦ Λαμαρτίνου, τοῦ Ζιραρντὲν καὶ ἄλλων. Εἰς μίαν συγκέντρωσιν πάλιν εἰς τὸ σαλόνι τῆς Γεωργίας Σάνδης ὁ Χάϊνε ἀνεδείχθη ἀληθῶς «αὐτοκράτωρ τοῦ πνεύματος».

Ὁ Χαΐνε παρουσίαζε τοὺς φίλους του Γάλλους συγγραφεῖς καὶ ποιητὰς εἰς τὸν Λάουμπε. Εἰς ἕνα πρόγευμα τοῦ Λάουμπε πρὸς τὸν Χάϊνε τὸν Δεκέμβριον τοῦ 1839 ἔλαβε μέρος καὶ ἕνας πτωχὸς μουσικός, νεώτατος ἀκόμη, τὸν ὁποῖον ὁ Χάϊνε πρωτοεγνώριζε καὶ ὅστις ἐκαλεῖτο ἁπλούστατα Ῥιχάρδος Βάγνερ.

ΜΕΤΑΦΡΑΖΟΜΕΝ μερικὰς σκέψεις ἀπὸ ἕνα νέον βιβλίον «Pensées Féminines» τῆς κ. Κλαὶρ Μπαόνερ. Ὅπως λέγει ὁ Φαγκὲ εἰς τὴν κριτικήν του, ἡ ἐντύπωσις τοῦ βιβλίου αὐτοῦ εἶναι ὅτι ἡ συγγραφεὺς τὸ ἔγραψε ὄχι κυρίως σκέψεως ἀλλ' ἐμπνευομένη κατ' εὐθεῖαν ἀπὸ τὴν γύρω της ζωήν:

«Μὲ τὸ ν' ἀνατρέφωμεν τὸ παιδί μας, ἀνατρέφομεν τὸν ἑαυτόν μας. Ἐξ αἰτίας τοῦ παιδιοῦ, διορθώνομεν τὰ δικά μας ἐλαττώματα καὶ ἀποκτῶμεν ἀρετὲς, ποὺ ὡς τότε οὔτε τὲς σκεφθήκαμε».

«Τὸ κλείσιμο τῆς πόρτας μᾶς λέγει, ἂν ἐκεῖνος ποῦ τὴν ἔκλεισε μᾶς συνώδευσε μὲ ἀγάπην ἢ μᾶς ἀποχαιρέτησε μὲ εὐχαρίστησιν.»

«Ὅπως ἐκεῖνοι ποὺ ἀνεβαίνουν ἕνα βουνὸ ἔτσι καὶ αἱ ἀρεταὶ κρατοῦνται ἡ μία μὲ τὴν ἄλλην. Μία μονάχα νὰ πέσῃ, πέρνει μαζί της καὶ τὰς ἄλλας.»

«Ἡ σιωπὴ χαρίζει τὴν φρόνησιν· ἡ φρόνησις χαρίζει τὴν σιωπή».

«Ὁ γέρος δὲν σέρνει μονάχα τὸ βάρος τῶν ἐτῶν· περισσότερον ἀκόμη σύρει τὸ βάρος τῶν θλιβερῶν στιγμῶν».

«Ἐκεῖνος ποὺ πεθαίνει εἴκοσι χρόνων, γενιέται ἄλλη μιὰ φορὰ γιὰ κείνους ποὺ τὸν ἀγαποῦν».

«Ἡ κριτικὴ εἶναι εἶδος ἐγωϊστικόν, ἐκλέγει ὡς βάθρα της τὰς ἀδυναμίας τῶν ἄλλων.

ΟΛΙΓΟΣΤΙΧΑ

Κατὰ τοὺς θερινοὺς μῆνας Ἰούνιον, Ἰούλιον, Αὔγουστον καὶ Σεπτέμβριον τὰ «Παναθήναια» ἐκδίδονται ἅπαξ τοῦ μηνὸς εἰς τεύχη διπλᾶ.

Ὁ Δῆμος Ἀθηνῶν διοργάνωσε μεγαλοπρεπῆ εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἁγίου Κωνσταντίνου, τὴν πένθιμον ἑορτὴν τῆς 29 Μαΐου. Περὶ τὸ κενοτάφιον τοῦ αὐτοκράτορος Κωνσταντίνου Παλαιολόγου ἐψάλη ἡ λειτουργεία καὶ ἐξεφώνησε λόγον ὁ καθηγητὴς τοῦ Πανεπιστημίου κ. Ν. Πολίτης, ἀπήγγειλε δὲ ποίημα ὁ κ. Ματσούκας.

Νέον δρᾶμα τρίπρακτον ἔγραψε ὁ κ. Παῦλος Νιρβάνας *Τὰ Χελιδόνια*, προωρισμένον διὰ τὸ θέατρον τῆς κ. Κυβέλης.

Ὁ ἀγαπητὸς συνεργάτης μας κ. Νῖκος Α. Βέης ἔλαβε τὸ δίπλωμα διδάκτορος τῆς Φιλολογίας.

Ἐπιτροπὴ μὲ πρόεδρον τὸν Σεβ. Μητροπολίτην Ἀθηνῶν θὰ συλλέξῃ ἐράνους πρὸς ἀνέγερσιν ἀνδριάντος τοῦ Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ εἰς τὴν Δημητσάναν.

Πρύτανις τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου διὰ τὸ νέον ἀκαδημαϊκὸν ἔτος ἐξελέγη ὁ καθηγητὴς τῶν μαθηματικῶν κ. Κυπάρισσος Στέφανος.

Ὁ Διοικητὴς τῆς Ἐθνικῆς Τραπέζης κ. Στέφανος Στρέϊτ ἀνηγορεύθη ὑπὸ τῆς Συγκλήτου ἐπίτιμος καθηγητὴς τοῦ Ἐθνικοῦ Πανεπιστημίου.

Ἡ «Χειραφετημένη» τοῦ κ. Χρ. Παπαζαφειροπούλου περὶ τῆς ὁποίας ἔγραψαν τὰ «Παναθήναια» θὰ δοθῇ ἐφέτος εἰς τὰς Ἀθήνας.

Εἰς τὴν «Ἴσιδα» τῶν Παρισίων τὸ φιλολογικὸν περιοδικὸν ποὺ διευθύνει ὁ κ. Ἀριστείδης Παρθένης δημοσιεύονται δύο ποιήματα ἐν μεταφράσει τοῦ κ. Κλήμη Πορφυρογεννήτου.

Θεωρεῖται βέβαιον ὅτι αἱ Ἑλληνορουμανικαὶ σχέσεις θὰ ἐπαναληφθοῦν καὶ ὅτι ὡς πρέσβυς τῆς Ἑλλάδος εἰς τὸ Βουκουρέστιον θὰ διορισθῇ ὁ κ. Ἀνδρέας Παπαδιαμαντόπουλος Γενικὸς Πρόξενος τώρα εἰς τὴν Κωνσταντινούπολιν.

Ἡ κόμησσα Tatiana Suchotin, κόρη τοῦ Λέοντος Τολστόη, ἐδημοσίευσε τὰς περὶ τοῦ Τουργκένιεφ ἐντυπώσεις της, ὅπου διηγεῖται πῶς ὁ ἔνδοξος πατέρας της καὶ ὁ Τουργκένιεφ ἦσαν ἐπὶ πολὺ ψυχραμένοι καὶ δὲν συνεδέθησαν διὰ φιλίας παρὰ τὸ 1878 ὅτε ὁ Τουργκένιεφ ἐφιλοξενήθη παρὰ τοῦ Τολστόη εἰς τὴν Γιασνάγιαν Πολιάναν. Ἐν τούτοις ὁ Τουργκένιεφ οὐδέποτε ἀπεδέχετο τὰς ἰδέας τοῦ Τολστόη.

Μεταξὺ τῶν Αὐτοκρατόρων τῆς Ρωσσίας καὶ τῆς Γερμανίας καὶ τῶν Βασιλέων τῆς Δανίας καὶ τῆς Σουηδίας ὑπεγράφη σύμβασις τῆς ὁποίας σκοπὸς εἶνε ἡ ἀμοιβαία ἐγγύησις περὶ διατηρήσεως τοῦ καθεστῶτος ὡς πρὸς τὰ σύνορά των ἐν περιπτώσει περιπλοκῶν.

Τὸν προσεχῆ Ἰούλιον θὰ γίνῃ εἰς τὸ Λονδῖνον τὸ διεθνὲς δημοσιογραφικὸν συνέδριον.

Εἰς τὴν «Ν. Ἐπιθεώρησιν» τοῦ Βερολίνου ἐδημοσιεύθησαν δύο ἀνέκδοτοι ἐπιστολαὶ τοῦ Μπετόβεν. Ἡ μία ἀπευθύνεται εἰς τὸν δικηγόρον του ἐν Πράγᾳ καὶ τὸν παρακαλεῖ νὰ ἐνεργήσῃ ὅπως μὴ τοῦ διακοπῇ ἡ ἐκ 4.000 φιορινίων ὑποτροφία.

Ὁ Δανὸς κριτικὸς Γεώργιος Μπράντες εἰς ἕνα του ἄρθρον ὁμιλεῖ περὶ τῶν Ἑλληνικῶν φυσιογνωμιῶν εἰς τὴν σύγχρονον ποίησιν. Εὑρίσκει ὅτι ὁλόκληρος ἡ ποίησις κατὰ τὰ τελευταῖα χρόνια στρέφεται πρὸς τὴν ἀρχαιότητα.

Ἡ Λαίδη Σέσιλ εἰς τὴν «Ἐθνικὴν Ἐπιθεώρησιν» τοῦ Λονδίνου γράφει μακρὸν ἄρθρον εἰς τὸ ὁποῖον ἐπιτίθεται κατὰ τῶν συνηγόρων τοῦ ἀρχαίου ἐνδύματος. Κάθε ἔνδυμα, λέγει, ἔχει τὴν ἐποχήν του καὶ εἶναι ματαιοπονία νὰ ζητῇ κανεὶς πράγματα ποὺ δὲν γίνονται.

Εἰς τὴν «Nuova Anthologia» τῆς Ρώμης ὁ ποιητὴς Α. Φογκατσάρο δημοσιεύει ἐκ τοῦ τόμου τῶν ποιήσεών του ποὺ θὰ ἐκδώσῃ προσεχῶς, ἕνα ἀπόσπασμα ἐπιγράφόμενον τὸ «Τραγοῦδι τῆς Ἀγωνίας» γεμᾶτο ἀπὸ λυρισμὸν καὶ ποιητικὴν ὁρμήν.

Ὁ Οὐΐλιαμ Σὸρπ δαμοσιεύει εἰς τὸ Ἀγγλικὸν περιοδικὸν «Harper's» ἄρθρον διὰ τοῦ ὁποίου ὑποστηρίζει ὅτι ἡ ἀμφισβητουμένη ὡς ἔργον τοῦ Σαίξπηρ τραγῳδία «Τίμων ὁ Ἀθηναῖος» εἶνε ἀσφαλῶς ἔργον τοῦ μεγάλου Ἄγγλου τραγικοῦ.

Ὁ Πουτσίνης ἤρχισε τὴν μελοποίησιν νέου μελοδράματος «Ἡ κόρη τῆς δύσεως», τὸ ὁποῖον θὰ παιχθῇ εἰς τὴν Σκάλαν πιθανῶς τὴν προσεχῆ ἄνοιξιν. Ἡ ὑπόθεσις τοῦ ἔργου ἐλήφθη ἀπὸ τὸ δρᾶμα τοῦ Belasco «Ἡ κόρη τῆς χρυσῆς Δύσεως» τὸ ὁποῖον μὲ πολλὴν ἐπιτυχίαν παίζεται εἰς τὴν Ἀμερικήν. Ὁ Πουτσίνης ἐργάζεται διαμένων ἐκ περιτροπῆς εἰς τὰς τέσσαρας ἐπαύλεις του ἐν Torre del Lago, Salsomaggiore, Chiatri καὶ Abetone.

ΝΕΑΙ ΕΚΔΟΣΕΙΣ

Σὰν παραμύθια Ἀχιλλέα Γεωργιάδη. Ἀθῆνα δρ. 1.

Ἱστορία τῆς Μουσικῆς H. A. Köstlin μετάφρ. Ἀναστασίου Κ. Μάλτου. Βιβλιοθήκη Μαρασλῆ Ἀθῆναι δρ. 7.50.

Les deux Testaments par Pol Arcas. Ἔκδοσις γαλλικὴ τοῦ «Monde Hellénique». τῶν ***Δύο Διαθηκῶν*** Πολ. Δημητρακοπούλου. Ἀθῆναι, τυπ. «Ἑστία».

Il poeta Marinetti Tullio Panteo. Milano Sole. Edit. Milanese.

ΑΛΛΗΛΟΓΡΑΦΙΑ

Κον N. B. Ἀθήνας. — Γραμμένον μὲ ἀμέλειαν καὶ μὲ βίαν. Ἔχει κ' ἐμορφιὲς ποὺ χάνονται ὅμως.

ΖΗΤΕΙΤΑΙ τὸ διπλοῦν τεῦχος ἀρ. 163-164 τοῦ Ἰουλίου 1907, πρὸς δρ. 5.

ΠΡΟΣ ΤΟΥΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΤΑΣ ΜΑΣ

ΚΑΘΕ συνδρομητὴς τῶν «*Παναθηναίων*» ὁ ὁποῖος ἐγγράφει ΕΝΑ νέον συνδρομητὴν ἐτήσιον καὶ συναποστέλλει τὸ τίμημα τῆς ἐγγραφῆς, λαμβάνει ὡς δῶρον ΔΕΚΑ βιβλία ἀπὸ τὴν Α' Σειρὰν τοῦ κατωτέρω καταλόγου ἢ ΤΡΙΑ ἀπὸ τὴν Β' Σειράν.

Πρὸς εὐκολίαν ἐκείνων οἱ ὁποῖοι θέλουν νὰ ἐκλέξουν καὶ ἀπὸ τὰς 2 Σειρὰς μαζί, διατιμῶμεν ἐν γένει τὰ βιβλία τῆς Α' Σειρᾶς πρὸς Δρ.—Φρ. 1 ἕκαστον καὶ τῆς Β' Σειρᾶς πρὸς 3. Θὰ λαμβάνουν δὲ βιβλία ἀξίας Δρ.—Φρ. 10.

Τὰ βιβλία θ' ἀποστέλλωνται ἐλεύθερα ταχυδρομικῶν τελῶν.

Ἀλλ' ἐκτὸς τῶν βιβλίων τοῦ καταλόγου μας, ἀναλαμβάνομεν ν' ἀποστείλωμεν ὅ,τι δήποτε βιβλίον μᾶς ζητηθῇ μὴ ὑπερβαῖνον τὰς Δρ.—Φρ. 10 διὰ κάθε νέαν ἐγγραφήν.

Κάθε συνδρομητής μας ἔχει βεβαίως ἕνα στενὸν φίλον ἢ συγγενῆ φιλαναγνώστην, ἢ διατεθειμένον ὁπωσδήποτε νὰ ὑποστηρίξῃ τὸ ἔργον ἑνὸς περιοδικοῦ. Αὐτὸν τὸν φίλον ἢ συγγενῆ ἂς θελήσῃ νὰ τὸν ἐγγράψῃ εἰς τὰ «*Παναθήναια*». Ὅ,τι ζητοῦμεν ἀπὸ τοὺς συνδρομητάς μας εἶναι ἐλάχιστον διὰ κάθε ἕναν χωριστά. ΜΕΓΙΣΤΗ ὅμως θὰ ἦναι ἡ ἐκ τοῦ συνόλου ἐνίσχυσις τῶν «*Παναθηναίων*».

Τὰ βιβλία τὰ ὁποῖα προσφέρομεν δὲν εἶναι ἀμοιβὴ ὑπηρεσίας. Θὰ ἦναι ἐνθύμιον μιᾶς στενωτέρας σχέσεως, ποὺ θὰ συνδέσῃ τοὺς συνδρομητάς μας μὲ τὸ περιοδικὸν τὸ ὁποῖον ἐξέλεξαν ὡς πνευματικὸν των σύντροφον.

Η ΔΙΕΥΘΥΝΣΙΣ

ΣΕΙΡΑ Α'

Χ. Ἄννινος:	Ἐδῶ κ' ἐκεῖ.
Δ. Βικέλας:	Λουκῆς Λάρας, διήγημα.
Ν. Ἐπισκοπόπουλος:	Ἔρημες ψυχές, δρᾶμα.
Δ. Γρ. Καμπούρογλους:	Mémoires du Prince N. Ypsilanti.
Κ.Μ. Κωνσταντόπουλος:	Ἱστορία τῆς βυζαντ. τέχνης.
Σπ. Λοβέρδος:	Ἡ Ἁγία Πόλις.
Μ. Μαλακάσης:	Ἡ Κυρὰ τοῦ Πύργου, δρᾶμα.
Γ. Μαυρογιάννης:	Βυζαντ. τέχνη καὶ καλλιτέχναι.
Σπῦρος Μελᾶς:	Ὁ Γνιὸς τοῦ Ἴσκιου, δρᾶμα.
Ἀντ. Μηλιαράκης:	Γεωγραφία πολιτικὴ νέα καὶ ἀρχαία Ἀργολίδος καὶ Κορινθίας.
	Ὁμοία Κεφαλληνίας.
Κίμων Μιχαηλίδης:	Σὰν Ζωὴ καὶ σὰν Παραμύθι.
Παῦλος Νιρβάνας:	Γλωσσικὴ αὐτοβιογραφία.
	Ἀρχιτέκτων Μάρθας, δρᾶμα.
	Τέχνη καὶ Φρενοπάθεια.
	Παγὰ Λαλέουσα. ποιήματα.
Ὄσκαρ Οὐάϊλδ:	Σαλώμη, δρᾶμα.
Σπυρίδων Παγανέλης:	Πέραν τοῦ Ἰσθμοῦ, Ἐντυπώσεις.
	Πάρεργα Φύλλα.
Κωστῆς Παλαμᾶς:	Ὕμνος εἰς τὴν Ἀθηνᾶν.
Κ. Παπαρρηγόπουλος:	Ἱστορικαὶ πραγματεῖαι.
Κώστας Παρορίτης:	Ἀπὸ τὴ Ζωὴ τοῦ Δειλινοῦ, διηγήματα.
Ἰ. Πολέμης:	Ἐξωτικά, ποιήματα.
Ἰ. Πολυλᾶς:	Ἡ Φιλολογική μας Γλῶσσα.
Γ. Στρατήγης:	Τραγούδια τοῦ Σπιτιοῦ.
Ἀνδρέας Συγγρός:	Ἀπομνημονεύματα τόμος Α'.
	» » » Β'.

Λεύκωμα «Παναθηναίων».
Πανηγυρικὸν τεῦχος «Ἑστίας»: Ὀλυμπ. Ἀγῶνες 1896.
Σπαρτιατικὸν Ἡμερολ: Ἔτος 1906.
» 1907.

ΣΕΙΡΑ Β'

Δ. Βικέλας:	Λουκῆς Λάρας ἔκδ. πολυτελής.
Γρηγόριος Ξενόπουλος:	Μαργαρίτα Στέφα.
	Διηγήματα Σειρὰ Α'.
	» » Β'.
	» » Γ'.

Τόμοι τῶν «Παναθηναίων» χαρτόδετοι 1ος, 2ος, 3ος, 4ος, 6ος, 7ος, 8ος, 9ος, 11ος, 12ος.

ΤΡΑΠΕΖΑ ΑΘΗΝΩΝ

ΕΔΡΑ ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

ΥΠΟΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ: ***Ἐν Λονδίνῳ*** *(22 Fenchurch street)*, ***Ἀλεξανδρείᾳ, Καΐρῳ, Χαρτοὺμ*** *(Σουδάν)*, ***Κωνσταντινουπόλει*** *(Γαλατᾶ καὶ Σταμπούλ)*, ***Σμύρνῃ, Θεσσαλονίκῃ, Καβάλλᾳ, Πειραιεῖ, Πάτραις, Βόλῳ, Σύρῳ, Καλάμαις, Χανίοις, Ἡρακλείῳ, Ρεθύμνῃ*** *(Κρήτης)*.

ΙΣΟΛΟΓΙΣΜΟΣ ΤΗΣ 30ΗΣ ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1908

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ

Ταμεῖον καὶ Ἐθνικὴ Τράπεζα		Δρ. 11,434,794.94
Διαθέσιμα παρὰ ταῖς ἐν Εὐρώπῃ Τρ. εἰς χρ.		» 2,603,767.92
Χρυσὸς καὶ Συνάλλαγμα εἰς χρυσόν		» 2,153,170.38
Προεξοφλήσεις Κεντρικοῦ καὶ Ὑποκαταστημάτων		» 13,502,603.47
Λ/σμοὶ τρέχοντες εἰς χρυσὸν καὶ δραχμὰς		
ἐπὶ ἐνεχύρῳ χρεωγράφων		» 60,997,541.12
ἐπὶ ἐμπορ. καὶ ἄλλων ἐγγυήσεων		» 21,186,600.54
ἐπὶ ὑποθήκῃ ἀκινήτων		» 9,673,215.75
Δάνεια ἐπὶ ἐνεχύρῳ χρεωγράφων		» 2,940,752.12
Προσωρινοὶ τρέχοντες λ/σμοὶ εἰς χρυσὸν καὶ δραχμὰς		» 11,772,119.99
Χρεώγραφα καὶ τοκομερίδια εἰς χρυσὸν καὶ δραχμὰς		» 13,175,336.57
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν Δανείων καὶ Δάνεια εἰς Δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ Νομικὰ πρόσωπα		» 6,898,908.40
Καταστήματα καὶ κτήματα		» 2,392,376.35
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως Κεντρικοῦ καὶ Ὑποκαταστημάτων		» 721,705.01
Ὑποκαταστήματα καὶ διάφορα		» 1,607,314.65
		Δρ. 161,060,207.21

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ

Κεφάλαιον Ἑταιρικὸν		Δρ. 40,000,000.—
Ἀποθεματικὸν τακτικὸν		» 8,915,000.—
» ἔκτακτον		» 500,000.—
Ὁμολογίαι φρ. χρ. 2 1/2 ἑκατ. ἐξοφληταὶ τῇ 1η Ἰουλίου 1924		» 2,750,000.—
Καταθέσεις εἰς χρυσὸν καὶ δραχμὰς	Δρ. 75,678,388.22	» 81,190,235.47
Ταμευτήριον	» 5,511,847.25	
Ταμεῖον συντάξεων ὑπαλλήλων		» 394,825.95
Ἐξωτερικοὶ λ/σμοὶ εἰς χρυσὸν		» 25,547,021.94
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι		» 1,058,300.14
Γραμμάτια εἰσπραχθέντα εἰς χρυσὸν καὶ δραχμὰς		» 560,463.71
Μερίσματα πληρωτέα		» 144.360.—
		Δρ. 161,060,207.21

Ὁ Γενικὸς Διευθυντὴς
Ζ. Κ. ΜΑΤΣΑΣ

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου
Φ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

Ἡ ***Τράπεζα Ἀθηνῶν*** ἐκτελεῖ Προεξοφλήσεις, Εἰσπράξεις γραμματίων, Προκαταβολὰς ἐπὶ χρεωγράφων καὶ ἐμπορευμάτων, Ἀνοίγει τρεχουμένους λ/σμοὺς ἠγγυημένους καὶ ἐν γένει ἀναδέχεται τὴν ἐκτέλεσιν πάσης τραπεζικῆς καὶ ἐμπορικῆς ἐπιχειρήσεως ὑπὸ συμφερωτάτους ὅρους, Δέχεται χρεώγραφα πρὸς φύλαξιν ἀντὶ ἐλαχίστων δικαιωμάτων, Ἐνοικιάζει χρηματοκιβώτια εἰς ἰδιώτας, Δέχεται καταθέσεις χρημάτων εἰς χρυσὸν καὶ τραπεζογραμμάτια πληρώνουσα τόκον:

3 %	εἰς πρώτην ζήτησιν	
3 1/2 %	διὰ καταθέσεις	ἓξ μηνῶν
4 %	» »	ἑνὸς ἔτους
5 %	» »	δύο ἐτῶν καὶ ἐπέκεινα

Διὰ τὰς εἰς τὸ ***Ταμευτήριόν της, λειτουργοῦν καθ' ἑκάστην,*** καταθέσεις ὡς καὶ διὰ τὰς χάριν ἀγαθοεργῶν σκοπῶν, πληρώνει τόκον 4 1/0.

ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΙΣ

ΤΗΣ ΕΘΝΙΚΗΣ ΤΡΑΠΕΖΗΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΚΑΤΑ ΤΗΝ 30 ΑΠΡΙΛΙΟΥ 1908

ΕΝΕΡΓΗΤΙΚΟΝ		30 Απριλίου 1908		31 Μαρτίου 1908	
Ταμεῖον — εἰς μεταλλικὸν	Δρ.	3,061,443	11	3,033,468	48
» τραπεζικὰ γραμμάτια Ἰονικῆς Τραπέζης	»	204,485	—	322,375	—
» κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	1,278,914	—	1,073,836	—
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ — Ἀντίτιμον μεταλλικοῦ Τραπέζης εἰς τὸ ἐξωτερικόν	»	43,647,716	—	45,099,580	92
Ἐξωτερικοὶ λογαριασμοὶ — Προϊὸν ἐκδοθέντος Ἐθνικοῦ δανείου εἰς χρυσὸν Ἑλληνικῶν Σιδηροδρόμων 4 ο/ο τοῦ 1902	»	4,025,683	83	4,548,170	83
Δάνειον πρὸς τὴν Ἑλλ. Κυβέρνησιν ἐπ' ἀναγκ. κυκλ. τραπ. γραμματίων	»	63,778,575	42	63,778,575	42
» » » » διδράχμων καὶ μονοδράχμων	»	10,500,000	—	10,500,000	—
Ὁμολογίαι Ἐθνικῶν δανείων — Εἰς χρυσὸν Δρ. 24,709,175.— » τραπ. γραμ. » 34,310,200.—	»	59,019,375	—	59,019,375	—
Ἔντοκα γραμμάτια Ἑλληνικοῦ Δημοσίου εἰς τραπ. γραμμάτια	»	1,000,000	—		
Προεξοφλήσεις	»	24,454,113	57	25,304,603	30
Καθυστερήσεις προεξοφλήσεων	»	3,007,048	43	2,948,085	03
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λ/σμοὶ ἐπ' ἐνεχύρῳ χρηματογράφων	»	16,581,246	29	16,052,237	80
Δάνεια ἐπ' ἐνεχύρῳ ἐμπορευμάτων	»	4,542,763	23	6,002,852	52
Δάνεια καὶ ἀνοικτοὶ λογαριασμοὶ ἐπὶ ὑποθήκῃ	»	67,727,995	90	67,623,227	06
Δάνεια εἰς δήμους, λιμένας καὶ λοιπὰ νομικὰ πρόσωπα	»	43,865,019	61	43,649,242	44
Χορηγήσεις εἰς γεωργοκτηματίας	»	15,505,814	65	15,121,962	35
Καθυστερήσεις χορηγήσεων εἰς γεωργοκτηματίας	»	4,626,681	11	4,626,097	19
Μετοχαὶ εἰς ἐγχωρίους ἑταιρείας	»	4,662,218	—	4,662,218	—
Συμμετοχὴ εἰς Τράπεζαν Κρήτης	»	1,250,000	—	1,250,000	—
Ὁμολογίαι λαχ. δαν. Ἐθν. Τραπ. τῆς Ἑλλάδος 2 ½ % (εἰς τραπ. γραμμ.)	»	805,190	—	805,390	—
Καταστήματα Τραπέζης καὶ κτήματα ἐξ ἀναγκαστικῶν ἐκποιήσεων	»	8,840,359	—	8,850,519	05
Ἀπαιτήσεις ἐπισφαλεῖς	»	2,979,217	60	2,971,732	13
Ἔξοδα ἐγκαταστάσεως (ἰδίως δαπάνη κατασκευῆς τραπ. γραμματίων)	»	1,478,218	77	1,474,686	37
Διάφοροι λογαριασμοὶ	»	1,552,943	80	2,637,210	07
Λογαριασμοὶ τρίτων ἐν τῷ ἐξωτερικῷ	»	3,465,072	67	1,766,134	05
Λογαριασμὸς ἐξαγορᾶς συμμετοχῆς Κυβερν. εἰς κέρδη ἐκ τραπ. γραμματίων	»	1,290,240	—	1,290,240	—
Ἐξαγορὰ προνομίου Προνομ. Τραπέζης Ἠπειροθεσσαλίας	»	800,000	—	800,000	—
Προμήθεια τροπῆς λαχειοφόρου δανείου εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	200,000	—	200,000	—
Διάφορα	»	1,008,742	80	858,737	74
	Δρ.	395,159,077	79	396,270,565	75

ΠΑΘΗΤΙΚΟΝ					
Μετοχικὸν κεφάλαιον	Δρ.	20,000,000	—	20,000,000	—
Ἀποθεματικὰ κεφάλαια	»	13,500,000	—	13,500,000	—
Τραπεζικὰ γραμμάτια ἐν κυκλοφορίᾳ:					
I. διὰ λογαριασμὸν τῆς Κυβερνήσεως Δρ. 63,778,575.42					
II. » » » Τραπέζης » 53,110,862.18	»	116,889,473	60	119,154,324	43
Κερματικὰ γραμμάτια δίδραχμα καὶ μονόδραχμα	»	10,500,000	—	10,500,000	—
Καταθέσεις ἄνευ τόκου εἰς μεταλλικὸν	»	6,958,616	42	8,079,180	65
Καταθέσεις ἄνευ τόκου	»	17,298,183	72	13,515,581	69
Ἐπιταγαὶ πληρωτέαι	»	1,130,326	28	1,449,968	23
Μερίσματα πληρωτέα	»	265,560	—	358,065	—
Διεθνὴς Οἰκ. Ἐπιτροπὴ — (λ/σμὸς καταθέσεων ἐκ δημ. ὑπεγ. προσόδων) — Εἰς χρυσὸν Δρ. 765,711.16; » τρ. γραμ. » 8,384,346.41	»	9,150,057	57	7,900,806	65
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς χρυσόν	»	10,641	80	5,894	30
Ὑπηρεσία Ἐθνικῶν δανείων εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	263,753	62	313,955	12
Καταθέσεις Δημοσίου εἰς χρυσὸν	»	54[illegible],686	93	2,386,279	54
Καταθέσεις Δημοσίου ἐπὶ τόκῳ εἰς τραπεζικὰ γραμμάτια	»	14,331	48	714,331	48
Ἔντοκος κατάθ. Δημ. εἰς χρυσὸν διὰ τὴν κατασκ. τοῦ Σιδ. Πειραιῶς-Δεμερλῆ-Συνόρων	»	4,025,683	83	4,548,170	83
» » » » τραπ. γραμμ. » » » » » »	»	92,709	21	91,699	21
Καταθέσεις ἔντοκοι	»	113,616,361	93	112,685,284	39
Λαχειοφόρον δάνειον Τραπέζης 3 % εἰς χρυσόν	»	42,449,880	—	42,449,880	—
» » » 2 ½ % εἰς τραπεζ. γραμμάτια	»	20,476,000	—	20,476,000	—
Ὑπηρεσία λαχειοφόρου δανείου Τραπέζης 3 % εἰς χρυσόν	»	1,385,066	—	1,677,632	—
» » » » 2 ½ % εἰς τραπ. γραμμάτια	»	203,492	50	230,430	—
Καταθέσεις ταμιευτηρίου	»	10,772,217	89	10,757,818	58
Διάφορα	»	5,615,071	01	5,771,663	65
	Δρ.	395,159,077	79	396,270,565	75

Ἐν Ἀθήναις, τῇ 7 Μαΐου 1908.

Ὁ Διευθυντὴς τοῦ Λογιστηρίου

Π. Α. ΚΟΥΤΣΑΛΕΞΗΣ